

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI**

**ADLİ MUHASEBE İLE BANKA İÇ DENETİMİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ: VAK'A ANALİZİ**

Mehmet UYANIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Mehmet Nuri SALUR

KONYA-2023

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI**

**ADLİ MUHASEBE İLE BANKA İÇ DENETİMİ
ARASINDAKİ İLİŞKİ: VAK'A ANALİZİ**

Mehmet UYANIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Mehmet Nuri SALUR

KONYA-2023

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet UYANIK		
	Numarası	20811101007		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İşletme Anabilim Dalı / İşletme Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	x	
		Doktora		
Tezin Adı	Adli Muhasebe İle Banka İç Denetimi Arasındaki İlişki: Vak'a Analizi			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edilmiştir. Tez içindeki tüm bilgiler etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulmuştur. Ayrıca, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda, bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapılmıştır.

Mehmet UYANIK

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet UYANIK		
	Numarası	20811101007		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İşletme Anabilim Dalı / İşletme Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Mehmet Nuri SALUR		
Tezin Adı	Adli Muhasebe İle Banka İç Denetimi Arasındaki İlişki: Vak'a Analizi			

1980’li yıllarda yaşanan ve skandal olarak nitelenen uluslararası ve büyük ölçekli muhasebe hileleri ve yolsuzluklar (Enron, Arthur Andersen vb.) muhasebe ve denetimin önemini göstermiş ve öncelikle Amerika’da, “Forensic Accounting” olarak bilinen ve Türkçemize “Adli Muhasebe” olarak çevrilen özel bir muhasebe ve denetim mesleğini gündeme getirmiştir. Amerikan Sermaye Piyasası Kurulu (SEC)’in yaptığı düzenlemeler ve çıkarılan yasalarla, olumsuz durumların tekrar yaşanmaması için adli muhasebeciler şirketlerde istihdam edilmeye başlanmıştır. Ülkemizde henüz bir meslek olarak faaliyet göstermeyen adli muhasebe ile ilgili olarak literatürde çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmamızda, adli muhasebe ile iç denetim ilişkisi özellikle iç denetimin en eski ve sektörün öncüsü olarak kabul gören banka iç denetimi (banka müfettişleri) ilişkisi ortaya konulmak istenmiş olup, banka müfettişlerinin çalışmaları verilerek adli muhasebe tanımı ve faaliyetleri ile uygunluğu gösterilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın adli muhasebenin tanım ve tarifi ile eğitim ve mesleki formasyonu için yapılacak çalışmalara katkı sağlayacağı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adli Muhasebe, Hile, İç Denetim, Banka Müfettişi

REPUBLIC OF TURKEY
NECMETTİN ERBAKAN UNIVERSITY
Institute of Social Sciences

ABSTRACT

Öğrencinin	Name and Surname	Mehmet UYANIK		
	Student Number	20811101007		
	Department	Department of Business / Business Administration		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	x	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. Mehmet Nuri SALUR		
Title of the Thesis / Dissertation	The Relationship Between Forensic Accounting And Bank Internal Auditing: Case Study			

The accounting frauds and corruption incidents of international and large-scale nature that took place in the 1980's (such as Enron, Arthur Andersen, etc.) emphasized the significance of accounting and auditing. As a result, a specialized profession in accounting and auditing, known as "Forensic Accounting" in the United States and translated as "Adli Muhasebe" in Turkish, emerged. In order to prevent the recurrence of such unfavorable circumstances, the Securities and Exchange Commission (SEC) implemented regulations and enacted laws that mandated the employment of forensic accountants in companies. Various studies have been conducted in the literature regarding forensic accounting, which is not yet practiced as a profession in our country. In this study, our aim was to establish the relationship between forensic accounting and internal auditing, with a particular focus on the relationship between forensic accounting and bank internal auditing (bank inspectors), which is considered the oldest and leading sector in the field of internal auditing. By presenting the work of bank inspectors and demonstrating the definition and activities of forensic accounting, we attempted to show their compatibility. It is evaluated that our study will contribute to the definition and description of forensic accounting, as well as to the efforts related to education and professional formation in this field.

Keywords: Forensic Accounting, Fraud, Internal Auditing, Bank Inspector

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR.....	vii
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ADLİ MUHASEBE

1.1. Adli Muhasebeye Giriş	3
1.2. Adli Muhasebenin Tanımı	5
1.3. Adli Muhasebenin Kullanım Alanları	6
1.3.1. Dava Destek Danışmanlığı (Uzman Görüşü).....	6
1.3.2. Uzman Tanıklık (Bilirkişi Tanıklığı)	8
1.3.3. Hile Araştırması (Araştırmacı Dedektif Muhasebecilik)	9
1.4. Adli Muhasebenin Tarihi	10
1.5. Adli Muhasebenin Türkiye’deki Gelişimi	13
1.6. Adli Muhasebecide Bulunması Gereken Özellikler	14
1.7. Denetim ve Adli Muhasebe İlişkisi	18

İKİNCİ BÖLÜM

İÇ DENETİM

2.1. Denetim.....	19
2.1.1. Dış Denetim	20
2.1.2. İç Denetim.....	21
2.2. İç Denetim Türleri	23
2.2.1. Mali Denetim	23
2.2.2. Uygunluk Denetimi.....	23
2.2.3. Performans Denetimi	23
2.2.4. Sistem Denetimi	24
2.2.5. Bilgi Teknolojileri Denetimi	24

2.3. Modern İç Denetimin Tarihi	24
2.3.1. Denetim Komitesi	25
2.3.2. İç Kontrol	26
2.4. Bankacılıkta İç Denetim	27
2.5. Türkiye’de Modern Banka İç Denetiminin Gelişimi	28
2.5.1. Bankalarda İç Sistemler	29
2.5.2. Bankalarda Denetim Komitesi	30
2.5.3. Bankalarda İç Kontrol	31
2.6. Türk Bankacılık Mevzuatında Müfettişler	35
2.7. Banka Teftiş Kurulları ve Banka Müfettişleri	37
2.8. Bankalarda İç Denetim Faaliyetleri	38
2.8.1. İç Denetim Planı	39
2.8.2. Banka İç Denetim Evreni	41
2.8.3. Rutin Teftiş Faaliyeti	43
2.8.4. İnceleme	44
2.8.5. Soruşturma	45
2.8.6. Müfettiş Raporları	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKA MÜFETTİŞLERİ İÇ DENETİM ÇALIŞMA ÖRNEKLERİNİN ADLİ MUHASEBE KAPSAMINDA VAK’A ANALİZİ

3.1. Literatür Taraması	50
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	58
3.3. Araştırmanın Yöntemi	59
3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	59
3.5. Vak’a 1	59
3.6. Vak’a 2	61
3.7. Vak’a 3	63
3.8. Vak’a 4	66
3.9. Vak’a 5	67
3.10. Vak’a 6	68
3.11. Vak’a 7	70

3.12. Vak'a 8.....	72
3.13. Vak'a 9.....	76
SONUÇ.....	85
Kaynakça	88

KISALTMALAR

ACFE	Sertifikalı Suistimal Uzmanları Birliği (Association of Certified Fraud Examiners)
AICPA	Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (American Institute of Certified Public Accountants)
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CFE	Suistimal İnceleme Uzmanlığı (Certified Fraud Examiner)
COBIT	Bilgi ve İlgili Teknolojiler İçin Kontrol Hedefleri (Control Objectives for Information and Related Technologies)
FBI	Federal Soruşturma Bürosu (Federal Bureau of Investigation)
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu (Law of Civil Procedure)
IARF	İç Denetçiler Enstitüsü Araştırma Kurumu (Institute of Internal Auditors Research Foundation)
ISACF	Bilgi Sistemleri Denetim ve Kontrol Kurumu (Information Systems Audit and Control Foundation)
İSMMM	İstanbul Serbest Muhasebeciler ve Mali Müşavirler Odası
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organization for Economic Co-operation and Development)
RCMP	Kanada Kraliyet Atlı Polisi (Royal Canadian Mounted Police)
SAC	SAP Analitik Bulut Çözümü (SAP Analytics Cloud)
SEC	Amerikan Sermaye Piyasası Kurulu (Securities and Exchange Commission)
SPBDYK	Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetime Yetkili Kuruluşu
USIUD	Uluslararası Suistimal İnceleme Uzmanları Derneği

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Tez dönemim boyunca bilgi, tecrübe ve sabrı ile yol gösteren değerli danışmanım Doç. Dr. Mehmet Nuri Salur'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu yolculuğa devam etmem için her zaman beni motive eden, varlıklarıyla güç veren, maddi manevi desteklerini esirgemeyen aileme teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

GİRİŞ

Muhasebe ve finansal tablolarda hile yapılması uzun bir geçmişe sahiptir ancak son yıllarda büyük rakamlara ulaştığı, ekonomik sisteme daha ciddi ve büyük zararlar verdiği görülmektedir. Gerçeğe uygun olmayan finansal tablolara dayanarak verilen kararlardan hem yatırımcılar hem de kamuoyu büyük zarar görmektedir. Çoğu finansal hile ve yolsuzluklar son kertede, şirketin finansal çöküşünün engellenemeyeceği ve şirketi kurtarmak için bir şey yapılamayacağı bir noktada ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, en küçüğünden en büyüğüne şirketlerde yapılan hile ve yolsuzluklar şirketlere ve genel ekonomiye maddi ve manevi zararlar vermektedir. Hile ve yolsuzlukların mavi yakalı çalışanlardan şirket yönetim hiyerarşisinde her kademedede yapılabildiği görülmektedir. Ayrıca, hukuk sisteminin de en küçük mali uyuşmazlıklardan uluslararası mali davalara kadar adaletin yerini bulması için kendisine yardımcı olacak mali konularda yetkin bilirkişilere ihtiyacı bulunmaktadır. Bu yardım sadece dava görüşülürken değil dava öncesinde de önemli bir ihtiyaç olup, iddia makamlarının konuyu doğru bir şekilde adliyeye intikal ettirmesi adaletin hızlı ve yerinde gerçekleşmesine yardım edecektir.

Bütün bu sayılan ihtiyaçlara bir cevap olarak günümüzde adli muhasebe mesleği ön plana çıkmaktadır. Adli muhasebeciler, finansal tablolarda ve şirketlerde yapılan hile ve yolsuzlukları profesyonel bir şekilde tespit edebilmekte ve bu yetkinlikleri ile hukuk sistemine de her aşamada yardımcı olmaktadır.

Türkiye’de, üzerinde akademik çalışmalar yapılıyor olsa da tanım ve tarifi anlamında netlik oluşmayan ve bir meslek olmaktan çok uzakta bulunan adli muhasebenin, özellikle Amerika ve Kanada’da 1980’lerden itibaren hızlanarak geliştiği görülmektedir.

Türkiye’de adli muhasebecilik mesleği ile ilgili olarak yapılan ilk faaliyetlere baktığımızda, FBI ve Amerikan Savunma Bakanlığı’nın tanıdığı ve işe alımlarda kabul ettiği, ACFE tarafından verilen Suistimal İnceleme Uzmanlığı Sertifikası (CFE)’nin ilk olarak Haziran 2004 yılında verildiği, 2009 yılında da İstanbul Serbest Muhasebeci

ve Mali Müşavirleri Odası tarafından sertifika eğitimi programı düzenlendiği görülmektedir.

Ülkemizde adli muhasebeci unvanını kullanan mali müşavirler bulunmakla beraber bu çalışmalar bireysel faaliyetlerden öteye gitmemektedir. ABD’de lisans eğitimi sonrası sertifika ile meslek edinimi sağlanmasına rağmen Türkiye’de adli muhasebecinin hangi eğitimleri alması gerektiği, lisans düzeyinde eğitimin yeterli olup olmayacağı, sertifika ile meslek mensubu olunacak ise sertifika almaya hangi meslek mensuplarının kabul edileceği, meslek mensubu olmak için sınav yapılıp yapılmayacağı ve ötesine yönelik çalışmalar yetersizdir.

Literatürde adli muhasebe ve adli muhasebeci üzerine yapılan çalışmalarda bilirkişi, arabulucu, uzlaştırıcı ve kamu denetçisi gibi kamu görevlilerinden bahsedilmekle beraber, adli muhasebenin denetim ve iç denetçilerle ilişkisine yönelik atıf ve çalışmaların eksik olduğu görülmektedir. Oysa ki, adli muhasebeci ile denetim personelinin özellikle iç denetim yapan meslek personelinin çok benzer faaliyet ve çalışma prensipleri içinde bulunduğunu söylemek mümkündür.

Araştırmalar, hile mağduru kurumlar arasında bankacılık ve finans sektörünün ilk sırada olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada, ülkemizde köklü bir geçmişi ve tecrübesi bulunan banka iç denetim faaliyetleri ile banka teftiş kurulu üyesi banka müfettişlerinin özellikle inceleme ve soruşturma çalışmalarının, adli muhasebecilik mesleği kapsamında incelenmesi ve değerlendirilmesi yapılacaktır. Adli muhasebe ile banka iç denetimi arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılması hem adli muhasebenin anlaşılmasına yardımcı olacak hem de gelecekteki adli muhasebeciler için bir rehber niteliği taşıyacaktır.

Çalışmamızda, adli muhasebenin faaliyet alanları açıklandıktan sonra, banka iç denetimi konusuna geçilecek olup, üçüncü bölümde ise banka iç denetimi personeli banka müfettişlerinin çalışmalarından örnekler verilerek banka iç denetimi faaliyeti ile adli muhasebecinin faaliyetlerinin benzerliği ortaya konularak aralarındaki ilişki incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ADLİ MUHASEBE

1.1. Adli Muhasebeye Giriş

Günlük hayatımızda adli bilişim, adli tıp, adli fizik gibi önünde adli sözcüğü geçen meslek ya da branşlara rastlamaktayız. Adli muhasebe de bu adli mesleklerden biridir. Adli bilimlerin genel amacı ilgili mesleğin ya da bilimin bilgi, beceri ve gerçekleriyle adli süreçlerde, uyumsuzlukların çözümüne katkı sağlamaktır (Aktaş ve Kuloğlu, 2008).

Teknolojik ve ekonomik gelişme, küreselleşme, iş akışının hızlanması, çeşitlenmesi ve karmaşıklaşması aynı zamanda yeni hile ve suç tekniklerinin doğmasına ve bu durum da yeni iş alanları ve yeni mesleklerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Söz konusu hile ve suçları önleyecek ve ortaya çıkaracak muhasebe, hukuk, denetim ve benzeri alanlarda bilgi ve tecrübe sahibi kişilere ihtiyaç hasıl olmuştur (Taştan, 2018). Küreselleşme ve teknolojik gelişme çok uluslu ve uluslararası şirket sayısında artışa yol açmış olup, bu da oluşan yolsuzluk ve usulsüzlükleri araştırma ve tespiti odaklanmış yeni bir muhasebe türünün, adli muhasebenin, doğmasına yol açmıştır (Bekçioğlu vd., 2013).

Öte yandan mikro işletmeler bazında bakıldığında da, iş ve işlem çeşitlerinin artması işletme yönetimlerinin tüm işleyişe hâkim olamamalarına ve dolayısıyla işletmelerde yolsuzluk, usulsüzlük ve hatalarda artış meydana gelmesine yol açmış olup, bu durum iç kontrol yapısı olarak isimlendirilen düzenlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Adli muhasebe; risk değerlendirme, kontrol faaliyetleri, bilgi-iletişim ve izleme olarak 5 ana bileşenden oluşan iç kontrol uygulamalarına ve bu alandaki teorik çalışmalara konu olmuştur. Bu anlamda adli muhasebenin kurumsal yönetim hedefine ulaşmak için yapılan önemli bir uygulama olduğu düşünülmektedir (Aydın, 2018).

Ayrıca, suç ile mücadelede güvenlik birimleri, adliye ve mağdur gerçek ya da tüzel kişiler teknik bilgi, destek veya yardım alma ihtiyacı hissetmektedir. Adli muhasebe tüm bu görevlilere mesleki ilke ve standartları içerisinde hizmet vermektedir (Gülten, 2010). Adli muhasebe çoğunlukla finansal ve mali konularla ilgili dava süreçlerinde kullanılacak muhasebe bilgisini içerdiğinden (Aktaş ve Kuloğlu, 2008), boşanma anlaşmazlıklarından büyük şirketlerdeki usulsüzlük ve yolsuzlukları ortaya çıkarmaya değin birçok konuda başvurulan bir kurum olmuştur (Gülten, 2010).

Adli muhasebe hızla gelişen bir uzmanlık alanıdır. Giderek daha fazla şirket yolsuzluklarla anılmamak için adli muhasebecilere başvurduğundan, adli muhasebeciler muhasebe mesleği içerisinde daha çok talep görmektedir. Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (AICPA) adli muhasebeyi “trend” bir kariyer olarak adlandırmış olup, önümüzdeki on yıl içinde adli muhasebeci açığı olacağını belirtmektedir (Hatch, 2023).

Adli muhasebeciler ABD’de birçok devlet kurumunda istihdam edilmekte olup, bunlardan önde gelenleri şunlardır: Federal Soruşturma Bürosu (FBI), Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA), İç Gelir Servisi (IRS), Federal Ticaret Komisyonu (FTC), İç Güvenlik Birimi (DHS) (Gray, 2008).

Yukarıda verilen açıklamalardan sonra, adli muhasebe dendiğinde akla adli soruşturma, iç denetim, dış denetim gibi kavramların gelmesi doğaldır. Bu kavramlar şüphesiz ki adli muhasebenin alanına girmektedir ancak adli muhasebe kavramı daha geniştir. Bir adli soruşturmada konuyla ilgili sadece belirli kaynaklardan bilgi alınırken adli muhasebe sadece muhasebe bilimine değil hukuk, tıp, mühendislik, vs. çok değişik disiplinlere başvurabilir. Bu durum adli muhasebenin araştırmacı niteliğini ortaya koymaktadır. Adli muhasebe bu anlamda klasik muhasebe anlayışından farklıdır ve “araştırmacı- araştırmaya dayanan muhasebe” olarak nitelendirilebilir. Adli muhasebe geleneksel denetim anlayışından da farklı olarak, kendisinden araştırılması istenen konuyu geniş bir çerçevede hukuki olarak kanıtlarıyla açıklamaya çalışır (Karacan, 2012).

1.2. Adli Muhasebenin Tanımı

Adli muhasebe gelişim sürecinde ve aynı zamanda geniş bir çalışma alanı olan bir meslek olduğu için tanımında zorluk bulunduğu ve henüz yerleşmiş, standart bir tanımının yapılmadığı söylenebilir. Literatürde yapılan tanımların bazıları aşağıda verilmektedir:

“Bir araştırma kapsamında muhasebe, denetim ve hukuki kavram ilke ile tekniklerin yasal, finansal ve sosyal sorunların çözümünde kullanılmasıyla ilgilenen hizmet türü” (Rezaee ve Burton, 1997),

“Muhasebe, denetleme ve araştırma becerilerinden oluşan bir saha” (Pazarçeviren, 2005),

“Çözümlememiş meselelerde kanıt elde etmek amacıyla finansal becerilerin ve araştırmacı bir zihniyetin kullanılması” (Aktaş ve Kuloğlu, 2008),

“Mahkemeye intikal etmiş veya henüz etmemiş ancak hukuksal bir çatışma yaratması muhtemel konunun esaslı bir boyutunu muhasebe ile ilişkili itilafların oluşturduğu, psikoloji, suç bilimi gibi diğer bilim dallarından da yararlanan kendine has araştırma, sorgulama ve analiz teknikleri kullanarak gerçeği arayan bir bilim dalı” (Gülten, 2010),

“Başta muhasebe, denetim ve hukuk olmak üzere istatistik, matematik, bilgi teknolojileri, psikoloji gibi pek çok bilim dalında bilgi ve yetenek sahibi olmayı gerektirdiğinden hile ve yolsuzluklarla mücadelede önemli bir araç” (Çabuk ve Yücel, 2012),

“Muhasebe boyutu ön plana çıkan ve çözümlenmemiş konulara yönelik kanıt elde etmek amacıyla araştırmacı bir bakış açısının kullanılması” (Aydın, 2018),

“Muhasebe teorilerinin, ilkelerinin ve analizlerinin adli işlemlerde genellikle bilirkişi tanıklığı yoluyla kullanılması” (Hatch, 2023).

Verilen tanımlardan da yola çıkarak yeni bir tanım denemesi yapmak gerekirse, adli muhasebeyi ticari ve mali konulardaki uyuşmazlıklar veya problemleri çözmek amacıyla araştırma, soruşturma, analiz yapabilme, sonuçlandırma ve raporlama yeteneğini haiz kişilerce yapılan özel bir muhasebe çalışması olarak tanımlamak mümkündür.

1.3. Adli Muhasebenin Kullanım Alanları

Adli muhasebe, muhasebe bilgi ve becerisinin çeşitli hukuki sorun ve anlaşmazlıkları çözmek amacıyla rakamların ötesine geçecek şekilde kullanılmasıdır (Pazarçeviren, 2005).

Adli muhasebecilerin genel olarak 3 temel alanda faaliyet gösterdiğini görmekteyiz;

- Mahkemelerde tarafların iddia ya da savunmalarını destekleyici olarak uzman görüşü vermek suretiyle dava desteği,
- Mahkemelerde hakimlerin karar vermesine yardımcı olan uzman tanıklık,
- Mal sahibi, yönetici, ortak ya da üçüncü şahısların talepleri üzerine hile araştırması yapmak (Çabuk ve Yücel, 2012).

1.3.1. Dava Destek Danışmanlığı (Uzman Görüşü)

Adli muhasebeciler adliyeye intikal etmiş veya edecek olan uyuşmazlıklarda mali belgeleri ve hesapları inceleyerek kanıt olarak mahkemeye sunabilirler. Şirketler de muhasebe dolandırıcılığı ve hile iddiaları için adli muhasebecilerin bilgisine başvurabilirler (Desi vd., 2023).

Dava desteği, hukuki süreçte taraflara verilen bir adli muhasebe hizmeti olup, dava başlamadan önce ya da dava sırasında verilebilir. Buradaki faaliyet finansal zararlarla ilgilidir. Sözleşme ihlali yapılması nedeniyle meydana gelen ekonomik zararı adli muhasebecinin hesaplayarak rapor hazırlaması bir dava destek danışmanlığı olarak nitelendirilir (Pazarçeviren, 2005).

Adli muhasebecilerin dava destek danışmanlığı verdikleri sorunlardan örnekler aşağıdaki gösterilmiştir:

- Çeşitli kategorideki yolsuzluk davaları,
- Ortaklık ve/veya pay sahipliği davaları,
- İşletmelerin mali zararlarına ilişkin davalar,
- İşletme değerlemeleri,
- Hasar ve zarar tahminleri,
- Sigorta anlaşmazlıkları,
- Anlaşmalardan doğan ihtilaflar,
- Patent ve marka davaları,
- İşletmelerdeki birleşme veya ayrılma davaları,
- İflas davaları,
- Boşanmalarla ilgili ekonomik anlaşmazlıklar,
- Mesleki özensizlik iddiasıyla ortaya çıkan uyuşmazlıklar,
- Tahkim ve arabuluculuk (Bozkurt, 2022).

Zysman (2022), “Uzman Görüşü” raporunda yer alabilecek hususları ve yapılacak işlemleri aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Bir iddiayı desteklemek veya yalanlamak için lazım olan evrakları temin etmek,
- Eksik noktaları tespit etmek ve bir durum değerlendirmesi yapabilmek için dosyayı incelemek,
- Mali vaziyetin anlaşılması için ilave soruların cevaplanmasını kolaylaştıracak olan dosyanın incelenmesi prosedürüne katılmak,
- Karşı taraf uzmanının hazırladığı tazmin talebi içeren raporu incelemek ve halihazırdaki durumun zayıf ve güçlü tarafları hakkında değerlendirme yapmak,
- Uzlaşmaya yönelik tartışmalara görüş bildirerek yardımcı olmak,
- Davalarda diğer tarafın şahidini dinlemek için dava duruşmasına girmek ve sorgu işlemine yardımcı olmak.

1.3.2. Uzman Tanıklık (Bilirkişi Tanıklığı)

Adli muhasebecilerin faaliyet gösterdikleri bir alan da uzman tanıklık ya da bilirkişilik faaliyetleridir. Bu faaliyet alanında, dava konusu ile ilgili olarak avukat aracılığıyla uzmanlık konularına ilişkin olarak görüşlerine başvurulmak amacıyla duruşmaya davet edilebilirler. Davanın her iki tarafı da adli muhasebecinin uzman tanıklığından istifade edebilir. Ayrıca mahkeme heyeti de adli muhasebecilerin görüşlerinden bilirkişi olarak istifade etmeyi talep edebilir (Ünal Uyar vd., 2022).

Adli muhasebeci mahkeme aşamasında dava konusu olan muhasebe problemi ile ilgili uzman tanık olarak kendi düşüncelerini nesnel ve duygusal olmayan bir şekilde soğukkanlılık içerisinde mahkemeye sunar. Burada önemli olan, teknik bir olayın mahkemede tarafsız olarak sade, anlaşılabilir bir şekilde sunulması olacaktır (Bozkurt, 2022).

Mesleğin bu faaliyet alanı ayrıntılı olarak incelendiğinde, toplumda meydana gelen ve bir adli uyuşmazlığın konusu olan olayların rasyonel biçimde neticelenmesi bakımından çok önemli olduğu görülmektedir (Çankaya ve Gerekan, 2009).

Bozkurt (2022), adli muhasebecilerin, uzman tanıklık faaliyetlerinde yaptığı işlemleri aşağıdaki gibi göstermiştir:

- Dava konusu olayla ilgili verileri toplayarak ihtiyaç bulunan incelemeleri ve araştırmaları yapmak,
- Ortaya çıkan veriler ışığında durum değerlendirmesi yapmak ve bir kanaate varmak,
- Değerlendirme sonucunda ulaştığı kanaatini hakim ve avukatlarla davaya yardımcı olacak şekilde paylaşmak.

Dava desteği derdest davadaki ekonomik durumun ortaya konulması olup, adli muhasebeciler davanın çözümüne uzman şahitlik yaparak katkı sağlayabilecekleri gibi gelecekte herhangi bir uyuşmazlık yaşanmaması için çeşitli öneriler de sunabilirler (Bekçioğlu vd., 2013).

Mert (2022) uzman tanıklık aşamalarını 4 aşama olarak belirtmiştir:

- Harita araştırması (Hazırlık süreci),
- Kanıt toplama,
- Raporlama aşaması
- Tanıklık.

1.3.3. Hile Araştırması (Araştırmacı Dedektif Muhasebecilik)

Adli muhasebenin bu alanı çoğunlukla kriminal konuların incelenmesiyle ilgilidir. Örneğin, çalışanların hırsızlıkları, gayrimenkul dolandırıcılığı, sigorta hilekârlığı, rüşvet ve benzeri kriminal konular (Pazarçeviren, 2005). Bu çalışmalar o kadar yaygındır ki adli muhasebecilerin Hile Denetçisi, Araştırmacı Muhasebeci olarak da isimlendirildiği görülmektedir (Aydın, 2018).

İşletmelerdeki denetim faaliyetleri, denetçinin ilgilenmesi gereken hayli çok sayıda konu bulunduğundan hile ve yolsuzlukların araştırılmasında yetersiz kalmaktadır. Adli muhasebecilerin yaptığı hile araştırması ya da diğer adıyla “Araştırmacı Dedektif Muhasebecilik”, hileyi derinlemesine inceleyen özel bir denetim anlayışıdır (Ataman ve Aydın, 2017).

Adli muhasebeciler işletmelerde yapılan hilelerle ilgili olarak ilgili personelle görüşme yaparlar ve belgeli olarak kanıtları ortaya koyup hileyi açığa çıkarırlar. Bu çalışmalar hilenin varlığı, boyutu, yapılan tespit ve suç tanımlamalarıyla ilgilidir (Pazarçeviren, 2005). Çalışan hileleri dışında ayrıca şirket yönetimleri, kamunun şirkete kestiği cezalarla ilgili olarak da sorumluları tespit açısından adli muhasebecilere başvurmaktadır (Karacan, 2012).

Adli muhasebecilerin buradaki faaliyetleri geleneksel denetçilerden farklılık gösterir; adli muhasebeci bir denetçiden farklı bir anlayışla yapılan hileleri kanıtlarıyla birlikte tespit etme, farklı bilim dalı uzmanlarıyla koordineli bir şekilde durum analizi yaparak öneriler sunma, sunulan öneriler kapsamında hileli durumun sebebiyet verdiği zararın mahkeme yoluyla tazminini sağlama ve böyle durumlarla bir daha karşılaşmamak için önlemler geliştirme gibi sorumluluklar üstlenmektedir (Ünal Uyar vd., 2022).

Bozkurt (2022), Adli muhasebecilerin üzerinde çalıştığı, çalışan hilelerine ait örnekleri aşağıda göstermiştir;

- İşletme mensuplarının yaptığı hile ve yolsuzluklar,
- İşletmedeki beyaz yakalı olarak nitelendirilen çalışanların işlediği suçlar,
- Üst yönetim çalışanlarının yaptığı finansal tablo hile ve diğer yolsuzlukları,
- İşletme yatırımları ile ilgili hile ve yolsuzluklar,
- Kamuya verilen rüşvetler ve diğer komisyon yolsuzlukları,
- İşletmenin banka hesaplarında yapılan hileler,
- Kredi kartları yoluyla yapılan hileli işlemler,
- Bilgisayar, internet ve teknoloji kullanmak suretiyle yapılan hileler.

Hile denetçisi adli muhasebeciler suç soruşturmalarında kendisine başvuran işletme sahip ya da yöneticilerine profesyonel destek vermektedir (Bozkurt, 2022). Hile denetimi için adli muhasebecilere işletme sahipleri yanında, avukatlar, güvenlik birimleri, sigorta şirketleri, finans kuruluşları, mahkemeler, devlet birimleri de başvurabilir. (Pazarçeviren, 2005). Hile denetçiliği adli muhasebe çalışmalarının en temel konusudur ve faaliyetlerinin en büyük bölümünü oluşturmaktadır (Çabuk ve Yücel, 2012).

Mert (2022) hile araştırması tekniklerini aşağıda verildiği şekilde özetlemiştir:

- Belgelerin elden geçirilmesi ve arka plan kontrolleri,
- Mülakat
- Güvenilir kaynaklardan bilgi ve belge almak,
- Kanıtları analiz etmek,
- Elektronik ya da fiziksel her türlü bilginin takip edilmesi,
- Bilgi toplamak için gizli yöntemler kullanmak.

1.4. Adli Muhasebenin Tarihi

Adli muhasebenin tarihi günümüzden 5.500 yıl öncesine kadar götürülebilmektedir; M.Ö. 3.300 ve 3.500 yıllarında Eski Mısır ve Mezopotamya'da

muhasebe işlemlerini yürüten görevlilerin stoklardaki hileleri denetlemede muhasebe bilgilerini kullandıkları belirtilmektedir (Oberholzer, 2002).

Modern çağlara doğru geldiğimizde muhasebecilerin ilk örgütlenmesinin görüldüğü (1824) İskoçya’da bu tarihlerde muhasebecilerin salt muhasebe değil hukuki konularda da hizmet verdikleri birçok avukatın da aynı zamanda muhasebe hizmetleri sunduğu görülmektedir (Oberholzer, 2002).

2. Dünya Savaşı sırasında (1914-1918), Amerika Federal Araştırma Bürosu (FBI)’nin ekonomik suçlarla mücadele için 500’den fazla adli muhasebeci istihdam ettiği görülmüştür (Ramaswamy, 2007).

1930’lu yılların başında ABD’de Al Capone şiddet içeren yasadışı suçları da işleyen ünlü ve tehlikeli bir Chicago gangasteri olarak biliniyor ancak bir türlü yakalanamıyordu. 1931 yılında adli muhasebeci Frank Wilson Al Capone’un 218.080,48 dolar federal vergi kaçırıldığını tespit edebildi ve Al Capone organizasyonu çökertilerek Al Capone 10 yıl hapse mahkum edildi (Mert, 2022).

“Adli Muhasebe” (Forensic Accounting) kavramı ilk olarak 1946’da New York’ta Pogson and Peloubet&Co. kamu muhasebesi firmasının ortaklarından Maurice E. Peloubet tarafından “Adli Muhasebe: Bugünün Ekonomisindeki Yeri” adlı çalışmasında kullanmıştır (Oberholzer, 2002).

1960’lı yıllara gelindiğinde, Kanada’da “Royal Canadian Mounted Police” (RCMP) kamu biriminin kurulduğu ve ekonomik suçlarla mücadele kapsamında muhasebeci uzmanlığına başvurulduğu görülmektedir (Aktaş ve Kuloğlu, 2008).

Profesyonel anlamda ilk adli muhasebe şirketi 1975 yılında ABD’de kurulmuştur. Don Holmes ve Bob Lindquist adlı muhasebeciler kurdukları “Lindquist-Holmes” adlı adli muhasebe şirketiyle kurumsallaşmaya giden ilk adımı atmışlardır. İlk adli muhasebe şirketinin çalıştığı işlerin çoğunluğunun polislerden elde edilen dosyalardan oluştuğu görülmüştür (Kuloğlu, 2007).

80’li yılların ortasından itibaren ise polisiye konuların azaldığı ve adli muhasebe alanına giren konuların geliştiği ve çeşitlendiği görülmektedir; bu yıllardan

itibaren adli muhasebe kapsama alanında, değerlerin izini sürme, yerine koyma, ceza ve medeni hukuk davalarında işbirliği ile dava desteği sağlamak gibi konuların çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir (Williams, 2002).

1988 yılında Dr. Joseph T. Wells, hile ve yolsuzlukları tespit etmek için çalışmalar yürüten, hile denetçiliği uzmanlığı sertifikası veren “Uluslararası Suistimal İnceleme Uzmanları Derneği” (Association of Certified Fraud Examiners)’ni kurmuştur (Grant Thornton Türkiye, 2022).

1980’li yıllardan sonra bazı büyük şirketlerde skandal olarak nitelendirilen usulsüzlüklerin ortaya çıkması, şirketlerin yayınladıkları mali tablolara güvenin kaybolmasına yol açarak mevcut düzenlemelerin elden geçirilerek düzeltmeler ve yeni düzenlemeler yapılmasını gerekli kılmıştır. Bu süreç muhasebeci ve denetçilerin önemini ve gereğini artırmış olup, özellikle ABD ve diğer gelişmiş ülkelerde adli muhasebe mesleğinin oluşmasına ve gelişmesine hazır bir ortam yaratmıştır (Özkul ve Pektekin, 2009). Nitekim Enron, Worldcom, Xerox gibi Amerikan şirketlerinde meydana gelen usulsüzlüklerin tekrarını önlemek amacıyla, 2002’de ABD’de Sarbanes-Oxley (SOX) yasası çıkartılmış olup, bu yasa adli muhasebenin bir meslek olarak gelişiminde ve yer edinmesinde bir dönüm noktası olmuştur. SEC (Securities and Exchange Commission- Amerikan Sermaye Piyasası Kurulu), ilerleyen dönemlerde adli muhasebe ve adli muhasebeci kavramını “Forensic Accounting” terimlerini aynen kullanmak suretiyle tüm kural ve düzenlemelerde kullanmaya başlamıştır (Çabuk ve Yücel, 2012).

Sarbanes-Oxley (SOX) Yasası adli muhasebenin bir meslek olarak yerini sağlamlaştırmasına yol açmıştır. Şöyle ki; Söz konusu yasa ile şirketlerde, şirketlerden bağımsız bir denetim komitesinin kurulması bir zorunluluk haline getirilmiş olup, adli muhasebecilerin denetim ve araştırma yetenekleri nedeniyle, kurulan bu denetim komitelerinde görev almaları ve şirket yöneticilerine özel danışmanlık hizmeti verebilmelerinin yolu açılmıştır (Dönmez ve Çavuşoğlu, 2015).

1.5. Adli Muhasebenin Türkiye’deki Gelişimi

Adli muhasebenin Türkiye’deki gelişimine baktığımızda, ACFE tarafından verilen Suistimal İnceleme Uzmanlığı Sertifikası (CFE)’nin ilk kez 2004 yılında verildiği, 25 Haziran 2005 tarihinde 9 CFE sertifika sahibi tarafından dernekleşme fikrinin tartışıldığı ve geçici dernek yönetiminin oluşturulduğu görülmektedir (Uluslararası Suistimal İnceleme Uzmanları Derneği, 2022). ACFE resmi temsilcisi olan ve ACFE işleyiş süreçlerini ülkemizde uyarlama amacı güden Uluslararası Suistimal İnceleme Uzmanları Derneği (USİUD)’un resmi kuruluş tarihi ise 2007 yılıdır (Şahin, 2011).

2009 yılına gelindiğinde, İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası (İSMMMO)’nın adli muhasebe eğitimi düzenlediği görülmektedir. Bu eğitim programını tamamlayan 35 serbest muhasebeci mali müşavire adli muhasebeci (Bağımsız Adli Muhasebe Uzmanı) sertifikası verilmiştir (Çabuk ve Yücel, 2012). 2011 yılında, adli muhasebeci sertifikasına sahip olan söz konusu Serbest Muhasebeci Mali Müşavir meslek mensupları Uluslararası Hile Denetimi ve Danışmanlık Hizmetleri AŞ’yi kurmuşlardır. Şirketin kurulmasındaki amaç; hile denetimi ve hile araştırmacılığı yapmak, iç denetim, iç kontrol, uzman şahitlik ve bilirkişilik konularında hizmet vermektir (Bayrak, 2016).

Ülkemizde adli muhasebe mesleğiyle ilgili önemli gelişmelerden biri 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) düzenlemesiyle birlikte “Bilirkişilik” ve “Uzman Görüşü” kavramlarının birbirinden ayırt edilmesi olmuştur. Böylece, bilirkişilik kurumunun dışında adli muhasebecilerin adliyede dava desteği ve uzman tanıklık yapabilmesi imkânı oluşmuştur. Kanunun 293. maddesi, tarafların dava konusunda uzman olan kişilerden dava görüşü adı altında rapor olarak adli makamlara sunmasına ve hakim kararıyla uzman kişinin duruşmada tanık olarak dinlenebilmesine imkân vermektedir (Çabuk ve Yücel, 2012). Ancak, bu düzenlemeye rağmen ülkemizde halihazırda adli muhasebenin konusuna giren hukuki meseleler bilirkişilik uygulaması ile çözüme kavuşturulmaktadır. Ancak, adli muhasebenin bilirkişilikten daha kapsamlı bir faaliyet alanı bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Karacan, 2012). Nitekim Meriç ve Erkuş (2016), muhasebe ve hukuk mesleği mensupları

üzerinde yaptıkları anket çalışmasında bilirkişilik müessesesinin ihtiyacı yerine getiremediği ve adli muhasebenin gerekli olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Yapılan bir işin meslek olarak tanımlanabilmesinin 3 temel koşulu vardır; 1) mesleğin belirli bir eğitim ve öğretiminin bulunması, 2) mesleğin ilke, standart ve etik kuralları ile sertifikasyon ve belgelendirme sürecinin bulunması, 3) mesleğin yasal dayanağını oluşturan mevzuatın bulunması (Gülten, 2010). Türkiye’de adli muhasebe konusunda yapılan çalışmalar yukarıda verilen çalışmalarla sınırlı kalmış olup, yukarıda verilen koşulları yerine getirecek çalışmalar yapılmamıştır. Dolayısıyla Türkiye’de adli muhasebenin meslek olarak kıstasları oluşturulmayan ve çok tanınmayan bir uzmanlık olduğunu söyleyebiliriz (Aydın, 2018).

1.6. Adli Muhasebecide Bulunması Gereken Özellikler

Hatch (2023) adli muhasebenin, muhasebenin diğer dalları, denetim veya vergi alanlarından daha farklı bir zihniyet ve beceri seti gerektirdiğini öne sürmüştür.

Adli muhasebe denetim, istatistik, hukuk, ekonomi ve bilişim ile ilgili olmakla beraber özel araştırma becerileri de gerektiren bütüncül bir disiplindir. Ayrıca, suç faaliyetini tespit etmek ve soruşturmak daha üst düzey bir uzmanlığı gerektirir (Joldeska ve Kosarkoska, 2023).

Gray (2008), adli muhasebecileri bir denetçi ile özel dedektif kombinasyonuna benzetir. Adli muhasebecinin yukarıda belirtilen bilim dalları yanında kolluk kuvvetleri içgörüsü taşıyan örgütsel davranış ve uygulamalı psikoloji bilgisine sahip kişiler olarak tarif eder.

Hile planları giderek daha dinamik ve karmaşık hale gelmekte ve hile soruşturmaları göz korkutucu bir hale gelmektedir. Bu nedenle, bu digital çağda geleneksel veri analitiği teknikleri yetersiz kaldığı için adli muhasebecinin veri analitiği alanındaki son gelişmelerden de haberdar olması gerekir (Akinbowale vd., 2023)

Ülkemizde adli muhasebeci olmak isteyen bireylerin ilk olarak 3568 sayılı yasaya uygun olarak serbest muhasebeci mali müşavir olabilme hakkını kazanması

gerektiği düşünölmektedir (Usul ve Topçuoğlu, 2011). Ancak, bu yeterli olmayıp adli muhasebeci olabilmek için ilave eğitim ve mesleki deneyim gereklidir (Karacan, 2012).

Adli muhasebeci, önündeki meseleyi çözmek için şüpheci bir yaklaşım içinde, her türlü ipucunu değerlendirebilecek ve olayları bir bütünlük içinde görebilecek nitelikte olmalı ve parçaları birleştirerek tümevarım yapmalı ve sonuca ulaşmalıdır. Bu kapsamda adli muhasebeci muhasebe bilgisi yanında, hukuk, işletme, yönetim bilimi, denetim, iç kontrol yapısı, halkla ilişkiler, bilişim sistemleri, hile denetimi, bilgisayar teknolojileri, sosyoloji, psikoloji, istatistik ve kriminoloji bilgisine de sahip olmalıdır (Aydın, 2018). Aktaş ve Kuloğlu (2008), adli muhasebecilerin ayrıca, sözel ve yazılı iletişim becerileri, pratik işletme tecrübesi, takım çalışmasına yatkınlık, sosyal beceri ve esnekliğe sahip olmalarını eklemişlerdir.

Ünal Uyar vd. (2022) bir adli muhasebecide bulunması gereken becerileri aşağıda verildiği şekilde özetlemiştir:

- Geleneksel muhasebe kayıtlarından ve bilgi sistemlerinden kısa not ve yazışmalara kadar uzanan bir çerçevede geniş bir evrakı gözden geçirerek önemli konuları hızlı bir şekilde ortaya çıkarma becerisi.
- Çok çeşitli iş biçimlerinin özellikleri hakkında kıvrak bir anlayış becerisi.
- Yavaş yürüyen adli vak'alarda bile hızlı cevap vermeyi yapabilecek bir profesyonel aciliyet ve sadakat duygusu.
- Aşırı mesai ortaya koymayı gerektirse bile çalışma zaman takvimine bağlılık.
- Konu ne kadar karmaşık dahi olsa muhataplarının anlayabileceği bir tarzda teoriyi gerçek hayattan örnekler ve rakamlarla birleştirerek sunabilme becerisi.
- Adli vak'alarda her daim objektif olabilme ve profesyonelliğini koruma becerisi.

Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (AICPA) adli muhasebe eğitiminin “çok yönlü bir adli muhasebe programı” kapsamında olması gerektiğini düşünmektedir. Bu eğitim teoriyle birlikte daha fazla tartışma konularını da içermelidir. Bu eğitimde, ceza ve hukuk muhakeme usulleri, sigorta hasar tespiti, bilgi sistemleri güvenliği, adli bilişim, data analizi vb. derslerde okutulmalıdır (Badua, 2022).

İSMMMO tarafından düzenlenen 360 saatlik adli muhasebe sertifika programında “işletme etiği, temel davranış bilimleri, adli bilişim uygulamaları, malî tablo hileleri, iç kontrol uygulamaları, denetim teorisi, hile teorisi, kurumsal yönetim uygulamaları, dijital ortamda veri analizi, çalışma hileleri, kriminoloji, adli bilimler, adli muhasebe araştırma teknikleri ve adli muhasebe uygulamaları” derslerinin yer aldığı görülmüştür (Bekçioğlu vd., 2013).

Ülkemizde henüz bir meslek olmaktan uzakta bulunan adli muhasebenin en yaygın olarak kullanıldığı ABD’de, eğitim ve mesleğe kabul uygulamalarının nasıl olduğuna bakarsak, ABD’de adli muhasebe konusunda öncü kuruluş ACFE olarak kabul edilmekte olup, ACFE tarafından verilen adli muhasebeci sertifikaları tüm Dünya’da kabul görmektedir. ACFE saygın bir kuruluş olarak sadece adli muhasebeci sertifikası vermekle kalmayıp, hile ve beyaz yakalı suçlarının azaltılması için adli muhasebecileri desteklemekte, eğitim, seminerler ve yayınlar yapmaktadır (Karacan, 2012). ACFE, adli muhasebeci sertifikası vermek için lisans mezunu katılımcıları bir sınava tabi tutmakta ve başarılı olanlara sertifika vermektedir. Sınav soruları aşağıda gösterilen 4 ana bölümden oluşmaktadır;

- Çeşitli finansal hesaplamalar,
- Araştırma teknikleri,
- Mevzuat,
- Kriminoloji (Pazarçeviren, 2005).

ACFE’nin üniversitelerle de işbirliği yaptığı görülmektedir; “Hileye Karşı Eğitim Ortaklığı” (Anti-Fraud Education Partnership) adı taşıyan bu işbirliğinde ACFE, koşulları kabul eden üniversitelerde adli muhasebe eğitimine katkı vermektedir. Söz konusu koşullar şunlardır;

- Üniversite “Hileye Karşı Eğitim” (Fraud Examination) dersini programına almak için resmi başvuru yapmalıdır,
- Ders üç kredili olarak lisans ve / veya lisansüstü programlarında yer almalıdır,
- Eğitimci ACFE üyesi olmalı, ACFE’den onay alınmalı ve ders dönem ve saatleri ACFE’ye bildirilmelidir,
- Derslerde ACFE tarafından sağlanan materyal 90 günlük ders programı süresince kullanılmalıdır (Elitaş, 2012).

Sonuç olarak, adli muhasebenin muhasebe biliminden ayrı değil ancak, muhasebe bilgisi üzerine inşa edilen ama daha üst seviyede bir bilgi olduğu görülmektedir. Adli muhasebeci olmak isteyenlerin öncelikle muhasebe bilgisi donanımı ve ayrıca adli muhasebeci olabilmek için gerekli yetenek ve nitelikleri taşıması gerektiği söylenebilir (Aydın, 2018).

Bir araştırmada adli muhasebeciler meşhur dedektif Sherlock Holmes’a benzetilmiş olup, adli muhasebecilerin adı geçen dedektifin kanıt toplama, analiz ve sonuca gitme özelliklerinden istifade etmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Sonuç olarak, bir adli muhasebecide bulunması gereken kişisel özellikler şu şekilde gösterilmiştir;

- Meraklı olmak: adli muhasebeci mesleğiyle ilgili gelişmelere karşı ilgili ve meraklı olmalı, üzerine aldığı her olayda şüphelerini korumalı ve doğruluklarını araştırmalıdır.
- Dirençli Olmak: Karşılaştığı olumsuzluklar karşısında hemen pes etmemeli, savunduğu durumu ispat etmede ısrarlı olmalıdır.
- Yaratıcılık: Uyması gereken genel ilke ve standartlar yanında mümkün olduğunca yaratıcı olmalıdır.
- Sezgi: adli muhasebeci her olayı hem genel olarak hem de ayrıntıları ile yerinde derinden incelemelidir. İyi bir işletme sezgisine sahip olmalı, muhakeme gücü sağlam olmalı, kararlarında net, analitik ve mantıklı bir düşünceyi hakim kılmalıdır.

- **Güvenilirlik:** Bir adli muhasebeci, dikkatlice dinlemesini bilmeli, yazılı ve sözlü iletişimde başarılı olmalı, insan ilişkilerini sağlıklı bir biçimde kurabilmelidir (Pazarçeviren, 2005).

1.7. Denetim ve Adli Muhasebe İlişkisi

Adli Muhasebe batılı ülkelerde, özellikle ABD’de, muhasebe ve denetim ile araştırma becerilerinin bir uyumu olarak tanımlanmaktadır (Aktaş ve Kuloğlu, 2008).

ABD’de akademi ve denetçiler üzerinde yapılan bir araştırmada adli muhasebe, denetim süreçleri içerisinde yer alan bir meslek olarak görülmüş olup, denetim yapanların adli muhasebe bilgisine sahip olmaları durumunda mesleklerinde fark yaratabilecekleri sonucuna ulaşılmıştır (Akatak, 2021).

Adli muhasebecide bulunması gereken önemli becerilerden biri denetleme tecrübesidir. (Aktaş ve Kuloğlu, 2008). Denetim ve hile denetimi ile adli muhasebe arasında çok yakın bir ilişki vardır. Denetim, adli muhasebeyi destekler niteliktedir ve aralarında dinamik bir ilişki mevcuttur (Kurt ve Uçma, 2009). Adli muhasebecilik bir anlamda denetçilik yapmaktır (Karacan, 2012). Adli muhasebenin uygulayıcısı olan adli muhasebeci, adli bir uyuşmazlığı çözmek için muhasebe ve denetim bilgisi ile soruşturma becerilerini bir arada kullanmak suretiyle konu üzerinde çalışır ve raporunu hazırlar (Akatak, 2021).

Adli muhasebe ve denetim, her ikisi de genellikle hileyi önleme veya tespit etme ile ilgili görevleri içerir. Ancak, denetim standartlar yaklaşımlar kullanırken adli muhasebe böyle değildir ve nereye daha çok önem vermesi gerektiği hususunda karar vermelidir. Öte yandan denetim olayın ekonomik kaynağından mali kayıtlardaki temsiline kadar ileriye doğru çalışırken adli muhasebe genellikle geriye doğru çalışır (Hatch, 2023).

Adli muhasebe ile denetim arasındaki ilişki hakkında yapılan bu açıklamalardan sonra, çalışmanın ikinci bölümünde denetim ile ilgili bilgiler verilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

İÇ DENETİM

2.1. Denetim

Denetim, sözlük anlamı olarak teftiş kelimesinin Türkçe karşılığıdır. Ancak, günlük ve/veya resmi kullanımlarda denetim kelimesi farklı anlamlarda kullanılabilir. Denetim kelimesi günlük kullanımda teftiş olarak daha az kullanılmakla beraber, genellikle kontrol anlamında kullanılmaktadır (Örenay, 2012). Denetim kavramının İngilizce karşılığı “audit” olup, “işitmek, dikkatlice dinlemek” anlamına gelen Latince (audire) sözcüğünden gelmektedir. Denetim sözcüğü TDK tarafından “denetleme, bir işin doğru ve yönetime uygun olarak yapılıp yapılmadığını incelemek, murakabe etmek, teftiş etmek, kontrol etmek” olarak tanımlanmıştır. Avrupa Komisyonu ise denetimi “bir işlem, prosedür veya raporun her bir yönünü doğrulayacak şekilde ve sonradan yapılan her türlü inceleme” olarak tanımlamıştır (Uzun, 2006).

Denetim, teftiş, kontrol, iç kontrol kavramları zaman zaman birbirlerinin yerine kullanılan ve yakın kavramlardır. Teftiş; genel olarak rutin olarak işlerin yasalara ve yönergelere göre yapılıp yapılmadığını tespit etmeye yöneliktir ve yapısında otorite gizlidir. Bu otorite, yasalardan kaynaklandığı gibi özel sektörde üst yönetim de olabilir. Kontrol kavramı, genel olarak planlanan amaca ulaşıp ulaşılmadığının gözden geçirilmesidir. Denetimden farkı, denetim iş süreçleriyle ilgili olmayan kişiler tarafından yapılırken, kontrol iş sürecine dahil kişilerce yerine getirilir. İç kontrol modern iç denetimin gelişmesiyle ortaya çıkan ve diğerlerine göre daha yeni bir kavram olup, işletmenin etkinliği ve verimliliği, mali raporların güvenilirliği, işletme faaliyetlerinin mevzuata uygunluğu amaçlarına ulaşılmasında makul bir güvence sağlamak amacıyla oluşturulan bir süreci ifade eder (Mercan, 2010).

Denetimin tarihi çok eski çağlara kadar götürülebilmektedir. Denetimin ticari ve mali olayların başlaması ile başladığını, nerede bir ticari faaliyet ya da mali olay varsa orada bir denetimin söz konusu olduğunu söylemek mümkündür (Neşeli, 2010).

Muhasebe faaliyetleri sonucunda belge ve bilgi üretimi söz konusudur ancak, üretilerek kullanıcılara sunulan bu belge ve finansal bilgilerin beklenen amaçları yerine getirebilmesi ancak bu veriler doğru ise söz konusu olabilecektir. İşte, söz konusu mali bilgilerin, belgelerin ve verilerin doğruluğu hakkında bir kanıya ulaşmak için geliştirilmiş bilim dalına denetim denmektedir. Denetim, kuruluşların finansal faaliyetlerinin önceden belirlenmiş standartlara uygunluk derecesini araştırarak sonuçlarını ilgililere raporlama sürecidir. Denetim başka bir deyişle, tarafsız, bağımsız bir bakışla kanıtların toplanması, kanıtların yorumlanması ve değerlendirilmesi süreçlerini kapsar (Aydın, 2018).

Farklı bakış açılarıyla çeşitli denetim türlerinden bahsedilebilir. Denetim birimiyle, denetlenen birimin ilişkisi yönünden bakıldığında denetim, İç Denetim ve Dış Denetim şeklinde görülebilir. İç denetim ile dış denetimi ayıran en temel farklılık denetlenen birim ile denetçinin örgütsel statüsüdür; iç denetçi, denetlenen birimin bir elemanı iken, dış denetçi denetlenen birimden bağımsız olarak hareket eder (Özer, 1997).

2.1.1. Dış Denetim

Bağımsız denetçi, serbest meslek çalışanı veya denetim firması sahibi/ortağı olarak işletmelerin finansal tablolarının muhasebe ilkelerine uygunluğu hakkında görüş bildirmek için denetim yapan bir dış denetçidir. Kanun koyucu, gerçek ve tüzel kişilerin finansal tablolarının denetlenme işi hakkında mali müşavirleri yetkilendirmiştir. Sermaye piyasası mevzuatına tabi ortaklık ve şirketlerin hesaplarının ve işlemlerinin mevzuata ve standartlara göre denetlenmesi ve finansal tablolarının ortaklığın gerçek durumunu gösterdiğine dair rapor, bağımsız denetleme kuruluşları tarafından yapılmaktadır. Bağımsız denetim, denetlenen mali tablolar hakkında görüş bildirebilmek, raporunda yer vereceği görüşleri desteklemek amacıyla yeterli sayıda nitelikli delil bulmak ve toplanan delilleri değerlendirmek olarak ifade edilebilir (Çatıkkaş, 2005).

Dış denetimin hedefi sonuçların değerlendirilmesi olup, daha çok dün neler olduğuyla ilgilenir. Dış denetimin rapor verdiği ve sorumlu olduğu makamlar ise üst otoriteler ve genellikle düzenleyici kurumlardır (Uzun, 2006).

2.1.2. İç Denetim

“İç denetim, bir kurumun faaliyetlerini geliştirmek ve onlara değer katmak amacını güden bağımsız ve objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir. İç denetim, kurumun risk yönetiminin, kontrol ve kurumsal yönetim süreçlerinin etkililiğini değerlendirmek ve geliştirmek amacına yönelik sistemli ve disiplinli bir yaklaşım getirerek kurumun amaçlarına ulaşmasına yardımcı olur” (Yenigün, 2015).

İç denetim esas olarak örgüt yöneticilerinin temel görevlerinden biri olmak itibarıyla bir yönetim sorumluluğunun yerine getirilmesidir ve örgütsel yönetimin bir parçası olarak bizzat denetimin kendisidir. İç denetim örgüt içerisinde yer alan uzmanlar tarafından yerine getirilir ve amaç itibarıyla tüm denetim türlerini kapsar. İç denetimin ilgi alanı mali olayları ve bunların mali değerini de aşan bir denetimdir (Özer, 1997).

İç denetim, işletme amaçlarının yerine getirilmesinde yönetim ve yönetim kurulu dahil olmak üzere işletme çalışanlarına yardım etmektedir. Çalışanlar iç denetim faaliyeti sonucunda işletme hakkında bilgi elde ederler ve analiz, değerlendirme imkânı bulurlar (Çatıkkaş, 2005).

Uluslararası iç denetim standartlarına göre ise “iç denetim, aşağıdakileri dikkate alarak, kurumun yönetim süreçlerinin, faaliyetlerinin ve bilgi sistemlerinin maruz kaldığı riskleri değerlendirmek zorundadır.” Kurumun stratejik hedeflerine ulaşması,

- Mali ve operasyonel bilgilerin güvenilirliği ve doğruluğu,
- Faaliyetlerin ve programların etkinlik ve verimliliği,
- Varlıkların korunması,
- Kanun, düzenleme, politika, prosedür ve sözleşmelere uyuma bağlıdır (Türkiye İç Denetim Enstitüsü, 2022).

Öte yandan, işletmelerde yaşanan yolsuzlukların ortaya çıkarılmasında şirket yöneticilerinin, iç ve dış denetçilerin yükümlülükleri eskiye oranla artmış bulunmaktadır. Bu konuda öncelikli sorumluluk yönetim ve iç denetime aittir. Özellikle yönetim tarafından yapılan yolsuzlukların ortaya çıkarılmasında iç denetim ve denetim komitesi öne çıkmaktadır. Yolsuzlukların genel olarak iç kontrol sisteminin yetersizliğinden kaynaklandığı söylenebilir (İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası [İSMMM], 2019).

Uluslararası İç Denetim Standartlarında yer alan hile ve suistimal ile ilgili ilkeler ise şunlardır;

- İç denetçiler, suistimal risklerini ve bu risklerin organizasyon tarafından yönetilme biçimini değerlendirmek için yeterli bilgiye sahip olmalıdır (IIA, 2017, m. 1210.A2),
- İç denetçiler, birtakım hususlarla birlikte önemli hata, suistimal veya aykırılıkların olma ihtimalini göz önüne alarak azami mesleki özen ve dikkat göstermek zorundadır (IIA, 2017, m. 1220.A1),
- İç denetim faaliyeti, suistimal oluşma olasılığını ve kuruluşun hile riskini nasıl yönettiğini değerlendirmelidir (IIA, 2017, m. 2120.A2),
- İç denetçiler, görevin hedeflerini geliştirirken, önemli hataların, hilenin, uyumsuzluğun ve diğer risklerin oluşma olasılığını göz önünde bulundurmalıdır (IIA, 2017, m. 2210.A2),
- İç denetim, kontrol öz-değerlendirme gözetimi, hile incelemesi veya danışmanlık gibi belirli bir iç denetim işi, vazifesi veya gözden geçirme faaliyetidir (IIA, 2017, s. 22).

Söz konusu ilkeler modern iç denetimde, olağan denetimin yanında hile denetiminin de öne çıktığını göstermektedir. Gerekli niteliklere sahip bir iç denetim bu şekilde mümkün olabilir (Kaban ve Gül, 2019).

Çalışmanın devamında, iç denetim türlerinden kısaca bahsedeceğimiz daha sonra modern iç denetimin tarihi ve iç denetim, iç kontrol ve denetim komitesi ilişkilerine değinerek banka iç denetimine geçeceğiz.

2.2. İç Denetim Türleri

İç Denetçiler Enstitüsü tarafından yapılan iç denetim tanımı genel kabul gören bir tanım olup buna göre iç denetim “kurumun faaliyetlerine değer katmak ve bunları geliştirmek amacıyla tasarlanmış bağımsız, nesnel güvence sağlama ve danışmanlık faaliyetidir”. Bu tanımla iç denetim güvence sağlama ve danışmanlık faaliyetini bir arada yürüterek diğer denetim faaliyetlerinden ayrılmaktadır. İç denetçi, işletmenin iç kontrol sisteminin yeterliliği ve performansı hakkında üst yönetime bilgi verme sorumluluğu taşır. İç denetçi uygulamada beş temel alanda bu denetim faaliyetini yürütür. Bunlar, “mali denetim, uygunluk denetimi, performans denetimi, sistem denetimi ve bilgi teknolojileri denetimidir ” (Uzun, 2006).

2.2.1. Mali Denetim

Mali denetim, işletme bilançosundaki aktif ve pasifler ile diğer mali tabloların gerçek değerlere göre uygun olup olmadığının değerlendirilmesidir (İSMMM, 2019). Denetim sonucunda tespit edilen hatalar üzerine daha fazla hesabın denetlenmesi yoluna gidileceği tabiidir (Uzun, 2006).

2.2.2. Uygunluk Denetimi

Nihai amacı işlem ve faaliyetlerin yasalara, yönetim tarafından belirlenmiş yöntem ve kurallara uyulup uyulmadığıdır. (Tosun, 2021). Bu denetim sonuçları mali denetimde de yol göstericidir (Neşeli, 2010).

Uygunluk denetimi, deneyim seviyesi yüksek olmayan denetçiler tarafından da yerine getirilebilen diğer denetim türlerine nazaran daha kolay bir denetim türüdür. Uygunluk denetimi sonuçları sınırlı kişi ve kuruluşlara raporlandığından çoğunlukla iç denetçiler tarafından yerine getirilir (Uzun, 2006).

2.2.3. Performans Denetimi

İşletme faaliyet sonuçlarının daha önce konulmuş hedefler veya verimlilik standartları ile sistematik olarak karşılaştırılmasına dayanan denetim türüdür.

Verimlilik standartlarına uyum ve hedeflere ulaşıp ulaşılamadığı gözden geçirilir (Tosun, 2021).

2.2.4. Sistem Denetimi

Sistem denetimi esas olarak işletme mali sisteminin işleyişini denetler ve finansal yönetim yöntemlerinin, sistemin işleyişindeki eksiklikleri tespit edebilme ve giderme derecesini değerlendirir. Sistem denetimi mali işlemlerin verimliliğinin yanında işletme içi ve genel mevzuata uygunluğunu da denetlemektedir (Uzun, 2006).

2.2.5. Bilgi Teknolojileri Denetimi

Bu denetim genel olarak işletmenin bilgi sistemlerinin güvenli olup olmadığının denetlenmesi olarak ifade edilebilir. Bilgi işlem sisteminde depolanan verilerin doğruluğu ve yeterliliği de bu denetim kapsamındadır. Bilgi sistemleri güvenliği, depo edilmiş verilerin yanlış kullanımının, zarar görmesinin veya tamamen ortadan kaldırılmasının önlenme katsayısı olarak ifade edilmektedir (İSMMMO, 2019).

2.3. Modern İç Denetimin Tarihi

Teknolojik gelişmeler, ticaret ve sermayenin küreselleşmesi ve serbestleşmesi, iş kültürünün değişmesi işletmelerin yönetim ve iş yapma süreçlerini değiştirmiştir. Bununla birlikte işletmelerin yeni ve değişime uygun fonksiyonlara olan ihtiyacı artmıştır. Özellikle finans sektöründe olmak üzere önemi artan risk ve risk yönetimi kavramları yeni yönetim teorilerinin gelişmesine yol açmıştır. Bu değişimden iç denetim de üzerine düşen payı almıştır. Bu değişimler sonucu iç denetim, geçmişe dönük uygunluk denetiminden geleceğe ve riske odaklanan bir bakış açısına evrilmiştir (Neşeli, 2010).

1941 yılında ABD’de İç Denetçiler Enstitüsünün (Institute of Internal Auditors) kurulması iç denetim açısından bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Modern iç denetim oluşumu bu şekilde başlamıştır. İç Denetçiler Enstitüsü tarafından 1947 yılında İç Denetimin Sorumlulukları Hakkında Tebliğ, 1978 yılında da İç Denetim Mesleki Uygulama Standartları yayınlanmıştır. Modern iç denetim anlayışı

başka kurumlar tarafından yayınlanan rapor ve sistemi iyileştirmeye yönelik çalışmaların artmasıyla devam etmiştir. 1991 yılında İç Denetçiler Enstitüsü Araştırma Kurumu (IIARF) SAC Raporu'nu; 1992 yılında Treadway Komitesi (TC) COSO Raporu'nu; 1995 yılında Bilgi Sistemleri Denetim ve Kontrol Kurumu (ISACF) COBIT Raporu'nu ve Amerikan Yeminli Muhasipler Kurumu (AICPA) 1988 yılında 55 no.lu, 1995 yılında 78 no.lu tebliğleri yayınlamıştır (Sezal, 2017).

Modern iç denetimin ABD'de gelişmesi ve bu ülkeden yaygınlaşması dolayısıyla, bu ülke iç denetim konusunda rehber ülke konumunda bulunmaktadır. Türkiye'de uygulanmakta olan iç denetim mevzuatı ve standartları da ABD ile uyumlu olarak yürütülmektedir. İç denetime yön veren standartlar, İç Denetçiler Enstitüsü (Institute of Internal Auditors) ile ABD'deki Federal Reserve Board tarafından ortaklaşa belirlenmekte ve iç denetime yön vermektedir (Şenat, 2017).

İç denetim kavramına girişten sonra, modern iç denetimin gündeme getirdiği modern denetim komitesi ve iç kontrol kavramlarına geçiş yapabiliriz artık.

2.3.1. Denetim Komitesi

Denetim komiteleri 1870'den beri var olmasına rağmen özellikle 1980'lerden itibaren finansal piyasalarda ardı sıra yaşanan skandallar ve yolsuzlukların etkisiyle etkin, bağımsız denetim mekanizmalarının varlığına olan ihtiyacın artmasıyla iç kontrol, iç denetim ve yönetim kurulu denetim komitelerinin etkinliği ve bağımsızlığının önemi anlaşılmıştır. Günümüz itibariyle, denetim komiteleri işletmelerin mali durumu ve risk yönetimi konusunda hem yönetim kuruluna hem de pay sahiplerine makul güvence veren bir pozisyonda bulunmaktadır. Sürekli bir denetim komitesinin bulunması iç denetim faaliyetlerini güçlendirici bir fonksiyon görmektedir (Uzun, 2006).

Denetim Komitesi ve iç denetçi ortak bir amaç için çalışmaktadır: yönetimsel hataları ve yolsuzlukları tespit edip önlemek. Ayrıca, Denetim Komitesi'nin, iç denetimi gözlemleme yanında iç denetçinin çalışma bağımsızlığı ve kurum içerisindeki statüsünün yükseltilmesini sağlama sorumluluğu vardır. Denetim Komitesi, iç denetime destek olmalı ve iç denetim ve denetim komitesi ilişkisi işletme

organizasyonunun hesap sorulabilir durumda olmasını sağlamalıdır (İSMMMO, 2019).

İç denetimin sorumluluklarını yerine getirebilmesi için bu imkânı sağlayabilecek düzeyde bir yönetim katına bağlanmalıdır. İç denetim yöneticisinin kurumsal hiyerarşi içerisinde denetim komitesi yoluyla yönetim kuruluna, idari olarak ise genel müdürlüğe bağlı ve sorumlu olması modern iç denetimin ortaya çıkardığı bir sonuç olup, uluslararası iç denetim standartlarına uygun bir durumdur. İç denetimin kurumsal hiyerarşideki konumu, bağımsız çalışmasının ve yetkisinin kaynağını teşkil eder. İç denetim yönetmeliği, iç denetim planı, bütçe, iç denetim yöneticisinin atanması ve tezkiyesi, görevden alınması, parasal ve özlük haklarının tayini vb. hususlar iç denetimin bağımsızlığını ve etkinliğini etkileyen ve hiyerarşik konumun sağladığı hususlardır. İdari konum ise iç denetimin günlük lojistiğini destekleyen iş ve işlemleri kapsar (İSMMMO, 2019).

2.3.2. İç Kontrol

Kontrol, denetim öncesinde gelen ve daha geniş boyutlu düşünülmesini gerektiren bir husustur. Kontrol, faaliyet yürütüldüğü sırada ve/veya içinde bulunulan zaman içerisinde yürütülen işlemler için yapılırken, denetim geçmiş zaman içerisindeki işlemleri ele alır. Etkin bir iç kontrolün yapılmadığı durumlarda sağlıklı bir denetimden söz edilemez (Neşeli, 2010).

İç kontrol, işletme yönetiminin mali olsun olmasın tüm kontroller için kurduğu organizasyonun tamamını ifade eder. İşletmedeki süreçlerin denetimi, üretilen bilginin doğruluğu, operasyonların etkinliği ve verimliliği, iç ve genel mevzuata uygunluğu ve işletme varlıklarının korunmasını güvenceye almaya çalışır. İç kontrol yönetim aracıyken, iç denetim ise yönetime verilen bir hizmettir, dolayısıyla iç kontrolün incelenip değerlendirilerek üst yönetime güvence sağlaması bir iç denetim fonksiyonudur; İç denetim, iç kontrol sisteminin bütünleyici bir parçasıdır (Baykara, 2014). Ancak, iç denetim ön denetim dışında kontrol faaliyetinin bir parçası olmamalıdır. İç denetim ile iç kontrol arasındaki mesafenin korunması, etkin bir iç kontrol oluşturma ve sürdürülmesi açısından önemlidir (Uzun, 2006).

Öte yandan, iç denetim ile iç kontrol ilişkisini anlayabilmek için şu hususu unutmamak gerekir; iç denetimin amacı en uygun maliyetli bir kontrolü sağlamaktır. Ölçeği ne olursa olsun tüm işletmelerde az ya da çok bir iç kontrol vardır ancak her işletmede iç denetim olmayabilir (Çatıkkaş, 2005).

2.4. Bankacılıkta İç Denetim

ACFE (2020) raporuna göre bankacılık ve finans dünyası yapılan hileler içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Bunun sebeplerinin başında istihdam yoğun bir hizmet sektörü olması gösterilebilir. Bankacılığın ekonomiler için önemi de göz önüne alındığında bankacılık sektöründe hileleri önlemek, tespit etmek için düzenleme ve denetlemelerin yapılması özel önem arz etmektedir. (Küçük, 2021).

Bankacılık iç denetimi, özel sektör içerisinde denetim uygulamaları açısından lider olma özelliği taşımaktadır. Yenilik ve uygulamaların öncelikle bankalardan başlayıp daha sonra diğer sektörlerle yayıldığı ve uygulandığı görülmektedir. Bunun nedenlerinden birisi de bankacılıkta uzun yıllardır uygulanmakta olan köklü ve büyük bir birikime sahip geleneksel denetim faaliyetleridir. (Kaban, 2020).

Basel Komitesi'nin 2001'de yayınladığı, “Bankalarda İç Denetim ve Murakıbin Denetçilerle İlişkisi (Internal Audit in Banks and The Supervisor's Relationship with Auditors)” dokümanına göre banka iç denetiminin kapsamı aşağıdakileri içermelidir:

- İç Kontrol sisteminin yeterliğinin ve etkinliğinin incelenmesi ve değerlendirilmesi,
- Risk yönetim yöntemleri ve değerlendirme yöntemlerinin uygulanmasının ve etkinliğinin incelenmesi,
- Elektronik bilgi sistemi ile elektronik bankacılık hizmetleri dâhil olmak üzere yönetim ve mali bilgi sistemlerinin gözden geçirilmesi,
- Muhasebe kayıtları ile mali tabloların doğruluğunun ve güvenilirliğinin incelenmesi.

İç denetimin ilkeleri ise aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;

- Banka iç denetimi sürekli olmalıdır.
- İç denetim uygulamalardan bağımsız ve statü olarak direkt yönetim kuruluna ya da denetim komitesine bağlı olmalıdır.
- İç denetim tarafsız ve çıkar çatışmalarından uzak olmalıdır.
- Bütün olarak İç denetim birimi ve her bir denetçinin profesyonel yeterliliği tartışma konusu olmamalıdır.
- Bankanın konsolide tüm faaliyetleri ve her türlü birimi iç denetime tabii olmalıdır.
- İç denetim birimi yöneticisi iç denetimin bütün ilkelerine riayet edilmesinin yerine getirilmesinden sorumlu tutulmalıdır (Taşpınar, 2022).

İç denetim, işletme yönetiminin kendisinin ya da personeli tarafından yerine getirilen denetim olup, bu tanım gereği, banka teftişi de bir iç denetimdir (Okur, 2010).

2.5. Türkiye’de Modern Banka İç Denetiminin Gelişimi

1995 yılında Türkiye İç Denetim Enstitüsü’nün kuruluşu, Türkiye’de modern iç denetim anlayışının başlaması açısından bir başlangıç olarak kabul edilmektedir. 2000’li yıllar ise, iç denetime kavramsal olarak ilginin arttığı ve modern iç denetim anlayışına yönelik uygulamaların hızla uygulamaya geçirildiği yıllar olmuştur (Neşeli, 2010).

2000’li yıllardan itibaren getirilen düzenlemelerin, Türkiye’de geleneksel banka iç denetiminden modern iç denetime geçişi başlattığını söylemek mümkündür. Türk Bankacılık mevzuatının, Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü standartları, ABD ve AB mevzuatı ile Basel Komitesi Raporları doğrultusunda düzenlendiği görülmekte olup, iç denetim birimleri bu doğrultuda, tüm iş ve işlemleri kapsayacak şekilde ve bağımsızlığı ve objektif bir güvenceyi sağlamak amacıyla icranın başı olan genel müdürlük yerine, doğrudan yönetim kuruluna bağlı olarak kurulmuştur (Çendik ve Anıl Keskin, 2021).

2000 yılında mevcut kanun yürürlükten kaldırılarak 4389 sayılı Bankalar Kanunu yasası kabul edilmiştir. İç denetim kavramı ilk kez bu kanunla mevzuatımıza girmiştir. 2001 yılında Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK)

tarafından Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkındaki Yönetmelik yayınlamıştır. 2005 yılında ise 5411 sayılı kanunun kabul edilmesiyle 4389 sayılı Kanun yürürlükten kalkarken bankaların denetim komitesi kurmaları bir zorunluluk olarak getirilmiştir. 2006 yılında 5411 sayılı Kanun gereğince hazırlanan "Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik" yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmeliğe göre bankalar tüm birim ve konsolidasyona giren ortaklıklarını kapsayacak şekilde “yeterli ve etkin bir iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurmak” ve yürütmekle sorumlu kılınmıştır (Aslan, 2010).

2014 yılına gelindiğinde BDDK tarafından “Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik” yayınlamıştır.

Yukarıda sayılan düzenlemeler sonucunda, “banka faaliyetlerinin banka mevzuatı ve yasal mevzuat hükümlerine göre yürütüldüğü ve iç kontrol ve risk yönetim sistemlerinin etkinliği ve yeterliliği konusunda üst yönetime güvence sağlamak üzere yeterli sayıda müfettiş çalıştırıldığı” söylenebilir (Kaban, 2020).

Yapılan düzenlemeler ile bankacılık mevzuatımızda yer alan iç sistemler, denetim komitesi ve iç kontrol kavramlarına ait açıklamalar aşağıda verilmiş olup, bu açıklamalarımızdan sonra bankacılık iç denetimi faaliyetini icra eden teftiş kurulu ve müfettişler konusuna geçilecektir.

2.5.1. Bankalarda İç Sistemler

İç sistemler yükümlülükleri, 5411 sayılı Bankalar Kanununun 29. maddesinde yer almıştır:

Bankalar, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi, kontrolünün sağlanması, faaliyetlerinin kapsamı ve yapısıyla uyumlu ve değişen koşullara uygun, tüm şube ve konsolidasyona tâbi ortaklıklarını kapsayan yeterli ve etkin bir iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurmak ve işletmekle yükümlüdürler.

İç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemlerinin kuruluşuna, işleyişine, yeterliliğine, oluşturulacak birimlere, icra edilecek faaliyetlere, üst yönetimin görev ve

sorumlulukları ile Kuruma yapılacak raporlamalara ilişkin usul ve esaslar Kurulca belirlenir.

Söz konusu kanunun ilgili maddesi uyarınca 2014 yılında BDDK tarafından çıkarılan Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik iç sistemler yapısının temelini oluşturmaktadır (Çendik ve Anıl Keskin, 2021). Yönetmeliğin 4. ve 5. maddeleri bankaların iç sistemleri hakkında olup, iç kontrolü, iç denetim ve risk yönetimi ile bir arada bir sistem olarak tanımlamış olup, bu üç faaliyetin hepsini birden iç sistemler olarak tanımlamıştır (Aydın, 2018).

2.5.2. Bankalarda Denetim Komitesi

5411 sayılı Bankalar Kanununa istinaden BDDK tarafından 2014 yılında yürürlüğe konan Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik 6,7 ve 8. maddeleri itibariyle Bankalarda Denetim Komitesini düzenlemiştir. Söz konusu maddelerde yer alan bazı hususlar aşağıda gösterilmiştir. Buna göre:

- “Yönetim Kurulu denetim ve gözetim faaliyetlerinin yerine getirilmesinde kendisine yardımcı olmak üzere üyeleri arasından seçeceği icra görevi bulunmayan asgari iki üyesini banka denetim komitesi üyeleri olarak görevlendirir.
- Denetim Komitesi üyeleri en az lisans düzeyinde öğrenim görmüş ve bankacılık veya finans alanında en az on yıllık deneyime sahip olmalıdır.
- Denetim komitesi üyelerinden en az bir tanesinin, hukuk, iktisat, maliye, bankacılık, işletme, kamu yönetimi ve dengi dallarda en az lisans düzeyinde; mühendislik alanında lisans düzeyinde öğrenim görmüş ise belirtilen alanlarda lisansüstü düzeyde öğrenim görmüş olması zorunludur.
- Denetim komitesi, yönetim kurulu adına bankanın iç sistemlerinin etkinliğini ve yeterliliğini, bu sistemler ile muhasebe ve raporlama sistemlerinin Kanun ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde işleyişini ve üretilen bilgilerin bütünlüğünü gözetir.
- Komite, iç kontrol, iç denetim ve risk yönetimine ilişkin bu Yönetmelikte yer alan hükümlere ve yönetim kurulunca onaylanan banka içi politika ve uygulama usullerine uyulup uyulmadığını gözetir.
- Denetim Komitesi, iç denetim sisteminin bankanın mevcut ve planlanan faaliyetlerini ve bu faaliyetlerden kaynaklanan risklerini kapsayıp kapsamadığını gözetmek, yönetim kurulunun onayıyla yürürlüğe girecek iç denetime ilişkin banka içi düzenlemeleri incelemekle yükümlüdür.
- Komite, iç sistemler kapsamındaki birimlerden denetim komitesine bağlananların yöneticilerinin seçimine yönelik yönetim kuruluna önerilerde bulunur ve yönetim kurulunun bunları görevden alması sırasında görüş verir.
- Banka içi usulsüzlüklerin doğrudan kendisine veya iç denetim birimine ya da müfettişlere bildirilmesini sağlayacak iletişim kanallarının tesis edilmesini sağlar.
- Komite, müfettişlerin görevlerini bağımsız ve tarafsız şekilde yerine getirip getirmediğini izler.
- Komite, iç denetim planlarını inceler ve iç denetim raporlarında tespit edilen hususlar konusunda üst düzey yönetimin ve bunlara bağlı birimlerin aldığı önlemleri izler.

- Müfettişler ve bankanın bağımsız denetimini yürüten bağımsız denetim kuruluşunun bağımsız denetçileri ile düzenli aralıklarla yılda dört defadan az olmamak üzere belirlenecek program ve gündemler dahilinde görüşmelerde bulunur.
- Denetim Komitesi, risk yönetimi, iç kontrol ve iç denetim birimlerinde çalışan personel ve bağımsız denetim kuruluşunun görüş ve değerlendirmeleri hakkında yönetim kurulunu bilgilendirir.”

2.5.3. Bankalarda İç Kontrol

İç Kontrol, 5411 sayılı Bankalar Kanununun 30. maddesinde yer almıştır:

“Bankalar, iç kontrol sistemi kapsamında, faaliyetlerinin mevzuata, iç düzenlemelerine ve bankacılık teamüllerine uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve raporlama sisteminin bütünlüğünü, güvenilirliğini ve bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini her seviyedeki personeli tarafından uyulacak ve uygulanacak sürekli kontrol faaliyetleri ile sağlamak, görevlerin fonksiyonel ayrımlarını, yetki ve sorumlulukların paylaşımını, fon ödemelerini, banka işlemlerinin mutabakatını, varlıkların korunmasını ve yükümlülüklerin kontrol altında tutulmasını temin etmek, maruz kalınan her türlü riskin tanınması, değerlendirilmesi ve yönetimi için gerekli alt yapıyı hazırlamak ve yeterli iletişim ağını oluşturmak zorundadır. İç kontrol faaliyetleri yönetim kuruluna bağlı olarak çalışacak iç kontrol birimi ve personeli tarafından yürütülür.”

İç kontrol ’un bankalara sağladığı temel faydalar şu şekildedir (Sezal, 2017):

- Etkin bir iç kontrol sistemi banka yönetimin de önemli bir parçasıdır,
- Etkin bir iç kontrol sistemi banka faaliyetlerinin güvenli bir şekilde gerçekleşmesini sağlar,
- Etkin bir iç kontrol sistemi banka kuruluş amaçlarının gerçekleşmesine katkıda bulunur,
- Etkin bir iç kontrol sistemi uzun dönemli karlılık hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlar,
- Etkin bir iç kontrol sistemi finansal ve yönetsel raporlamada bilgilerin güvenilirliğini sağlar,
- Etkin bir iç kontrol sistemi yasalara, düzenlemelere, politikalara, planlara ve iç prosedürlere uyulmasına katkıda bulunur,
- Etkin bir iç kontrol sistemi beklenilmeyen zarar ve kayıpların oluşması riskini azaltır,
- Etkin bir iç kontrol sistemi bankanın itibarının zedelenme riskini azaltır.

Taşpınar (2022), iç kontrol uygulamalarını 4 ana başlık altında toplamıştır:

- Organizasyon yapısı (yetki ve sorumlulukların tanım ve ayrımı, kredi verme onay limitleri, karar alma süreci),

- Muhasebe uygulamaları (hesapların karşılaştırılması, kontrol listeleri, periyodik muhakemeler),
- 'four eyes' prensibi (fonksiyonel ayrımlar, karşılıklı kontrol, çift taraflı kontrol ve imza),
- Varlıkların ve yatırımların fiziki kontrolü.

Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkındaki Yönetmeliğin 9. maddesinden 18. maddesine kadar (18 dahil) iç kontrol sistemi ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Buna göre:

- İç kontrol sisteminin amacı, bankanın varlıklarının korunmasını, faaliyetlerin etkin ve verimli bir şekilde Kanuna ve ilgili diğer mevzuata, banka içi politika ve kurallara ve bankacılık teamüllerine uygun olarak yürütülmesini, muhasebe ve finansal raporlama sisteminin güvenilirliğini, bütünlüğünü ve bilgilerin zamanında elde edilebilirliğini sağlamaktır.
- İç kontrol sistemi, bankanın yurt içi ve yurt dışı şubeleri ile genel müdürlük birimlerini, konsolidasyona tabi ortaklıklarını ve tüm faaliyetlerini kapsayacak şekilde yapılandırılır.
- İç kontrol faaliyetleri asgari olarak aşağıdaki kontrolleri kapsar.
 - a) Faaliyetlerin icrasına yönelik işlemlerin kontrolü.
 - b) İletişim kanalları ile bilgi sistemlerinin ve finansal raporlama sisteminin kontrolü.
 - c) Uyum kontrolleri.
 - İç kontrol faaliyetleri, bankanın günlük tüm faaliyetlerinin bir parçasını oluşturur.
 - Operasyonel faaliyetlere ilişkin olarak aşağıda belirtilen kontrol faaliyetlerinin bankalar tarafından uygulanması şarttır.
 - a) Raporlama: Üst yönetime sunulmak üzere, günlük, haftalık veya aylık bazda olağanüstü durum, şüpheli işlem, aykırılık ve genel performans raporları hazırlanması.
 - b) Fiziki kontrol: Bankaya ait veya müşteriler ve diğer taraflar adına saklanan nakit para, menkul kıymetler gibi finansal varlıklar da dahil olmak üzere maddi varlıklara erişilebilmesine, bunların kullanımına ve saklanmasına yönelik kurallar ve

sınırlamalar konulması, tüm maddi varlıkların düzenli aralıklarla envanterinin çıkarılması.

c) Onaylama ve yetkilendirme: Çift taraflı ve çapraz kontrol ve imza usullerinin tesis edilmesi, belirli limitlerin üzerindeki işlemler için onay ya da yetki alınması.

ç) Sorgulama ve mutabakat sağlama: İşlemlerin detaylarının, faaliyetlerin ve risk yönetim modellerine ait çıktıların doğruluğunun sorgulanması, hesapların karşılaştırılması, düzenli aralıklarla mutabakatların gerçekleştirilmesi.

d) Limitlere uygunluk incelemeleri, aşım ve aykırılıkların takibi: Genel ve özel risk limitlerine uyulup uyulmadığının incelenmesi ve limit aşımalarının izlenmesi.

2.5.3.1. İç Kontrol Birimi

Bankalarındaki iç kontrol çalışmaları, yönetim kurullarına bağlı olarak faaliyet gösteren iç kontrol birimince yerine getirilir (Neşeli, 2010). İç kontrol bölümleri ilk olarak 2005 yılında yayımlanan Bankalar Kanununda yer almış olup, kanun koyucu iç kontrol birimlerini ikinci bir denetim mekanizması olarak kurgulamıştır. Yeni bankalar kanununun yayınlamasıyla beraber bankalar iç kontrol birimlerini kurmaya başlamışlardır. Bilahare BDDK tarafından verilen tavsiye ve yönlendirmelerle iç kontrol birimleri bugünkü haline kavuşmuştur. Bugün itibariyle bazı bankalarda banka müfettişleri tarafından yapılan soruşturma işleri hariç tüm denetim işlemleri iç kontrolörler tarafından da yerine getirilirken bazı bankalarda ise iş bölümü yapıldığı görülmektedir (Kartal ve Çoban Çelikdemir, 2019).

Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkındaki Yönetmeliğin 19 ile 20. maddesi iç kontrol birimlerini düzenlemiştir. Buna göre;

- İç kontrol sistemi ile iç kontrol faaliyetleri ve bunların nasıl icra edileceği, bankanın gerçekleştirdiği tüm faaliyetlerin nitelikleri dikkate alınarak, iç kontrol birimi tarafından ilgili birimlerin üst düzey yöneticileri ile birlikte tasarlanır.
- İç kontrol biriminde bir yönetici ile bankanın ölçeceği, faaliyetlerinin niteliği ve karmaşıklığına göre yeterli sayıda ve mesleki uzmanlığa sahip iç kontrol

personeli görev yapar. İç kontrol birimi fiziksen banka genel müdürlüğünde yer alır.

- İç kontrol faaliyetlerinin yerine getirilip getirilmediği, kurallara ve sınırlamalara uyulup uyulmadığı, hedeflere ulaşıp ulaşılamadığı hususları, belirlenen değişik yönetim kademelerinde ve ilgili kontrol basamak ve noktalarında kontrol edilerek tespitlerin niteliği de dikkate alınmak suretiyle normal veya acil bir şekilde iç kontrol personeline iç kontrol birimine bildirilmesi temin edilir.
- İç kontrol birimi yöneticisinin en az yedi yıllık bankacılık deneyimine sahip olması şarttır. İç kontrol birimi yöneticisi, iç kontrol personelinin görev, yetki ve sorumluluklarının gerektirdiği nitelikleri haiz olup olmadıklarını değerlendirir.
- İç kontrol birimine bağlı iç kontrol personeli görevlerini, operasyonel faaliyetlerin gerçekleştirildiği birim veya şubelerde ve genel müdürlükte yürütürler. İç kontrol personelinin görev yerleri, iç kontrol birimi yöneticisi tarafından uygun görülecek sürelerde değiştirilir. İç kontrol personeli, iç kontrol faaliyetleri dışında bir faaliyette bulunamazlar.
- İç kontrol personeli, bankanın tüm faaliyetlerinin güvenli bir biçimde icra edilmesini izlemek, incelemek ve kontrol etmek amacıyla ilgili birimlerden raporlamaya dayalı bilgi talebinde bulunurlar, çeşitli kontrol dokümanları ve araçları üzerinden genel veya özel gözlemlere ve izlemeye dayalı kontrol ya da inceleme yaparlar, tespitlerini raporlara bağlarlar veya uyarı mesajları hazırlayarak ilgili birimlere tebliğ ederler. İç kontrol personeline, izledikleri, inceledikleri ve kontrol ettikleri hususlara ilişkin olarak banka personeline ilave açıklama isteme ve bunların fikirlerine başvurma yetkileri verilir.

Neşeli (2010), İç kontrol birimi ile Müfettişlerin yer aldığı Teftiş Kurulu arasındaki iş bölümü ve temel farklılıkları şu şekilde göstermiştir:

İç kontrol, günlük faaliyet ile ilgilenir ve onun ayrılmaz bir parçasıyken, Teftiş faaliyeti günlük faaliyetten bağımsızdır.

Her birimin kendisine ait yönetmeliği olup, iç kontrol, birime bağlı kontrolör (denetmen) tarafından, teftiş ise müfettişlerce yerine getirilir.

İç kontrol sadece bankacılık faaliyetleri ile ilgilenirken, Teftiş faaliyeti bankanın tüm birim ve konsolidasyon kapsamındaki iştiraklerinin tüm faaliyetlerini kapsar.

İç kontrol sisteminin yeterliliği ve etkinliğinin izlenmesi ile güvence verilmesi de nihai olarak teftiş faaliyetinin bir parçasıdır. Bu nedenle, iç kontrol biriminin çalışmaları da teftiş faaliyetine dahildir. Ancak, teftiş faaliyeti iç kontrol kapsamına girmez. İç kontrolün yeterlilik ve etkinlik değerlendirmesi ile iç kontrol süreci ile ilişkili politika ve süreç uygulamalarına uyulduğunun takip edilmesi görevi, sonuç itibarıyla teftiş kurulunca yapılır. Bankanın her faaliyet ve birimi iç kontrolün kapsama alanına girmekle beraber, Teftiş Kurulu ve yaptığı faaliyetler bu kapsamın dışındadır.

Teftiş inceleme, soruşturma yapabilir ve gerektiğinde ilgili personelin ifadesini alma, işten el çekirme, savunma verme gibi faaliyetleri bünyesinde bulundururken iç kontrolün bu tür yetkileri yoktur.

Teftiş daha uzun sürelerde, detaylı biçimde ve disiplinli, sistematik yaklaşım içinde faaliyet gösterirken iç kontrol bankacılık faaliyet ve işlemlerinin, gerçekleşme sırasında veya işlem yapıldıktan hemen sonra faaliyetini yerine getirir.

2.6. Türk Bankacılık Mevzuatında Müfettişler

5411 sayılı Bankalar Kanununun 32. maddesi, bankaların iç denetim sisteminin müfettişler tarafından oluşturulacağını söylemektedir:

“Bankalar bütün birim, şube ve konsolidasyona tâbi ortaklıklarını kapsayan bir iç denetim sistemi kurmak zorundadır. Bu çerçevede, faaliyetlerin mevzuata, ana sözleşmeye, iç düzenlemelere ve bankacılık ilkelerine uygunluğu, banka müfettişleri tarafından denetlenir. İç denetim faaliyetleri, tarafsız ve bağımsız bir şekilde, gerekli meslekî özen gösterilerek, yeterli sayıda müfettiş tarafından yerine getirilir. Ana ortaklık niteliğindeki bankanın iç denetiminde görev alanlar konsolidasyona tâbi ortaklıklarda iç denetim görevini ifa edebilir. İç denetimle görevli birimce veya yetkili müfettişlerce bu Kanunun 29 uncu maddesinin ikinci fıkrası kapsamında düzenlenecek iç denetim raporunun, en az üçer aylık dönemler itibarıyla ve denetim komitesi aracılığıyla yönetim kuruluna tevdi zorunludur.”

01.11.2006 tarihli resmi gazetede yayınlanan Bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine İlişkin Yönetmeliğin 5. ilkesinde “Bankanın müfettişleri ile bağımsız denetim

elemanlarının çalışmalarından etkin olarak yararlanması, Bankanın risk yönetimi, iç kontrol ve iç denetim sistemlerindeki problemlerin tespit edilebilmesi ve bankanın finansal raporlarının bankanın mali durumunu ve performansını doğru yansıtmasını sağlamak için, üst yönetim risk yönetimi, iç kontrol ve iç denetim sistemlerinin önemini kavramalı ve banka personelinin kavramasını da sağlamalı, Yönetim kurulu, banka müfettişleri ile bağımsız denetim elemanlarının bulgularını, üst düzey yönetimden aldığı banka faaliyetlerine ve performansına ilişkin bilgilerin doğruluğunun kontrolünde kullanmalı, denetçilerin bağımsızlıkları ile itibarlarına katkı sağlayacak önlemler alınmalı, üst yönetim, banka müfettişleri ile iç kontrol elemanlarının tüm bulgularını zamanında ve etkin bir şekilde kullanmalı ve saptanmış problemlerin üst düzey yönetim tarafından zamanında düzeltilmesini sağlamalı” ifadeleri yer almıştır.

2014 yılında yayımlanan Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmeliğin 21. maddesi ile 34. maddesi (34 dahil) arasındaki maddeler iç denetim birimi hakkındaki düzenlemelerle ilgilidir. Söz konusu maddeler ile iç denetimin görev alanının, iç kontrol ve risk yönetimi sistemlerinin etkinlik ve yeterliliğinin değerlendirilmesi, bilgi sistemlerinin gözden geçirilmesi, muhasebe kayıtları ile finansal raporların doğruluğu ve güvenilirliğinin incelenmesi, operasyonel faaliyetlerin, belirlenmiş olan usullere uygunluğu ile bunlara ilişkin iç kontrol uygulama usullerinin işleyişinin test edilmesi, işlemlerin, Bankacılık Kanuna ve ilgili diğer mevzuata, banka içi strateji, politika ve uygulama usulleri ile diğer iç düzenlemelere uygunluğunun denetlenmesi, yönetim kurulu ve denetim komitesine yapılan raporlamalar ile yasal raporlamaların doğruluğu, güvenilirliği ve zaman kısıtlamalarına uygunluğunun denetlenmesi şeklinde yine açık ve net olarak belirlendiği görülmektedir (Yurtsever, 2009).

Söz konusu Yönetmeliğin 23. maddesi müfettişlerin nitelik ve yetkilerini hüküm altına almaktadır:

“(1) Müfettişler görev ve sorumluluklarını tarafsız ve bağımsız olarak icra eder. Bu amaçla müfettişlerin iç denetim birimi yöneticisi, ilgili iç sistemler sorumlusu ve yönetim kurulu haricinde banka yönetiminde yer alan hiçbir kişiye karşı hesap verme sorumluluğu bulunmaması ve görevlerinin icrasında kişisel veya akrabalık ilişkileri ya da bankadaki konumu gibi hususlardan kaynaklı menfaat çatışmalarından uzak olmaları sağlanır.

(2) Müfettişler, bağımsızlıklarını ve tarafsızlıklarını zedeleyici nitelikteki hususların bulunması halinde bunları denetim öncesinde iç denetim birimi yöneticisine ve denetim komitesine bildirir ve görevden çekilir. Müfettişler, daha önce bulunduğu görevler nedeniyle sorumluluğu bulunan işlemlerin denetiminde yer alamazlar.

(3) Yönetim kurulunca, müfettişlere görev ve sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için, bankanın tüm bölüm ve birimlerinde inisiyatif kullanabilecek, bankanın herhangi bir personelinden bilgi alabilecek ve bankanın tüm kayıt, dosya ve verilerine ulaşabilecek yetkiyi haiz olmaları sağlanır.

(4) İç denetim birimi tarafından hazırlanan, ilgili iç sistemler sorumlusu tarafından uygun görülen ve yönetim kurulu tarafından onaylanarak kabul edilen iç denetim yönetmeliğinde müfettişlerin yeterlilikleri için aranan öğrenim durumu, deneyim, bilgi ve beceri seviyeleri ile diğer niteliklere yer verilir. Müfettişlerden, bankanın bilgi teknolojilerinin denetimini icra edeceklerin bilgi teknolojileri ile bilgi teknolojilerine dayalı denetim teknikleri konularında öğrenim alanları itibariyle veya aldıkları eğitim sertifikalarıyla kanıtlanabilir asgari bilgi ve beceriye sahip olmaları zorunludur. Bu zorunluluk, 22. maddenin dördüncü fıkrası kapsamında bankalarda görev yapan müfettiş hakkında da uygulanır.”

2.7. Banka Teftiş Kurulları ve Banka Müfettişleri

Türkiye’de teftiş ve müfettişlik geleneği bulunan birçok kamu ve özel sektör kuruluşu bulunurken bankacılık sektörü yüzyılı aşkın köklü bir teftiş ve müfettişlik geleneğine sahip olarak ön plandadır. Müfettişler, çalıştıkları bankanın her türlü iş ve eylemleri ile bağlantılı olarak rutin teftiş, incelemeler ve soruşturmalar yapmaları sebebiyle çok yönlü deneyim sahibi olmaktadır (Yurtsever, 2009).

Bankalarda müfettiş istihdam edilmesi ilk kez 22/07/1983 tarihinde yayınlanan 70 sayı numaralı “Bankalar Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”de yer almış olup, bankalara işlemlerinin yasalara ve bankacılık ilkelerine uygunluğunu denetlemek için yeterli sayıda müfettiş çalıştırma zorunluluğu getirilmiştir. Ancak, bankalar bu zorunluluktan daha önce, kuruluş aşamasında organizasyonları içinde iç denetim sistemlerini kurmakta ve yeterli sayıda müfettiş kadrosu bulundurmaktaydı (Toyran, 1990).

1888 tarihinde kurulmuş olan Ziraat Bankasının aynı tarihli kuruluş nizamnamesinde Teftiş Kurulu oluşturulduğuna ve/veya müfettiş istihdam edildiğine dair bir ifade yer almamaktadır. Bankanın, 1892 yılına kadar Ziraat Bakanlığı müfettişleri tarafından teftiş edildiği ancak etkin bir denetim yapılamadığından bahisle söz konusu uygulamanın terkedilerek, 1892 yılında düzenlenen talimatnameyle banka işlemlerinde başarılı personel arasından müfettişlerin tayin edilmeye başlandığı görülmüştür. Bu talimatname ile müfettişlere hesap ve muameleleri tetkik ile inceleme ve soruşturma yapma yetkileri verilmiştir. İleriki yıllarda ise müfettişlerin teftiş programlarının düzenlenmesi, raporlarının incelenmesi gibi sevk ve idare maksadıyla bankalarda Teftiş Heyetleri ya da günümüz tabiriyle Teftiş Kurullarının oluşturulduğu görülmektedir. Bankalarda müfettiş istihdam edilmesi kanun olarak ise 1985 tarih ve 3182 sayı numaralı Bankalar Kanunu’nun 27. maddesinde “Bankaların, işlemlerinin

bankacılık ilkelerine ve mevzuatına uygunluğunu denetlemek üzere yeteri kadar müfettiş çalıştırmaları zorunludur” ifadesi ile yer almıştır (Yurtsever, 2009).

Bankaların şubeleri, genel müdürlük, bölge ya da başka adlarla nitelendirilen birimleri ile konsolidasyona tabi birimleri denetimi teftiş kurulu üyeleri müfettişler tarafından yerine getirilmektedir. Teftiş birimi (Teftiş Kurulu) yukarıda sayılan tüm banka birimlerinin denetime tabi olan tüm faaliyetlerinin, banka içi mevzuata, ülke mevzuatına, strateji ve hedeflerine paralel olacak şekilde verimli olarak yönetildiğine dair güvence vermektedir. Faaliyetler dönemsel olarak denetlenmekte ve denetimde tespiti yapılan noksanlıklar ile mevzuata uygun olmayan hususlar üst yönetime rapor edilmektedir. Kurul, müfettişler marifetiyle tespit edilen tüm eksiklik ve bulgularını yine müfettişler tarafından yazılan raporlar ile gereğinin yapılması için ilgili birimlere gönderir (Şenat, 2017).

Teftiş Kurullarında biri yönetici (başkan) olmak üzere, bankanın ihtiyacına göre, denetim komitesi tarafından tayin edilen sayıda müfettiş görev almaktadır. Kurul Başkan, Müfettiş, Re’sen yetkili Müfettiş Yardımcıları ve Müfettiş Yardımcılarından oluşur. Genellikle iki yıl süreyle (bu süre bankadan bankaya değişiklik gösterebilmektedir) başarılı bulunan müfettiş yardımcılarını re’sen yetkili müfettiş yardımcısı olarak atanarak teftiş, inceleme ve soruşturma faaliyeti yapabilmektedir. Re’sen yetkili müfettiş yardımcılarını belirli bir süre sonunda da müfettiş ünvanını alırlar (Neşeli, 2010).

Günümüz dünyasında, bilgi teknolojileri denetiminin varlığı, Teftiş kurullarında, geleneksel olarak iktisadi ve idari bilimler mezunu müfettiş yardımcılarının görev alması yaklaşımının yanında mühendislik teknik alanı mezunlarının da teftiş kurullarında görev almasının yolunu açmıştır. Bilgi teknolojileri denetimi yapacak müfettişlerin ilgili mühendislik dallarından mezun veya ilgili teknik denetim sertifikalarına sahip olmaları gerekmektedir (Yurtsever, 2009).

2.8. Bankalarda İç Denetim Faaliyetleri

Bankalarda müfettişler tarafından yapılan denetim çalışmaları genel müdürlük bölümleri, bankacılık faaliyetleri, bilgi işlem sistemleri ile şube denetimleri olarak bir

sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Ancak, denetim planında şubeler önemli bir yer tutmakta olup, denetim kaynaklarının en büyük bölümü şubeler için kullanılmaktadır. Dolayısıyla şube denetimlerinin özel önem verilen bir alan olduğu söylenebilir (Kartal ve Çoban Çelikdemir, 2019).

2014 yılında yayımlanan Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmeliğin iç denetim faaliyetleri ile ilgili kısımları aşağıda gösterilmiştir:

“İç denetim sisteminden beklenen amacın sağlanabilmesi için, iç denetim faaliyetleriyle; banka içi herhangi bir kısıtlama olmaksızın bankanın tüm faaliyetleri, yurt içi ve yurt dışı şube ve genel müdürlük birimleri dahil diğer birimleri dönemsel ve riske dayalı olarak incelenir ve denetlenir, eksiklik, hata ve suistimler ortaya çıkarılır, bunların yeniden ortaya çıkmasının önlenmesine ve banka kaynaklarının etkin ve verimli olarak kullanılmasına yönelik görüş ve önerilerde bulunulur ve Kuruma ve üst yönetime iletilen bilgi ve raporlamaların doğruluğu ve güvenilirliği değerlendirilir.

Yönetim kurulunca, müfettişlere görev ve sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için, bankanın tüm bölüm ve birimlerinde inisiyatif kullanabilecek, bankanın herhangi bir personelinden bilgi alabilecek ve bankanın tüm kayıt, dosya ve verilerine ulaşabilecek yetkiyi haiz olmaları sağlanır.

Bankaların dönemsel ve riske dayalı iç denetim faaliyetleri, iç denetim planının hazırlanması, yürürlüğe konulması, çalışma programları aracılığıyla icrası, sonuçların iç denetim birimi yönetimine, ilgili birim yönetimine ve ilgili iç sistem sorumlusuna, denetim komitesine, denetim komitesi aracılığıyla yönetim kuruluna raporlanması ve denetim raporları çerçevesinde ilgili birim yönetimlerince alınan önlemlerin izlenmesi faaliyetlerini kapsar.

Bankalar, kendi iç denetim biriminin, konsolidasyon kapsamındaki ortaklıkların bütün faaliyetlerini ve birimlerini sınırlama olmaksızın inceleyebilmesini sağlamak için gerekli bütün tedbirleri alır.”

2.8.1. İç Denetim Planı

İç denetim planı ile ilgili bilgiler 2014 sayılı yönetmelikte aşağıdaki şekilde verilmiştir:

İç denetim planı, yapılan risk değerlendirmelerine dayalı olarak oluşturulur. Plan hakkında üst düzey yönetimin görüşü de alınır. İlgili iç sistemler sorumlusu tarafından uygun görülen planlar yönetim kurulunun onayıyla yürürlüğe konulur.

İç denetim planında belirlenen denetim alanları kapsamında verilen her bir denetim görevi için, bankanın denetim alanındaki tüm işlemleri, kullanılacak denetim teknikleri, bilgi elde etmede izlenecek yollar, belgelendirmeye ilişkin uygulamalar,

ulaşılan sonuçlar ve denetim raporunun sunulmasını kapsayacak şekilde bir çalışma programı hazırlanır. Çalışma programında denetim hedefi ve bu hedefe ulaşılması için yapılacak çalışmalara ayrıntılı olarak yer verilir.

Çalışma programları olağan koşullarda asgari olarak aşağıdaki hususlara ilişkin uygulamaları içerir.

- a) Gerek duyulması halinde yapılacak beklenmedik denetimler.
 - b) Denetlenecek kayıtların kontrolü.
 - c) İç kontrol sistemlerinin, politikaların ve uygulama usullerinin incelenmesi ve değerlendirilmesi.
 - ) Risk değerlendirmeleri.
 - d) Kanunun ilgili maddesi ya da ilgili kanun, düzenleme ve kuralların gözden geçirilmesi.
 - e) rnekleme metot ve tekniklerinin kullanımı.
 - f) Seçilmiş işlemlerin ve hesap bakiyelerinin asgari olarak aşağıdaki uygulamalar yoluyla teyidi.
- 1) Yardımcı hesaplar, büyük defter kayıtları ve kontrol kayıtlarının birbirleriyle tutarlılığının incelenmesi.
 - 2) Kayıtlara esas belgelerin incelenmesi.
 - 3) İstisnai uygulamaların doğrudan incelenmesi ve uygun izleme faaliyetleri.
 - 4) Fiziksel denetimler, örnekleme metot ve teknikleri.

Denetim planında;

- nem ve öncelik değerlendirmesine göre dönem içerisinde denetlenecek alanlara,
- Denetimin amacına,
- Denetim yapılacak her alan veya faaliyete ilişkin zet risk değerlendirmelerine ve ilgili mevzuata,

- Denetimin yapılacağı zaman ve denetim dönemine,
- Denetim için gerekli kaynak ile kaynak eksikliğinin olası etkilerine yer verilir (Neşeli, 2010).

2.8.2. Banka İç Denetim Evreni

Bir banka şubesinde yapılan işlem ve faaliyetler sınıflandırılarak denetim evreni belirlenebilir. Örnek bir sınıflandırma aşağıda gösterilmiştir;

- Sayım ve mutabakat işlemleri,
- Bankacılık işlemleri,
- Hazine işlemleri,
- Kart ve alternatif dağıtım kanalları işlemleri,
- Kredi işlemleri,
- Muhasebe ve gider işlemleri,
- Ücret ve komisyon işlemleri,
- Genel kontroller.

Bu aşamadan sonra örneğin operasyonel işlemlerin alt faaliyetleri, aşağıdaki gibi tekrar sınıflandırılabilir:

- Hesap açılışı işlemleri,
- Kasa fişleri,
- Yüksek tutarlı işlemler,
- Çek-senet alınması,
- Çek karne verilmesi,
- Hazine (forward, futures, opsiyon ve swap) işlemleri,
- Mevduat işlemleri,
- Kiralık kasa işlemleri,
- Giderlerin muhasebeleştirilmesi ve ödeme süreçleri,
- Muhasebe kayıtlarında yapılan değişiklikler/iptaller,
- Temsil ağırlama limitinden yapılan işlemler,
- Mevzuat gereği asılı olması gereken duyuru ve ilanlar,
- Şubenin güvenliği ve fiziki altyapısının sürekliliği.

Bu aşamadan sonra her bir faaliyet için denetlenmesi gereken hususlar detaylı olarak gösterilmelidir. Örneğin operasyon işlemlerinin alt faaliyeti olan kiralık kasa işlemleri ile ilgili denetim yapılacak hususlar aşağıdaki gibi tespit edilebilir:

- Yapılan işleme ilişkin kasa fişinin mevcudiyeti,
- Müşterinin imzasının varlığı, doğruluğu ve geçerliliği (vekâletli/talimatlı işlemler için),
- Vekâletli/talimatlı işlemlerde geçerli bir vekâletin/talimatın varlığı ve teyit edilip edilmediği,
- Faks talimatı ile yapılan bir işlem ise talimat aslının mevcudiyeti,
- İşlemi yapan kişinin kimlik tespitinin yapıp yapılmadığı,
- İşlem uluslararası para gönderimi ise gerekli formların mevcudiyeti,
- İşlem bir çek ödemesi ise çek aslının mevcudiyeti ve çekin mevzuata uygun olup olmadığı.

Şubede yapılan hesap açma işlemleri ile ilgili olarak eksikliği tespit edilebilecek olan hususlar ile aşağıdakiler olabilir:

- Hesap açılış sözleşmesinin ve üzerindeki gerekli/yetkili kaşe ve imzaların mevcudiyeti, Müşteri kimlik belgesinin mevcudiyeti,
- Adres paylaşım sisteminde müşterinin kayıtlı bir adresinin mevcudiyeti,
- İmza sirküleri veya imza beyannamesinin mevcudiyeti,
- Hesap sahibi tüzel kişi ise, şirket türüne göre ana sözleşme/vakıf senedi/dernek tüzüğü, oda kaydı, ticaret sicil gazetesi, vergi levhası ve yetkilileri gösteren belgenin mevcudiyeti,
- Hesap sahibi tüzel kişi ise, % 25 ve üzeri pay sahiplerinin kimlik belgelerinin mevcudiyeti,
- Hesap sahibi tüzel kişi ise ve tüzel kişi ortağı varsa bu ortaklara ilişkin ticaret sicil gazetelerinin ve vergi levhalarının mevcudiyeti,
- Kimlik belgesi, imza sirküleri gibi belgelerin fotokopileri üzerinde aslının görülerek kopyalarının alındığına ilişkin personel/imza kaşesinin bulunup bulunmadığı (Kartal ve Çoban Çelikdemir, 2019).

2.8.3. Rutin Teftiş Faaliyeti

2014 yılında yayımlanan Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelikte;

Dönemsel ve riske dayalı denetimlerde;

- a) İç kontrol ve risk yönetimi sistemlerinin yeterliği ve etkinliği değerlendirilir.
- b) Elektronik bilgi sistemi ile elektronik bankacılık hizmetleri de dahil olmak üzere bilgi sistemleri gözden geçirilir.
- c) Muhasebe kayıtları ile finansal raporların doğruluğu ve güvenilirliği incelenir.
- ) Operasyonel faaliyetlerin, belirlenmiş olan usullere uygunluğu ile bunlara ilişkin iç kontrol uygulama usullerinin işleyişi test edilir.
- d) İşlemlerin, Kanuna ve ilgili diğer mevzuata, banka içi strateji, politika ve uygulama usulleri ile diğer i düzenlemelere uygunluğu denetlenir.
- e) Banka içi düzenlemeler çerçevesinde yönetim kurulu ve denetim komitesine yapılan raporlamalar ile yasal raporlamaların doğruluğu, güvenilirliği ve zaman kısıtlamalarına uygunluğu denetlenir, denilmektedir.

Teftiş planlı denetim, olağan denetim olarak ifade edilebilir. Teftiş, rutin olarak bankanın tüm faaliyetlerinin mevzuata uygunluğunun riske odaklanmış denetim anlayışı kapsamında elden geçirilmesi olarak tarif edilebilir. Müfettişler teftiş sürecinde şubelerde krediler, operasyon, muhasebe, takip işlemleri vb. yapılan tüm işlemleri gözden geçirmektedirler. Mevzuata aykırı bir işlem tespit edildiğinde söz konusu husus tenkit edilerek ivedilikle düzeltilmesi tavsiye edilmektedir. Müfettiş denetim sresinde yaptığı tespitleri hazırladığı raporuna aktarır ve şube yönetimiyle paylaşarak söz konusu aksaklıkların giderilmesi yönündeki önerilerini sunar. şube cevabıyla beraber genel müdürlüğe gönderilen raporda gösterilen aksaklıklara yönelik olarak ilgili genel müdürlük birimlerince “bulgu takip sistemi” oluşturulur. Bu sistemle daha sonra alınması gereken önlemlerin alınıp alınmadığı izlenerek iş süreçlerinin iyileştirilmesi hedeflenir. (Kaban, 2020).

Denetimin ilgili birimin haberi olmadan yapılacağına dair bir düzenleme olmamakla beraber bazı bankalarda habersiz yapılan teftiş faaliyetine karşılık çoğu bankada ilgili birime haber verilmesi suretiyle teftişe başlanmaktadır. Bu sayede ilgili birimin ön denetim yapması sağlanır. Yapılan denetimde, birimdeki iş akışları ve iç kontrol prosedürlerine uyum ile operasyonel işleyiş ve iş kalitesi de değerlendirilir. Denetim faaliyeti sırasında müfettişler günlük işleyişe müdahale etmez ve denetimin günlük işleyişe olumsuz etki yapmaması için gerekli önlemleri alırlar (Neşeli, 2010).

Teknolojik gelişimden önce sadece banka şubelerinde, bölge müdürlüklerinde ya da genel müdürlüğe bağlı birimlerde müfettişlerin bizzat bulunması yoluyla “yerinden denetim” olarak yapılan teftiş faaliyeti, bilgisayar teknolojileri tarafından desteklenen teknikler marifetiyle “merkezden denetim/uzaktan denetim/sürekli denetim” adı verilen yöntemlerle de yapılabilmeğe. Bugün itibarıyla, gelişmiş bilgi işlem teknoloji ve yazılımları marifetiyle bankaların şube faaliyetlerine ait süreçleri on-line izlenebilmektedir. Yapılan eksiklikler risk raporları vasıtasıyla kontrol edilmekte ve müfettişlerin şubede bulunması gerekmeksizin düzeltilebilmektedir (Kaban, 2020).

2.8.4. İnceleme

Müfettişlerin yaptıkları incelemeler, olağan teftiş gibi yine bankanın tüm birimlerinde ve konsolidasyona tabi tüm birimlerinde yürütülebilir. Bunlar, teftişe nazaran daha ayrıntılı araştırmalardır. İnceleme çalışmaları, teftiş sırasında tespit edilen mevzuata aykırılığın müfettiş tarafından daha ayrıntılı olarak incelenmesi için teftiş kurulundan istenilen yetkiye istinaden verilecek yazılı inceleme talimatıyla olabileceği gibi, müfettiş başka bir birimde çalışırken gönderilen inceleme talimatı ile de olabilir. İnceleme çalışmaları müfettişlerin olağan denetimleri sırasında tespit ettikleri hususlardan dolayı yapılacağı gibi, genel müdürlüğe ya da bizzat müfettişe yapılan şikâyet ve ihbarlardan dolayı da başlatılabilir. İnceleme çalışmaları sonucunda, mevzuata aykırı durumlar ile banka çalışmalarını olumsuz olarak etkileyen faaliyetler ve ihbar ve şikâyet konusu olaylara ilişkin, bir cezai yaptırıma ya da hukuki izlemeye gerek bulunmadığının yazıldığı bir inceleme raporu ya da inceleme çalışmaları sonucunda kriminal nitelikte bir sonuca ulaşılmışsa soruşturma yetkisi verilmesi

istenilen bir rapor düzenlenir. Bu bakımdan inceleme çalışmaları bazen soruşturmaların ön çalışması olabilmektedir. İnceleme raporlarında genel olarak, inceleme emri, incelemeyle ilgili izahatlar ve yapılan tespit ile sonuç kısımları ve gerek görülmüşse ilgili personelin ifadeleri yer alır (Kaban, 2020).

2.8.5. Soruşturma

Soruşturmalar da denetim faaliyetlerinden biri olup, yöntem ve uygulamaları yönetmeliklerde özellikle ayrıntılı olarak düzenlenmiş olup, banka personelinin yasalara aykırı olan cezaî ve hukuksal sorumluluklarını gerektiren eylem ve davranışları hakkında yapılan ayrıntılı araştırmalardır. Bu araştırmalar için teftiş kurulu başkanlığından müfettişe talimat verilmesi gerekir. Öte yandan, müfettiş tarafından soruşturma konusu olabilecek durumlar tespit edildiğinde, konu ile ilgili bilgi ve belgelerin yer aldığı kısa bir raporla başkanlıktan soruşturma talimatı istenebilir. Hakkında soruşturma açılan personele görevden el çektirilebilir (Toyran, 1990).

Soruşturmalar müfettişlerin en önemli faaliyetlerinden olup, 2000’li yıllardan itibaren bankalar, personelin yolsuzluk veya usulsüzlüklerle ilgili olarak gizli ve anonim ihbar yapabilecekleri Etik Bildirim Hattı, İç Denetim Bildirim Hattı ve Yolsuzlukla Mücadele Bildirim Hattı gibi isimler altında kanallar oluşturmuşlardır. Bu kanallara yapılan bildirimler incelenerek geri bildirimlerde bulunmaktadır. Bu kanallara yapılan ihbar ve şikâyetler soruşturma faaliyetlerinin konusu olan önde gelen çalışmalar olabilmektedir. Kaban (2020) bu bildirimleri sıralamıştır:

Bankanın yönetsel ilke ve süreçleri ile politikalarına veya uygulamalarına uygun olmayan faaliyetler,

Bankanın kredibilitesini, şeffaflığını ve marka algısını zedeleyebilecek eylemler,

İş yerinde meydana gelen genel ahlaka ve çalışma ahlakına uygun olmayan davranışlar,

Yürürlükteki iç ve dış mevzuata aykırı uygulamalar,

Banka kaynaklarının kötü niyetli amaçlarla kullanılmasına ve israfına sebep olan faaliyetler,

Dürüstlük kurallarına aykırı ve hileli bütün eylemler,

Evrak, hesap ve diğer kayıtlarda gerçekleştirilen silme, sahtekârlık ve tahrifatlar,

Banka veya müşterilere ait varlıkların usulsüz olarak kişisel çıkar sağlamak amacıyla kullanılması,

Banka faaliyetlerinin uygun olmayan bir şekilde kaydedilmesi, yanlış ve yanıltıcı mali rapor yazılması,

Rüşvet alınması veya rüşvet verilmesi suretiyle usulsüzlük yapılması,

Bankadaki statünün kullanılması suretiyle menfaat temin edilmesi ya da sınıra aşan bedelde hediye alınması,

Bankaya ait kıymetlerin çalınması veya kötüye kullanılması,

Müşteri sırlarının saklanmaması,

Bankanın ihale mevzuatına aykırı alım yapılması, mal alımlarında banka zararına ve/veya kişisel çıkar sağlamaya dönük eylemler,

İnsider trading faaliyetleri,

Müşteriden hesaplarında performans kaygısıyla manipülatif işlemler yapılması,

Usule aykırı kredi kullandırılması,

Kredibilitesi yeterli olmayan müşterilere kredi tahsis edilerek kullandırılması.

Rutin teftiş faaliyetleri büyük oranda standart bir çalışma olmasına karşın inceleme ve soruşturma çalışmalarının her birisinin kendine has bir doğası bulunmaktadır. Denetim evreni sınırlı olmasına rağmen müfettişler, soruşturma konusu olayı tüm yönleriyle ortaya koyabilmek için yoğun bir mesai harcarlar. Soruşturma faaliyetlerinde olağan denetimden farklı olarak daha fazla sayıda ve

soruşturma çalışmalarında daha yetkin ve tecrübeli müfettiş görevlendirilmektedir (Karacan, 2012).

2.8.6. Müfettiş Raporları

2014 sayılı yönetmelikte iç denetim raporlarına ilişkin yer alan hususlar aşağıda gösterilmiştir:

İç denetim raporlarında;

- a) Tespit edilen sorunlar ve sonuçlara ilişkin özete,
- b) Denetimin kapsam ve amaçlarına,
- c) Detaylı denetim sonuçlarına (tespit edilen hususlar çerçevesinde denetlenen konuya verilen önem derecesi ve ayrıntılı nedenleri),
- ç) Varsa önerilere ve bunların faydalarına,
- d) Üst yönetim tarafından ihtiyaç duyulabilecek diğer bilgilere, yer verilir.

Denetim tamamlandıktan sonra, taslak denetim raporunu müzakere etmek, yanlış bilgilerin düzeltilmesini sağlamak, ilgili birim yönetiminin tespitlere ve alınacak önlemlere ilişkin değerlendirmelerini almak üzere müfettişler ilgili birim yöneticisiyle görüşür. Bu görüşmeden sonra denetim raporunun nihai hali, ilgili birim yönetiminin varsa görüşleri de eklenerek, düzeltici önlemleri almaya yetkili yöneticilere intikal ettirilmek üzere iç denetim birimine sunulur.

Müfettişler iç denetim raporlarında önerdikleri ve iç denetim birimince düzeltici önlemleri almaya yetkili yöneticilere intikal ettirilen hususlara yönelik uygulamaları izlerler. İzleme faaliyetlerinin sonuçlarını ve değerlendirmelerini denetim komitesine iletmek üzere iç denetim birimine raporlarlar. Bu raporlar gelecek dönemlerde yapılacak iç denetim planlarında dikkate alınır.

İç denetim raporları, bir birimin veya faaliyetin Kanun ve ilgili diğer mevzuat ile banka içi politika ve uygulama usullerine uygunluğu, işletilen süreçlerin ve iç kontrollerin etkinliği ve alınması gerektiği düşünülen düzeltici işlemler hakkında üst yönetime bilgi verecek mahiyette düzenlenir. Müfettişler bulgularını ve önerilerini ilgili taraflarla paylaşmak, denetim raporlarını acil bir durum öngörülmediği sürece

denetim çalışması tamamlandıktan sonra mümkün olduğu kadar kısa süre içinde iç denetim birimi aracılığıyla denetim komitesine ve yönetim kuruluna ulaştırmakla yükümlüdür.

Neşeli (2010), Müfettiş raporlarını aşağıdaki gibi sınıflandırmıştır;

- a) Cevaplı Raporlar,
- b) Cevapsız Raporlar,
- c) İnceleme Raporu,
- d) Soruşturma Raporu.

a) Cevaplı Raporlar: Denetim planına uygun olarak gerçekleştirilen rutin teftiş faaliyetleri sonunda düzenlenen standart teftiş raporlarıdır. Bu raporlarda, tespit edilen noksanlığın, eksikliğin risk derecesine göre durumu, genel ve/veya iç mevzuata aykırılığı ve yapılması gerekenler açık bir şekilde gösterilir ve cevaplandırılması için birim yöneticisine iletilir. Düzeltilebilecek eksiklik ve noksanlıklar denetim süresi içerisinde düzeltilir. İlgili birim yönetimi raporda yer alan müfettiş tenkitlerine yazılı olarak cevap verir. Teftiş geçiren birimin cevabı, müfettişin birim cevabına dair son görüşünü de ihtiva eden bu raporlar 3 nüsha olarak Teftiş Kurulu Başkanlığına iletilir. Bir nüshası başkanlıkta kalan raporun diğer nüshaları denetim komitesine ve ilgili birimin bağlı olduğu genel müdür yardımcılığına gönderilir. Cevaplı raporlara, mevduat, muhasebe, ticari krediler, bireysel krediler, takip raporları örnek olarak gösterilebilir.

b) Cevapsız Raporlar: Denetlenen birimle paylaşılmayan ve dolayısıyla birim görüşü içermeyen ve doğrudan Teftiş Kurulu Başkanlığına ve bilahare denetim komitesine sunulan raporlardır. Bu raporlara örnek olarak, personel raporu, genel görünüm raporu verilebilir.

c) İnceleme Raporu: Müfettişlerin yaptıkları incelemeler sonucunda düzenledikleri raporlardır. İçeriğinde inceleme konusu hakkında yapılan tespit ve bulgular ile müfettişin görüşü yer alır. İnceleme raporlarında gerektiği durumlarda ilgili personelin ifadesi de yer alabilir. İnceleme Raporları iki nüsha olarak düzenlenerek Teftiş Kurulu Başkanlığına gönderilir.

d) Soruşturma Raporu: Teftiş Kurulu Başkanı tarafından verilen soruşturma talimatına istinaden başlatılan ve genel ve/veya banka içi mevzuata göre suç sayılan ve disiplin cezası gerektiren eylem ve davranışların soruşturulması sonucunda düzenlenen, soruşturma konusunun ayrıntılı olarak araştırılarak konunun ve sorumluların tüm yönleriyle ortaya konduğu raporlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKA MÜFETTİŞLERİ İÇ DENETİM ÇALIŞMA ÖRNEKLERİNİN ADLİ MUHASEBE KAPSAMINDA VAK'A ANALİZİ

3.1. Literatür Taraması

Ünal Uyar vd. (2022), ABD'de gerçekleşen bir vak'a üzerinden adli muhasebe kavramlarını incelemiştir. Olay, Mississippi eyaletinde yaşayan Bolton ailesinin vergi kaçakçılığı ile suçlanmaları ve yargılanmaları ile ilgili bir davadır. Çalışmada ilk olarak adli muhasebe kavramları ve literatür çalışmalarına yer verilmiştir. İkinci bölümde vak'a ile ilgilere yer verilmiş olup, son bölümde ise vak'a ile adli muhasebe kavramları arasında ilişki kurulmuştur.

Çalışma sonunda, adli muhasebecinin;

- Çalışmaya nereden başlayacağını bilecek kadar profesyonel olması gerektiği,
- Çek, senet gibi evrakların sahte ile gerçeğini bilecek mesleki bilgi sahibi ya da bunları ayırt edebilecek cihazları kullanabilme ve varlığını bilecek kadar teknolojiyi takip etmesi gerektiği,
- İşbirliği yapabilecek çalışma arkadaşları bulabilme yeteneğini haiz ve iletişim kurma yeteneği yüksek biri olması gerektiği sonuçlarına ulaşmışlardır.

Akatak (2021), hakim ve avukatlar, serbest muhasebeci mali müşavirler ve yeminli mali müşavirler ile akademisyenlere yönelik yaptığı anket çalışmasında muhasebe hilelerinin önlenmesinde Türkiye'de adli muhasebeye önemli düzeyde ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşmıştır. Anket verileri SPSS 24 paket programı kullanılmak suretiyle analiz edilmiş olup, frekans, t testi, anova ve korelasyon değerlendirmeleri yapılmıştır. Araştırmanın bir diğer sonucu da, adli muhasebe mesleği için yeterli altyapı ve eğitim sisteminin yeterli düzeyde olmadığı ve yasal düzenlemeler yapılması gerektiğidir.

Çendik ve Anıl Keskin (2021), bankalardaki iç denetim ve iç kontrolün işleyişini araştırmıştır. Önce iç kontrol daha sonra ise iç kontrol kavramsal olarak

irdelenmiş olup, daha sonra ise uygulamalara yer verilmiştir. Çalışma sonunda, yapıları gereği sıklıkla riske maruz kalan bankaların küreselleşme, gelişen teknoloji, derinleşen piyasa koşulları nedeniyle daha çeşitli ve boyuttaki risklerle karşı karşıya bulunduğunu, bu anlamda geleneksel risk yönetimi süreci açısından iç denetim çalışmalarının yeterliliğinin sorgulandığını, son 20 yılda giderek artan sayıda bankanın yönetim ve çalışanları da içeren iç kontrol sistemlerini oluşturduğunu değerlendirmiştir.

Küçük (2021), para ile ilgili faaliyet gösteren bankaların hilekarların hedefinde olduğunu, hileleri önlemek için son yıllarda adli muhasebe olarak isimlendirilen yeni bir alanın çıktığını değerlendirmiş olup, çalışmasında Gaziantep ilinde adliyeye intikal etmiş banka hilelerine yönelik nitel araştırma yöntemi kullanarak hilekar profilini ortaya koymayı amaçlayan bir araştırma yapmıştır.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi kullanılmış olup, dökümanlardan toplanan bilgiler analiz formlarına kaydedilmiştir. Analiz formu MAXQUADA 12 programında analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, hilelerin % 70'inin bireysel, % 30'unun örgütsel olarak yapıldığı; hilekârların % 85,7'sinin erkek, % 14,3'ünün kadın olduğu belirtilmiştir. Yaş aralıklarına göre ise ilk sırayı % 31,1 ile 31-35 yaş aralığı almıştır. 26- 30 yaş aralığındaki hilekârların oranı ise % 25 olmuştur. Araştırma sonucunda 50 yaş üzeri hilakâra rastlanılmamıştır.

Kaban (2020), nitel araştırma yöntemi kullandığı çalışmasında banka iç denetimi raporlarından aktüel örnekler vermiştir. Çalışmada, banka müfettişlerince hazırlanan rutin teftiş, inceleme ve soruşturma rapor örnekleri ve izahatlar yer almaktadır. Kaban çalışmasının diğer sektörler için bir rehber niteliği taşımasını amaçlamıştır.

Kaban ve Gül (2019), sürekli denetimin bir örneği olan merkezden denetimin hile ile mücadelede önemini ortaya koymayı amaçlayan nitel bir araştırma yapmıştır. Çalışmada, teftiş kurulu eski üyesi 14 banka yöneticisi ile görüşme yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu yaklaşımı tercih edilen araştırma sonucunda içerik analizi yapılmış olup, analiz sonucunda oluşan tematik gösterimlere çalışmada yer

verilmiştir. Merkezden denetimin hile bağlamında etkinliği sorusunun tematik gösteriminde; a) Mevduat veya kredi odaklı hile tespiti, b) Muhasebe veya log kaydı içeren hilelerde etkinlik, c) Kayıtsız işlemlerde etkin olmama temaları yer almıştır. Merkezden denetimin muhasebe kaydı oluşturan işlemlerde etkin olduğu kaydedilmiştir.

Kartal ve Çoban Çelikdemir (2019), bankalarda iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin eşgüdümü üzerine uygulamalar ve mesleki tecrübeden yararlanarak bir inceleme yapmışlardır. Çalışmada bankacılıkta şube denetimine ilişkin denetim çerçevesinin ortaya konulması amaçlanmış olup, şube denetimine dair bir örneğe yer verilmiştir. Bankaların kamu denetimi ve bağımsız denetime müdahale imkanı olmadığı ancak iç kontrol ve iç denetimin özellikle şube denetimlerinde eşgüdümü konusunda etkinlik sağlayabileceği belirtilmiştir. Etkin bir eşgüdüm için başta COSO modeli olmak üzere, uluslararası uygulama ve modeller örnek alınarak iç kontrolün bankacılık mevzuatında daha doğru bir temele oturtulmasının gerekliliği sonucuna varılmıştır.

Taştan (2018), adli muhasebe kitabında, ülkemizde gerekliliği ve önemi hakkında henüz hakkı teslim edilmemiş bir meslek olarak belirttiği adli muhasebeyi ekonomik ve teknolojik gelişmeler ışığında ayrıntılı olarak inceleyerek ilgili makamlar için katkı sağlamayı amaçlamıştır. Çalışmada, mesleğin kapsamına giren hileli işlemlerin tespiti ve sonrasında uygulanan prosedürler ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Aydın (2018), Adli Muhasebe ile İlgili Dünya'daki Uygulamalar ve Türkiye'de Uygulanabilirliğinin Araştırması adlı doktora tezinde adli muhasebenin dünya çapındaki uygulamaları ile Türkiye'de uygulanabilirliğini araştırmıştır. Diğer ülkelerden verilen örnekler sonrasında, Türkiye'de henüz sertifikasyon çalışması ve yasal altyapı düzenlemesi yapılmadığı ancak bilimsel yayınların artması ve ilginin oluşmasıyla bu tür çalışmaların yapılacağı değerlendirilmiştir. Aydın çalışmasında, Türkiye'de "Düzenleyici Kurum", "Akademik Eğitim" ve "Uygulayıcı" 3 unsur üzerine çalışmaların gerektiği, bunu sağlamak için kanuni alt yapı çalışmalarının yapılması ve yönetsel olarak "Türkiye Adli Muhasebeciler Kurumu"nun oluşturulmasını önermektedir.

Meriç ve Erkuş (2016), muhasebe meslek mensuplarının adliyede bilirkişilik müessesesi altında yaptıkları uzman tanıklık faaliyeti ile adli muhasebe arasında bağlantı kurarak, adli muhasebeci ihtiyacını tespiti yönelik araştırma yapmışlardır. İstanbul, Ankara ve İzmir’de faaliyet gösteren 190 hakim ve 204 SMMM ile yüz yüze mülakat yapılarak anket formları düzenlenmiştir. Elde edilen veriler SPSS 20.0 programı ile istatistik yöntemleri kullanılarak analiz edilmiş olup, hakimlerin % 52’sinin, SMMM’lerin ise % 60’ının bilirkişilik hizmetlerini yeterli görmediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucuna göre, Türkiye’de bilirkişilik kurumunun istenilen tüm çalışmaları yerine getiremediği ve adli muhasebeci faaliyetleri ile karşılaştırıldığında Türkiye’de bilirkişilik kurumunun geliştirilmesi gerektiği tespit edilmiştir.

Bayrak (2016), adli muhasebecilik mesleğinin Türkiye’de uygulanabilirliği üzerine yaptığı araştırmasında, anket çalışması sonucunda adli muhasebeciliğin yeni tanınmaya başlanan bir meslek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Araştırma tanımlayıcı araştırma modeli ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada “betimsel yöntem ve ilişkisel tarama modeli” kullanılmıştır. Örneklem yöntemi ile belirlenen 458 SMMM’ye ulaşılmıştır. Katılımcıların %43,7’si adli muhasebe hakkında biraz bilgim var ifadesine katılmışken, %35,4’ü adli muhasebe hakkında hiçbir bilgisinin olmadığını belirtmiştir.

Baykara (2014), OECD üyesi bazı ülkelerin iç denetim üzerine çalışmıştır. Çalışmasında iç denetimin kavramsal çerçevesi, konusu ve diğer kavramlarla ilişkisine değinmiş olup, OECD üyesi Türkiye, ABD, Estonya, Kanada, Norveç, Polonya, Portekiz, Hollanda, İngiltere, Fransa, Slovenya, Almanya, İrlanda, Sloveky, İsveç, Çekya, Finlandiya, Macaristan ve İtalya’nın iç denetim sistemine dair bilgiler vermiştir. İncelenen ülkelerde iç denetim sistemlerinin merkezi yönetimle bağı incelenerek, merkezi, merkezden bağımsız ve karma modeller olarak geliştirildiği ve ortak bir iç denetim anlayışı olmadığı ve ülkemizdeki teftiş birimlerini andıran iç denetim yapılarının bulunması yanında özel olarak denetime yoğunlaşan sistemler de bulunduğu ve giderek her kurumun kendi içinde bir iç denetim birimi kurması yönünde bir eğilimin olduğu görüşüne yer verilmiştir.

Bekçioğlu vd. (2013), araştırmaları ile adli muhasebenin kapsam ve özelliklerini ortaya koymayı ve kıt kaynakların etkin kullanılmasında adli muhasebenin önemini vurgulamayı amaçlamışlardır. Dünya’da Enron, Adelphia, Global Crossing, World Com.Tyco ve Türkiye’de ise çeşitli mali operasyonların konusu olan Egebank, Sümerbank, Yurtbank, Bank Ekspres vb. hile ve yolsuzluk örneklerinden yola çıkarak, işletmelerdeki hile ve yolsuzlukların önlenmesinde adli muhasebenin rolü araştırılmıştır. Adli muhasebecilerin muhasebe ve denetim bilgisi yanında hukuk, kriminoloji, bilgisayar teknolojileri, istatistik, mantık, psikoloji, araştırma ve mülakat teknikleri ile işletme yönetimi bilgisi konularında uzman oldukları ve adli muhasebeci istihdam edilmesinin hile ve yolsuzlukların önlenmesinde etkili olacağı değerlendirilmiştir. Bu nedenle, ülkemizde hile ve yolsuzluklarla etkin mücadele için adli muhasebecilerin yetiştirilmesi, örgütlenmesi ve bir meslek olarak adli muhasebenin yasal zeminin düzenlenmesi gerektiği önerilmiştir.

Çabuk ve Yücel (2012), adli muhasebecilik mesleğinin Türkiye’deki gelişme potansiyelini araştırmıştır. Ülkemizde adli muhasebeciliğinin duyulan ihtiyaca rağmen henüz uygulanmaya başlanamadığı değerlendirilmiştir. Veri toplanmasında anket yöntemi kullanılmıştır. araştırmanın evrenini aktif olarak faaliyet gösteren 683 adet YMM şirketi ile 92 adet Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetimle Yetkili Kuruluş (SPBDYK) oluşturmaktadır. Veriler SPSS 17.0 ve 18.0 programları yardımıyla analize tabi tutulmuştur. Yeminli Mali Müşavirlerin yaklaşık %64’ü ülkemizde adli muhasebeye ihtiyaç olduğunu düşünürken, bağımsız denetçiler de ise bu oran yaklaşık %80 olarak sonuçlanmıştır.

Elitaş (2012), çalışmasında 2 örnek adli muhasebe eğitim programını inceleyerek Türkiye için bir değerlendirme yapmıştır. Örneklerin ilki Utica College Ekonomik Suç Araştırması (Economic Crime Investigation) lisans programı diğerisi ise West Virginia University ders içerikleridir. Ülkemizde ise ders programlarına ulaşılan 144 üniversiteden sadece Karadeniz Teknik Üniversitesi’nin Doktora programında, Adli Muhasebe ve Marmara Üniversitesi’nin de Yüksek Lisans programında Hile Denetimi adı altında adli muhasebe içerikli dersler olduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de adli muhasebenin ele alınsa bile daha çok denetim temalı dersler

içerisinde ele alındığı değerlendirilmiş olup, adli muhasebenin münhasıran bir ders olarak ele alınması ve ders içeriklerinde hile, kriminoloji ve ceza adaleti, etik ve ahlâk, iç kontrol, finansal tablo hileleri, siber ortamda hile, veri analizi ve güvenlik gibi konuların mutlaka bulunması gerektiği önerilmiştir.

Karacan (2012), çalışmasında ülkemizde henüz tam anlamıyla uygulanmadığını belirttiği adli muhasebenin kapsam ve özellikleri hakkında bilgi vermeyi amaçlamıştır. Adli muhasebenin hukuk ile muhasebenin kesişme noktasında bulunduğu, bilişim suçları olarak ifade edilebilecek hile ve yolsuzlukların ortaya çıkarılmasının bir boyutunun hukuk alanının ilgilendirmesinden dolayı hukuk ile muhasebenin bir araya gelerek adli muhasebe adını alan bir kavram ortaya çıkardığı tespiti yapılmıştır. Çalışmada adli muhasebenin genel kavramları, çalışma alanları ile adli muhasebecide bulunması gereken özelliklere yer verilmiştir.

Şahin (2011), Adli Muhasebecilik Mesleği ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu Açısından Adli Muhasebe adlı yüksek lisans tezinde, adli muhasebe kavramları ve çalışma alanları hakkında açıklamalarda bulunmuş olup, bu kapsamda kanunun adli muhasebe ile ilişkilendirilebilecek maddelerini incelemeye tâbi tutmuştur. Çalışmada, adı geçen kanunun çeşitli maddelerinde adli muhasebe ile ilgili maddeler bulunduğu ancak bunun mesleğin kabul ve yerleşmesi açısından yeterli olmadığı tespitini yapmıştır. Sonuç olarak, adli muhasebenin meslek olarak kabul edilmesi, sertifikasyon süreçlerinin ve lisan ve lisans üstü eğitimlerin verilmesi gerektiği önerilmiştir.

Usul ve Topçuoğlu (2011), adli muhasebenin finansal hile ve manipülasyonları önleme ve ortaya çıkarma konusundaki önemini ve bunun Türk hukuk sistemi içerisindeki yerini araştırmıştır. Hukuk sisteminin kendisine intikal eden her olayı sonuçlandırmak için uzman kişilerden bilirkişilik müessesesi adı altında görüş aldığını ancak günümüzde bilirkişilik kurumunun aşağıda verilen nedenlerle yetersiz kaldığı görüşüne yer vermiştir;

- Etik dışı davranışların artması,
- Muhasebe eğitiminin yetersiz kalması,
- Bilirkişi kurumunun farklı sebeplerle yetersizliği,

- Hukuk eğitiminde finansal konuların yetersiz olarak işlenmesi,
- Gelişen teknoloji ile hilelerin ortaya çıkarılmasındaki güçlük.

Sonuç olarak finans konularına ilişkin davalarda adli muhasebecilerin bilgi ve tecrübelerinden faydalanmasının bir keyfiyet değil zorunluluk olduğu tespiti yapılmış olup, adli muhasebecilik mesleğinin düzenlenmesi gerektiği önerilmiştir.

Mercan (2010), Bankacılık Yönetiminde İç Denetimin Önemi ve Uygulamadan Bir Örnek adlı yüksek lisans tezinde bankacılıkta iç denetimin önemi üzerine çalışmıştır. Ampirik çalışma için veri toplama tekniği olarak anket tekniği kullanılmıştır. 4.000 çalışanı bulunan ve sektöre göre orta büyüklükte bulunan bir bankanın şube, bölge müdürlüğü, operasyon merkezi, genel müdürlük, üst yönetim birimlerinde, denetim, pazarlama, operasyon, muhasebe, cari hesaplar/diğer servislerinde, müdür, denetçi, yönetmen/yönetmen yardımcısı, uzman/müşteri temsilcisi, memur/diğer konumunda çalışan 250 kişiye anket formu ulaştırılmış olup 121 yanıt alınmıştır. Yanıt alınanlardan 21 anket formu değerlendirmeye elverişli olmadığından elenmiş olup, 100 anket formu farklı analizlere konu edilmiştir. Analizler sonucunda, “bankada çalışan bankacıların iç denetim konusunda bilgi ve bilinç seviyelerinin yüksek düzeyde olduğu, iç denetim sisteminin bankacılık sektöründeki öneminin çalışanlar açısından yüksek düzeyde olduğu, araştırma yapılan bankada iç denetim uygulamalarının etkinliğinin ve iç denetimin banka faaliyetlerine olan katkısının ölçülmesinde yüksek değerli olumlu sonuçlara varıldığı” belirtilmiş olup, küreselleşen piyasalarda denetim konusunun daha da önem kazandığı ve iç denetimin öneminin artarak devam edeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Özkul ve Pektekin (2009), bilgi teknolojilerinin kullanılmasının adli muhasebecilerin çalışmalarındaki önemini göstermeyi amaçlamıştır. Bilgi teknolojilerinin gelişmesinin negatif anlamda kullanılarak hile ve yolsuzluklarda kullanıldığı tespiti yapılmıştır. Çalışmada ilk önce adli muhasebe faaliyet alanları ve kavramları açıklanmış ve veri madenciliği teknikleri kullanılarak saptanabilecek hile ve yolsuzluk örnekleri verilmiştir. Adli muhasebenin başarısının bilgi teknolojilerinde uzmanlaşmaya ve diğer ilgili disiplinleri de içine alan bir eğitim altyapısına sahip olunmasına bağlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Kurt ve Uçma (2009), Türkiye ile ABD’de adli muhasebe mesleği düzenlemeleri ve adli muhasebeci olma süreçlerini detaylı olarak açıklamayı ve karşılaştırmayı amaçlamıştır. ABD’de önemli yasal düzenlemeler yapılarak mesleğin yasal altyapısına kavuştuğu ancak Türkiye’de henüz yeterli faaliyet ve çalışmanın yapılmadığı, İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası (İSMMMO)’nın Bağımsız Adli Muhasebe Uzmanlığı adıyla adli muhasebeye yönelik sertifika verilmesi çalışması başlatmasının umut verici olduğu ve ileride yapılacak programlar için örnek olacağı değerlendirilmiştir.

Çankaya ve Gerekan (2009), adli muhasebe (hile denetçiliği) mesleği ve standartları ile meslek ahlak kuralları üzerine araştırma yapmışlar ve çalışmalarında mesleğin tanıtılmasını amaç edinmişlerdir. ACFE tarafından geliştirilen standartlar ve meslek etik kuralları verilmiş olup ABD ile Türkiye’deki mevcut iç denetim standartları ve etik kurallarının karşılaştırılması yapılmıştır. Dürüstlük, Tarafsızlık ve Mesleki Özen’in önde gelen adli muhasebeci meslek ahlak kuralı olduğu belirtilmiştir. ABD’de meslek yasal ve düzenlemelerinin yapıldığı ve ülkemizde de gecikilmeden yapılması gerektiği tespiti yapılmıştır. Adli muhasebenin gelişiminin hile ve yolsuzlukları önlemede etkin olduğu ve mesleğin geliştirilmesi önerilmiştir.

Çatıkkaş (2005), Bankalarda İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim Fonksiyonunun Etkililiği adlı doktora tezinin amacının, ülkemiz bankacılığının iç kontrol ve iç denetim düzenlemeleri ve işleyişini değerlendirmek ve uluslararası düzenlemelerle ve işleyiş ile karşılaştırmasını yaparak tespitler ve öneriler ortaya koymak olduğunu belirtmiştir. İç kontrol ve iç denetim kavramları ayrıntılı olarak açıklanmış olup, dünya uygulamaları verilmiştir. Uluslararası uygulama ve standartlar ile ülkemiz uygulamaları değerlendirilmiştir. 1995 yılında çalışanları tarafından uğratıldıkları büyük zararlar sonucunda iflaslarını ilan etmek zorunda kalan Japon Daiwa ve İngiliz Baring bankasının etkili bir iç kontrol ve iç denetim sistemleri olmayışı örneği verilmiştir. Bankacılıkta iç denetimin hile ve yolsuzlukların önlenmesindeki önemine binaen güçlü ve uluslararası standartlara uygun iç denetimin bankacılık için vazgeçilmez olduğu sonucuna varılmıştır.

Ataman ve Aydın (2005), hile ve türleri, hile denetimi ve hile denetçilerinin görevleri üzerinde çalışmışlardır. Hile denetçileri üzerinde anket çalışması yapılmıştır. Anket için ACFE Türkiye Uluslararası Suistimal İnceleme Derneği'ne kayıtlı 383 üyeden dönüş yapılan ve değerlendirmeye elverişli 73 anket formu üzerinde çalışılmıştır. Hilenin en önemli nedeni % 42.5 ile mali baskılardır. İkinci en önemli neden ise % 35,6 ile işletmedeki kontrol ve denetimlerin yetersiz veya hiç olmaması sonucu fırsat oluşturmasıdır. Karşılaşılan en sık hile türleri her ikisi de % 13.5 ile rüşvet ve çalışanların fatura hileleridir. Diğer en büyük oran ise % 9 ile hileleri finansal raporlardır. Araştırmanın en önemli sonucu olarak, katılımcıların % 83'ünün daha önce çalıştıkları birimlerde hile ile karşılaştıklarını, % 17'sinin ise karşılaşmadıklarını ifade etmiş olmaları olarak belirtilmiştir.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı adli muhasebe ile banka iç denetimi arasındaki ilişkiyi somut örneklerden yola çıkarak ortaya koymaktır. Çalışmanın adli muhasebeyi anlamaya yardım etmesi ve ileride yapılacak adli muhasebe düzenlemeleri ve adli muhasebeciler için bir rehber niteliği taşıması amaçlanmıştır.

Adli muhasebe özellikle ABD'de bir meslek olarak faaliyet göstermektedir. Ülkemizdeki çalışmalar ise henüz emekleme seviyesindedir. Literatürde çok sayıda çalışma yapılmış olmakla beraber henüz bilinirliği çok yüksek değildir. Adli muhasebe hem hile araştırması hem de adli hukuk insanlarına yardım eden mali bilirkişi olarak geniş bir faaliyet yelpazesine sahip olduğundan anlaşılması ve tanımı zorluk taşımaktadır. Öte yandan, adli muhasebenin meslek standartlarının ve mesleğe kabul süreçlerinin nasıl olacağı tartışılmaktadır ve farklı görüşler öne sürülmektedir. Çalışma, ülkemizdeki en eski ve köklü iç denetim olan banka iç denetimi personeli banka müfettişlerinin yaptıkları somut iç denetim örnekleri ile adli muhasebe faaliyetleri arasındaki iş benzerliği gösterilmek suretiyle bu tartışmalara katkı sağlamak açısından önemli görülmüştür.

Çalışmanın ilk iki bölümünde ikincil verilere dayalı bir çalışma yapılmıştır. Bu meyanda makale, tez, kitap ve internet ortamından elde edilen yerli ve yabancı literatür

araştırılmıştır. Bu bölümde ise araştırmanın amacı ve önemi, yöntemi, araştırmanın sınırlılıkları ve örnek olaylara ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada yöntemin tayininde araştırmanın amacı, kapsamı, kısıtları ve literatüre yapması beklenen olası katkı göz önüne alınmıştır. Çalışmada araştırmanın amacına ve literatüre olası katkısına en uygun yöntem olarak nitel araştırma yöntemi değerlendirildiğinden vak'a analizi (case study) yöntemi ve veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır.

Araştırma evreni bir bankamıza ait banka müfettişlerinin yaptığı iç denetim faaliyeti çıktıları olan yazışma ve raporlardır. Araştırmanın amacına uygun olan vak'a seçimlerine ait dokümanlardan örnekleme yapılmış ve bir amaçlı örneklem oluşturulmuştur.

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları bulunmakta olup, araştırma bir bankaya ait müfettiş denetim çıktıları ile sınırlıdır. Gerçek çalışmalara ait yazı ve raporlar banka ve diğer bilgiler gösterilmemek amacıyla aslına uygun olarak kişi, yer, kurum vd. isimler yeniden yazıma tabi tutularak verilmiştir.

3.5. Vak'a 1

Aşağıda, Teftiş Kurulu Başkanlığı'na gönderilen bir Banka Müfettişine ait aylık çalışma çizelgesi gösterilmiştir. Çizelge içeriğinden, ilk hafta banka şubesinde sayım ve mutabakat işlemleri yapıldığı, sonraki 2 hafta muhasebe denetimi kapsamında geçici ve gelir, gider hesaplarının denetime tabi tutulduğu, 1 günde de şubeye ait vergi işlemlerine bakıldığı görülmektedir. Müfettiş, kalan 7 iş gününde ise ticari ve bireysel kredi dosyalarının denetimini yapmıştır.

ABC BANKASI
Teftiş Kurulu Başkanlığı

İstanbul; 28.04.2000
Sayı : 36/47
İlişik : 4

ABC BANKASI
Genel Müdürlüğü
(Teftiş Kurulu Başkanlığı)
İSTANBUL

Mayıs/2000 ayına ait çalışma ve hakediş cetvelini tetkik ve kararlarınıza arz ederim.

Derin Saygılarımla,
Müfettiş

Metin Ö.

Gün	Yol	Kalınan Yer	Yapılan İşe Ait Açıklamalar
1		Moda Şubesi	Teftişe Başlama ve Sayımlar
2		"	Sayımlar ve Mutabakat İşlemleri
3		"	"
4		"	"
5		"	"
6			RESMİ TATİL
7			RESMİ TATİL
8		Moda Şubesi	Geçici Hesapların Tetkiki
9		"	"
10		"	"
11		"	"
12		"	"
13			RESMİ TATİL
14			RESMİ TATİL
15		Moda Şubesi	Gider Hesaplarının Tetkiki
16		"	"
17		"	Gelir Hesaplarının Tetkiki
18		"	"
19			RESMİ TATİL
20			RESMİ TATİL
21			RESMİ TATİL
22		Moda Şubesi	Vergi İşlem ve Hesaplarının Tetkiki
23		"	Ticari Kredilerin Tetkiki
24		"	"
25		"	"
26		"	"
27			RESMİ TATİL
28			RESMİ TATİL
29		Moda Şubesi	Bireysel Kredilerin Tetkiki
30		"	"
31		"	"

	Tef.	Inc.	Sor.	Staj	Yol	Eğit.	Diğer Gör.	Resmi Tatil	Yıllık İzin	Sihhi İzin	İdr. İzin	TOPLAM
Bu ay	22							9				31
Geçen Ayl. Top.	46	32			1	2		39				120
Genel Toplam	68	32			1	2		48				151

Kalınan Yerlerin Adresleri: Bankamız Şişli Misafirhanesi.

Sayımlar ve mutabakat işlemleri, adli muhasebenin özellikle hile araştırması (Araştırmacı Dedektif Muhasebecilik) alanında yaptığı faaliyetlerdendir. Müfettişin

diğer iç denetim çalışmalarını da muhasebe ve denetim faaliyetlerini örneklemek bakımından önemlidir.

3.6. Vak'a 2

Sayım ve mutabakat işlemlerinde mutabakatsızlık durumuna bir örnek aşağıda gösterilmiştir:

ABC BANKASI	
GENEL MÜDÜRLÜK Teftiş Kurulu Başkanlığı (Müfettişlik)	İstanbul; 06.10.2000 Sayı : 92/56 İlişik : 1
ABC BANKASI Genel Müdürlüğü (Teftiş Kurulu Başkanlığı) <u>İSTANBUL</u>	
2.10.2000 tarihinde Kadıköy Şubesi teftiş sayımında kasa bakiyesi kayıtlara göre 5.003.527.800 TL fazlalık göstermiştir. Şube personeli bu miktarın 5.000.000.000 TL'nin müşterilerinden Galip B.'ye ait olduğunu, kasa yetkilisi Arif D. ile müşteri arasında saat: 10 sıralarında müşterinin vezneciye verdiği paranın miktarı konusunda ihtilaf çıkması sonucunda müşteri tarafından geri alınmayarak veznedede kaldığını ifade etmişlerdir.	
Kasa fazlalığına alınan meblağın 5 milyar TL.lık kısmı 3.10.2000 tarihinde müşteri hesabına aktarılmış olup, müşteri Galip B. 4.10.2000 tarihinde müfettişliğimize gelerek şikayetçi olmuş ve şikayet dilekçesi vermiştir (ilişik.1).	
Galip B. " vezneciye 6 milyar TL verdiğini, veznecinin verdiği para içerisinden o sırada bekleyen başka bir müşteriye 1 milyar TL verdiğini daha sonra ise verdiği bu parayı hesaba katmadığını, zararının tazminini " iddia ve talep etmektedir.	
Yapılan değerlendirmeler sonucunda, konunun münhasıran incelenmesi gerektiği kanaatine varılmış olup, Müfettişliğimize inceleme talimatı verilmesi hususuna,	
Emir ve müsaadelerinize arz ederim.	
Derin Saygılarımla, Müfettiş	
Halil K.	

Müfettişin teftiş başlangıcında kasa sayımında mutabakatsızlık tespit ettiği, bilahare kasa fazlalığının bir müşteriye ait olduğu ve müşteri ile vezneci arasında yaşanan paranın miktarı konusundaki ihtilaf sonucu müşterinin şubeyi terk etmesi nedeniyle olduğu görülmektedir. Teftiş Kurulu Başkanlığının konunun incelenmesine dair talimat yazısı da aşağıda verilmiştir:

ABC BANKASI GENEL MÜDÜRLÜK Teftiş Kurulu Başkanlığı (Inceleme ve Soruşturma İşl. Birimi)	İstanbul; 11/10/2000 Sayı : 3784/15
Sayın Halil K. ABC Bankası Müfettişi <u>Kadıköy/İSTANBUL</u>	
İlgi: 9.10.2000 tarih ve 92/56 sayılı yazınız.	
Kadıköy Şubesi'nde teftiş çalışmaları sırasında tespit ettiğiniz ve ilgide kayıtlı yazınızla Başkanlığımıza bildirdiğiniz;	
Kadıköy Şubesi'nin teftiş sırasında 2.10.2000 tarihinde yapılan kasa sayımında 5.003.527.800 TL fazlalık çıktığı, bu fazlalığın 5.000.000.000 TL'sının şube müşterilerinden Galip B.'ye ait olduğu, ancak Galip B.'nin 2.10.2000 tarihinde saat 10.00'da vezneciye 6.000.000.000 TL verdiğini, dolayısıyla hesabına geçen paranın 1.000.000.000 TL noksan olduğunu iddia ettiği ve parasını talep ettiği belirtilmektedir.	
Müşteri, şikayeti ile ilgili olarak Müfettişliğe dilekçe de vermiş olup, konunun incelenmesi gerekirse ihbar numarası istemek suretiyle soruşturulmasını rica ederim.	
GENEL MÜDÜR A. TEFTİŞ KURULU BAŞKANI	
Teoman C.	

3.7. Vak'a 3

Aşağıda, Müfettişin Başkanlığa hitaben yazdığı yazı verilmiştir:

ABC BANKASI	
GENEL MÜDÜRLÜK Teftiş Kurulu Başkanlığı (Müfettişlik)	İstanbul; 11.12.1997 Sayı : 54/28 İlişik : 1
ABC BANKASI Genel Müdürlüğü (Teftiş Kurulu Başkanlığı) <u>İSTANBUL</u>	
Muğla Şubesinde, tüzel kişiliklere ait mevduatların tekdüzen muhasebe sisteminde, gerçek kişilere ait muhasebe alt hesapları altında izlenilmesi nedeniyle Bankamız gelir kaybına sebebiyet verildiği Müfettişliğimizce rapor edilmişti (İlişik1). Ancak, daha sonra görev yapılan tüm şubelerde de (Beyoğlu, Karaköy, Bayrampaşa) aynı hatalı uygulamanın mevcut olduğu tespit edilmiştir. Gerçek kişilere ait tasarruf hesaplarının, mevduat sigorta fonu sigorta priminin matrahını teşkil ettiğinin personelimizce bilinmemesinden dolayı aynı hatalı uygulamanın pek çok şubemizde mevcut olduğu, primin yıl sonunda tarhedileceği göz önüne alındığında, Bankamız gelir kaybına sebebiyet verilmemesi açısından şubelerimizin ivedilikle uyarılarak tüzel kişiliklere ait mevduatların ilgili alt muhasebe hesaplarına aktarılmasının sağlanmasının uygun olacağı müfettişliğimiz kanaatidir. Arz ederim. Derin Saygılarımla, Müfettiş Mehmet U.	

Müfettiş, teftiş ettiği şubelerde banka giderlerini artıran hatalı uygulamanın süreklilik arz ettiğini görmesi üzerine hatalı uygulamanın banka genelinde yapıldığı kanaatiyle Teftiş Kurulu Başkanlığı'na bilgi verilmesinin uygun olacağına karar verdiğinden söz konusu yazıyı yazmıştır. Bilahare Bankanın bir tebliğ yayımlayarak tüm şubeleri banka giderlerini artıran hatalı uygulamaları derhal düzeltmeleri hususunda uyardığı görülmektedir:

TEBLİĞ
1997/983

Teftiş Kurulu Başkanlığı'ndan alınan 15.12.1997 tarih, 4093-198 sayılı yazıda, şube teftişlerinde bazı şubelerimizin tüzel kişiliklere ait mevduatı, tasarruf mevduatına ait hesaplarda izlediğinin tespit edildiği, bu nedenle de Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na yapılacak kesintilerden dolayı Bankamızın gelir kaybına neden olduğu belirtilmektedir.

Şubelerimizin mevduat hesaplarını Mevduat ve Bankacılık Hizmetleri Yönetmeliği'nin 1.Bölüm 5/3 maddesi, dolayısıyla Bankalar Kanununun 34. maddesi çerçevesinde tasnif etmeleri esastır. Aksine işlemler Bankalar Kanunu'na, T.C. Merkez Bankası Tebliğlerine, Bankamız mevzuatına aykırılık teşkil etmekte ve ayrıca gereksiz yere Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu primi yatırıldığından Bankamızın giderlerini artırmaktadır.

Bu nedenlerden dolayı, şubelerimiz derhal tasarruf mevduatı hesaplarını kontrol edecek, varsa hatalı işlemler düzeltilerek, 31.12.1997 tarihli tasarruf mevduatına göre yatırılacak Sigorta Fonu Priminin, Bankamız kaybına neden olacak şekilde gereksiz yere yüksek tutarda yatırılmasına sebebiyet verilmeyecektir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederiz.

ABC BANKASI
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

İsmail H.İ.

Mehmet D.

Söz konusu örnek, 1. bölümde Adli Muhasebeyi tanımlarken kullanılan, adli muhasebenin “muhasebe, denetleme ve araştırma becerilerinden oluşan bir saha” ve “çözümlememiş meselelerde kanıt ele etmek amacıyla finansal becerilerin ve araştırmacı bir zihniyetin kullanılması” tanımlarına uygun örnek olarak okuyucuların takdirine sunulmuştur.

3.8. Vak'a 4

Adli muhasebecinin şahısların ifadelerine başvurabileceği 1. bölümde, müfettişlerin de inceleme ve soruşturma çalışmalarında ifade aldıkları 2. bölümde belirtilmişti.

Üsküdar Şubesi Satış Yetkilisi Merve İ.'nin (sc.15437) 04.10.2001 tarihinde alınan ifadesidir.

SORU: 1- Hıviyetinizi açıklayınız.

CEVAP:1- Üsküdar Şubesi Satış Yetkilisi Merve İ. (sc. 15437).

SORU: 2- Bankamızda ne zaman göreve başladınız, hangi şubelerde ve görevlerde çalıştınız, bu şubedeki görev ve sorumluluklarınız nelerdir? Anlatınız.

CEVAP:2- ABC Bankasındaki görevime Konya Şubesinde 1.02.1988 tarihinde başladım. 27.06.1992 tarihinden beri Üsküdar Şubesi'nde çalışmaktayım. Bireysel krediler tespiti ve kredi kartlarının verilmesi, taksitlerin tahsili ve takibi işlerinden sorumluyum.

SORU: 3- Veli Erhan Ş. kimliğini kullanan şahıs şubeye ne zaman geldi, sizinle bir görüşmesi oldu mu? Anlatınız.

CEVAP:3- İlgili şahıs, üye işyeri olduktan sonra iki defa gördüm. Adı geçen şahıs slip bedellerini tahsil için 17.08.2001 ve 21.08.2001 tarihlerinde şubeye geldi. Slip bedellerinin aynı gün tahsili için ısrar etmesine rağmen otorizasyon teyiti almadan ödeme yapmayacağımı söyledim. Otorizasyon teyiti aldıktan sonra slip bedellerini şahsın hesabına yatırdım.

SORU: 4- Veli Erhan Ş. kimliğini kullanan kimliği meçhul şahsın getirdiği ve ödeme yaptığımız 5 adet slip'e bakıldığında standart bir slip'ten farklılık arz etmekte olup, daha koyu, kalın çizgili, eğri şekilde basılmış, rakamlar ve harfleri zorlukla okunmakta ve el yazısıyla müdahale görülmektedir. Ayrıca, müşteri imzaları da değişiklik yapılmaya çalışılsa da tek elden çıkmış izlenimi vermektedir. Sliplerden şüphelenmediniz mi? Gerçekliğinden şüphelenilen sliplerde ne gibi bir yol izlenmelidir? Söz konusu slipler için hangi işlemleri yaptınız? Anlatınız.

CEVAP:4- Slip numaralarının silik, kaymış olduğu ve slip bedellerinin yüksekliği dikkatimi çekti. Ben de be sebeple ödemeyi aynı gün yapmayıp, otorizasyon teyitinin gelmesini bekledim. İmprinter cihazından geçirilmiş slip bedelini ancak otorizasyon teyiti aldıktan sonra ödemekteyim. Ben söz konusu sliplerden şüphelendim ama teyit alınması yeterli olacağını sanıyordum. Bu nedenle ek bir araştırma yapma ihtiyacı duymadım. Kredi Kartları Müdürlüğü'nden otorizasyon teyiti istendiğinde, Müdürlüğün gerekli araştırmaları yaptıktan sonra şubeye onay verdiğini ve ödemek için artık tereddüt kalmadığını biliyordum. Aksi bir bilgiye sahip değilim.

SORU: 5- Söylemek istediğiniz başka bir husus var mı? Varsa söyleyiniz, yoksa ifadenizi okuyarak imzalayınız.

CEVAP:5- Söylemek istediğim başka bir şey yoktur. İfademi okudum. Söylediğim gibi yazdığımı gördüm. Kabul ederek imzalıyorum. Üsküdar, 4.10.2001

İfade Alan Müfettişler

İfade Veren
Yetkili (sc. 15437)

Ömer U.- Salim H.

Merve İ.

3.9. Vak'a 5

Bu örnekte, şube zararına yol açan şahıslar hakkında müfettişlerin Emniyet Mali Büro Amirliğine yaptıkları başvuru ile ilgili verdikleri ifade örneği sunulmuştur. Örneğin Adli Muhasebenin tanım ve özelliklerine uygun bir çalışma olduğu kanaatindeyiz.

İFADE TUTANAĞI

İFADEYİ VERENİN

ADI SOYADI : Mehmet B.
 BABA VE ANA ADI : Hasan - Yeşim
 DOĞUM YERİ VE TARİHİ : Ankara - 1972
 NUFUSA KAYITLI OLDUĞU YER: Ankara- Çankaya
 İKAMET-MESKEN-ADRESİ.TEL : xxxx Kadıköy/İSTANBUL
 İŞ YERİ ADRESİ- TLF. : ABC Bankası İstanbul 212.xxxxxxx

Yukarıda açık kimliği yazılı bulunan Mehmet B. isimli ABC Bankası Müfettişi olan şahsın Mali Büro Amirliğimizde Üsküdar /İstanbul Şubesi'nde meydana gelen dolandırıcılık olayı ile ilgili olarak alınan ifadesinde;

SORULDU: Yukarıda vermiş olduğum bilgiler doğrudur ve bana aittir, ABC Bankası Genel Müdürlüğü'nde Teftiş Kurulu Başkanlığı'nda Müfettiş olarak çalışmaktayım. Daha önceden ABC Bankası Üsküdar Şubesinde meydana gelen ve Veli Erhan Ş. isimli şahsın kimliğini kullanarak bankadan pos cihazı ve imprinter cihazı alan şahıslar hakkında Bankamız Müfettişleri tarafından yapılan araştırmalar neticesinde, Müfettişliğimizce dolandırıcılar ile ilişkisi olduğundan şüphe ettiğimiz XYZ BANK xxx xxx xxxxx 0488 numaralı kredi kartı hamili İbrahim Seyfi İ. isimli şahsın 10.10.2001 tarihinde İzmir ilinde ifadesi alınmış olup, adı geçen 7.08.2001 tarihinde kendi kredi kartı ile 22.500.000 TL.lık harcama yapıldığını kabul etmiş, ancak slipteki imzanın kendisine ait olmadığını ifade etmiştir. Bunun üzerine ifadesini alan banka müfettişi tarafından adı geçene " slipteki imza size ait değilse sizin kartınız dolandırıcı şahısların eline nasıl geçtiğinin " sorulduğunda İbrahim Seyfi İ. isimli şahıs bu soruya, kredi kartının dolandırıcılara nasıl geçtiği hususunda açıklayıcı bilgi veremediği bize gönderilen ifadeden anlaşılmaktadır. Bu durum üzerine İstanbul XYZ İş Merkezinde bulunan ve dolandırıcılık yapan şahısların iş yeri olarak gösterdiği adreste bulunan diğer esnaflar ile yapılan görüşmelerde, isminin açıklanmasını istemeyen ancak Mali Büro Amirliğince ismi bilinen bir esnaf şahıs İbrahim Seyfi İ. isimli şahsın bizim elimizde bulunan nüfus cüzdanı fotokopisinden bu şahsın dolandırıcı şahıslar ile birlikte hareket ettiğini beyanla bu şahsı teşhis etmesi üzerine, İbrahim Seyfi İ. isimli şahıs ile teşhisi yapan esnaf şahıs arasında bizimde yanında bulunduğumuz sırada cep telefonu ile yaptırılan görüşmede, esnaf şahsın İbrahim isimli şahsa Veli Erhan Ş. isimli şahsın nerede olduğunu, kendi alacaklarının ne zaman verileceğini İbrahim isimli şahsa sordu, bu şahıslar arasındaki telefon görüşmesi neticesinde İbrahim isimli şahsın, banka dolandırıcılığına karşı şahıslar ile birlikte hareket ettikleri kanısına vardık. Bu durumda İbrahim Seyfi İ. isimli şahsın bizim tarafımızdan ibraz edilen evraklarda bulunan adreslerinden temin edildiğinde, banka dolandırıcılığına karşı diğer şahısların temin edileceğini zannediyoruz, polisin bu yönde de araştırma yapmasının suçluların yakalanmasında yardımcı olacağını düşünerek bu ifadeyi vermeyi uygun gördüm. Ben bu konu ile ilgili olarak size Bankamız Müfettişinin aldığı ifade, İbrahim Seyfi İ. isimli şahsın nüfus cüzdanı sureti gibi evrakları ibraz ediyorum dedi ve alınan ifadesini okudu ve imzası ile tasdik etti ve edildi. 11.10.2001

Halil A.
Komiser

Yusuf T.
Polis Memuru

Mehmet B.
ABC Bankası Müfettişi

3.10. Vak'a 6

İkinci bölümde müfettişlerin soruşturma çalışmalarından bahsedilmiş olup, soruşturmaların müfettişlerin en önemli faaliyetlerinden olduğu, soruşturmaların çoğunlukla kriminal olan mevzuata aykırı işlemleri somut delilleriyle ve tüm yönleriyle ortaya koymayı amaçlayan teferruatlı ve özel çalışmalar olduğu belirtilmişti. Ayrıca, soruşturma raporlarının sonuç bölümünde soruşturmaya konu işlemlerle ilgili personelin hukuki, yönetsel ve finansal olarak üç yönden değerlendirildiği belirtilmişti. Bu örnekte, müfettişin yaptığı soruşturma raporu sonucunda yaptığı tespit ve değerlendirmeler sonucunda, soruşturma konusunda yer alan 3 personel hakkında uygulanan yaptırımlar kendisine bildirilmiştir. Örnekte, soruşturma sonucunda 1 personelin işten çıkarıldığı, 2 personelin ise Yükselmenin Durdurulması cezası aldığı görülmektedir.

ABC BANKASI GENEL MÜDÜRLÜK Tefiş Kurulu Başkanlığı (İnceleme ve Soruşturma İşl. Birimi)		Istanbul; 14/11/2001 Sayı : 23
Sayın Mete G. ABC Bankası Müfettişi <u>Konak/İZMİR</u>		
Bayrampaşa Şubesi'nde yapmış olduğumuz soruşturma sonucunda düzenlediğiniz 21.08.2001 tarih ve 72/2 sayılı Soruşturma Raporunuzun sonucu aşağıda gösterilmiştir.		
Bilginizi rica ederim.		
TEFTİŞ KURULU BAŞKANLIĞI		
Ramazan T. (Tefiş Kurulu Başkan Yrd.)		
İlgili Personelin Adı – Soyadı	Unvanı	Disiplin Cezası
Ethem Tayfun A.	Yetkili	İşten Çıkarma
Yusuf D.	Gişe Yetkilisi	Yükselmenin Durdurulması
İlker Y.	Gişe Yetkilisi	Yükselmenin Durdurulması

Bu örnek ile müfettişin yaptığı denetim faaliyetlerinin kapsam ve sonuçlarının kazandırdığı uzmanlık ve yetkinliğin adli muhasebecinin karşılaşılabileceği ve üzerinde çalışacağı konuların üstesinden gelebilme yetisi hakkında okuyuculara bir fikir verilmesi amacı güdülmüştür.

3.11. Vak'a 7

5411 sayılı Bankalar Kanununun 32. maddesinin “bankaların bütün birim, şube ve konsolidasyona tabi ortaklıklarını kapsayan bir iç denetim sistemi” kurmasını zorunlu tuttuğunu yukarıda vermiştik. Bu örnekte müfettişlerin banka bölge müdürlüğüne bağlı idari işler biriminde bir inceleme yürüttükleri anlaşılmaktadır. Yürütülen inceleme neticesinde yemekhaneye yapılan alımlarda, kreş hesaplarında ve alım komisyonlarının oluşturulmasında banka mevzuatına aykırı hususlar tespit edilerek raporlandığı, aşağıda verilen yazıda görüldüğü üzere de, genel müdürlüğün bölge müdürlüğüne tembihname gönderdiği görülmektedir.

ABC BANKASI
 GENEL MÜDÜRLÜK
 DESTEK HİZMETLERİ GRUP MÜDÜRLÜĞÜ

Tarih; 03/04/2000
 Sayı : 615

ABC BANKASI
XXX BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ
İSTANBUL

Tefiş Kurulu Başkanlığından alınan 08.03.2000 tarih ve 952/3 sayılı yazıda Bölge Yönetmenliğinize bağlı İdari İşler Müdürlüğünün Müfettiş Ahmet K. ve M. Selim G. tarafından düzenlenen 02.03.2000 tarih ve 10/1 sayılı inceleme raporunda;

- a) Süt ve süt ürünleri ile tatlı ve börek alımlarında komisyon kararı düzenlenmediği,
- b) Et ihalesi sonucunda Genel Müdürlüğümüzden, ödenmesi gereken meblağ konusunda onay alınmadığı,
- c) Kredi aidatlarının ilgililerin maaşlarından zamanında kesilmediği,
- d) Alım Satım ve İhale Yönetmeliğinin 16/2 maddesinde; komisyon: " Bölge Müdürlüğü Başkanlığında Bölge Müdür Yardımcısı, Bölge İstihbarat ve Bölge İnşaat ve Emlak Müdürlerinden oluşur " hükmü bulunmasına rağmen komisyonların bu hükme uygun oluşturulmadığı hususları tespit edilmiştir.

Bundan böyle, alımlarda mutlaka Alım Satım İhale Yönetmeliği hükümleri doğrultusunda hareket edilmesi konusuna azami önem verilecek, aksi uygulamaların tespiti halinde sorumluluk tespiti yoluna gidilecektir.

Saygılarımızla,
ABC BANKASI
 Genel Müdürlüğü

Nimet D.
 Grup Müdürü

Ziya B.
 Müdür

Bu örnek de, banka müfettişlerinin adli muhasebecinin çözmeye çalıştığı konuları çözüme yetisi hakkında bir fikir verilmesi amacıyla verilmiştir.

3.12. Vak'a 8

Zeliha S., kredi kartı ekstresinde gözüken 4.026,28 TL kredi kartı harcaması ile ilgili olarak ABC Bankası aleyhine İstanbul Tüketici İlçe Hakem Heyeti'ne başvurmuş olup, ilgili hakem heyeti ABC Bankası aleyhine karar vermiştir. ABC Bankası konuyu incelemesi için bir müfettişi görevlendirmiştir. Müfettişin yaptığı incelemenin konumuz ile ilgili bölümleri aşağıda verilmiştir:

*Zeliha S.'a ait Bankamız 5555 **** * 0000 numaralı kredi kartı ile 27/02/2021 tarihinde,işyerine ait toplamda 4026.28 TL kredi kartı harcaması gerçekleşmiştir.*

Zeliha S. bilahare Bankamız çağrı merkezini arayarak böyle bir ödeme hakkında bilgisi ve onayı olmadığını bildirmiş olup, ilk iş günü de banka şubesine giderek itirazda bulunmuştur.

Bankamızın itirazı reddetmesi üzerine konu İstanbul.....Tüketici Hakem Heyetine intikal etmiş olup, Hakem Heyeti Bankanın söz konusu meblağı iade etmesi yönünde Davalı lehinde karar vermiştir.

SMS gönderi bilgileri, Bankamız Kredi Kartları Merkezinden alınan teknik bilgi ve belgeler ile Bankamız Çağrı Merkezi ile yapılan telefon görüşmelerinin kayıtları incelenmiş olup, yaptığımız tespitler aşağıda gösterilmiştir:

*Zeliha S.'a ait Bankamız 5555 **** * 0000 numaralı kredi kartı ile 27/02/2021 tarihinde,işyerine ait sanal pos aracılığıyla toplamda 4026.28 TL kredi kartı harcaması gerçekleşmiştir.*

Ödemede bir kereye mahsus şifre kullanıldığı (rapor ekinde müşteri cep numarasına gönderilen mesaj belgeleri mevcuttur) vefirmasına internet sitesinde kredi kartı bilgileri kullanılmak suretiyle sanal pos aracılığıyla gerçekleştiği görülmüştür.

..... firmasına ait site, güvenlik kurallarına sahip ve içerisinde sanal pos (Vpos) ihtiva eden bir sitedir. Bu sitede alışveriş aşağıdaki bilgilerin sisteme girilmesi;

- *Kart Türü*
- *Kart Numarası*
- *Kart Sahibi Ad Soyadı*
- *Kartın Son Geçerlilik Süresi*
- *Güvenlik Kodu*

ve en sonunda da müşterinin banka sisteminde kayıtlı bulunan cep telefonuna gelen tek kullanımlık şifrenin ekrana girilmesi suretiyle gerçekleşmektedir.

Öncelikle şu hususu belirtmek gerekir ki, önemlidir; Banka sisteminde kayıtlı bulunan cep telefonu Zeliha S.ye aittir, aksi halde müşterinin kredi kartından işlem yapıldığını görerek Banka çağrı merkezini araması ve ertesi iş günü Banka şubesine giderek itiraz etmesi mümkün olmayacak ve müşteri bir çok olayda görüldüğü üzere, kredi kartının bilgisi ve onayı olmadan kullanıldığını, limitinin dolarak kredi kartını kullanamaması sonucunda ya da kredi kartı ekstresi geldiğinde öğrenmiş olacaktır.

Raporumuz ekinde verilen bilgi işlem teknik belgeleri ve Müşteri ile Bankamız çağrı merkezi arasında geçen görüşmelerden yola çıkılarak 27/02/2021 tarihindeki olay kronolojisi aşağıda gösterilmiştir;

1.) 14:59 İnternet Bankacılığı Online Başvuru işlemi yapılmıştır. Müşteri cep telefonuna onay kodu gönderilmiş olup, bu kod kullanıldığından süreç devam etmiştir.

2.) 15:01 PFVFC81 referans işlem için doğrulama kodu gönderilmiştir. Kod doğrulandığından süreç devam etmiştir.

3.) 15:02iş yeri sanal posundan yapılacak 4026.28 TL ödeme için müşteri cep telefonuna tek kullanımlık şifre gönderilmiştir.

4.) 15:03:39 Cep telefonuna gönderilen şifreiş yeri sanal posuna doğru olarak girildiğinden dolayı Banka işleme provizyon vermiştir.

5.) 15:03:48 Ödeme işlemi tamamlanarak, 4026.28 TLiş yeri hesaplarına intikal etmiştir.

6.) 15:04 Müşteri cep telefonuna, kredi kartındaniş yeri hesabına 4026.28 TL ödeme yapıldığı, bilgisi dahilinde değil ise banka çağrı merkezini araması gerektiğine dair mesaj gönderilmiştir.

Bu aşamadan sonra, müşterinin isteği dışında ödeme yapıldığını anlayarak Bankamız çağrı merkezi ile iletişime geçmesi söz konusudur; nitekim 15:07 saatinde yeni bir ödeme için şifre gönderilmiş ancak işlem gerçekleşmemiştir. Bu saatten sonra 15:09 saatinde cep telefonuna mobil bankacılık şifresi gönderilmiş olup, yine 15:09 saatinde **** marka cep telefonuna cihaz tanımlaması yapıldığı görülmektedir.

Müşteri ile Bankamız Çağrı Merkezi arasında geçen telefon görüşmeleri dinlenmiştir. Görüşme Çağrı Merkezi çalışanı ile Zeliha S. 'nin eşi olduğunu ve adının Mehmet olduğunu beyan eden şahıs arasında gerçekleşmekte olup, Çağrı Merkezi çalışanının kart iptali, kod gönderilmesi vb. işlemler için Zeliha S. ile de konuştuğu ve onayını aldığı görülmektedir.

27/02/2021 tarih, 15:20:59 saatinde görüşme başlamış olup, Müşterinin eşi Mehmet S. “ kendilerini ABC Bankası Merkezinden aradıklarını söyleyen kişilerin, sigorta harcamalarını iade edeceklerini ve gönderdikleri kodu kendilerine iletmelerini söylediklerini, kodun ABCBANK tarafından gönderildiğini, ancak karşı tarafa herhangi bir şifre ya da kart bilgisi vermediklerini, daha sonra alışveriş yapıldı mesajı geldiğini, daha sonra 2. bir harcama için mesaj geldiğini ve karşı tarafın bu şifreyi de istediğini ancak vermediklerini, durumdan şüphelendiklerini ve bankayı aradıklarını...” belirtmektedir.

28/02/2021 tarih, 11:47:58 saatinde yapılan 2. görüşmede, ise müşterinin eşi Mehmet S. “ Size yeni bir kart göndereceğiz diyerek aradıklarını “ belirterek, ilk görüşmede yer alan diğer hususları tekrar ifade etmektedir.

İNCELEMENİN SONUCU

Harcama işleminin Müşterinin isteği ve niyeti dışında ancak söz konusu işlemi yapan kişi ya da kişiler tarafından başka bir ödeme veya menfaat sağlandığı süsü ve organizasyonu (oltalama/fishing) yöntemi kullanılmak suretiyle, bilgisi ve onayı

dahilinde karşı tarafa Banka tarafından cep telefonuna gönderilen kod, şifre vb. mesajları iletmesi ya da gönderilen sahte siteye girmesi sonucunda gerçekleştiği sonuç ve kanaatine varılmıştır.

Müşteri, olay kronolojisinin 6. sırasında gösterildiği şekilde, 15:04 saatinde kredi kartından isteği dışında ödeme yapıldığını anlamış olup, 2. ödeme işlemi için tek kullanımlık şifreyi kullanmayarak Bankamız çağrı merkezi ile iletişime geçmiştir. İlk işlem için Müşterinin tek kullanımlık şifreyi kullanması ve ödemeniniş yeri hesaplarına geçmesi nedeniyle iptal işlemi yapılamamıştır. Müşteri ile Bankamız Çağrı Merkezi görüşmesinden önce, **(15:03:39)** saatinde provizyon işlemi gerçekleşmiş olup, **(15:03:48)** saatinde de karşı banka pos hesabına 4026.28 TL intikal etmiştir. Müşterinin Bankamız Çağrı Merkezi ile görüşmesi aynı tarih **(15:20:59)** saatinde başlamıştır.

Müşterinin ASUS marka cep telefonu ile cihaz eşleşmesi, Müşterinin istek ve niyeti dışında gerçekleşen ödeme olduktan sonra Bankamız internet sitesine girerek işlemleri kontrol etmesiyle yapılmıştır.

Müşteri, dolandırıcıların “ yemleme/oltalama (fishing) ” olarak tabir edilen yöntemi kullanması karşısında, isteği ve niyeti dışında kullanıldığını gözetemeyerek, cep telefonuna gönderilen kod ve tek kullanımlık şifresini dolandırıcılık işlemi yapan şahıs ya da şahıslara ileterek, isteği dışında gelişen bu olaya sebebiyet vermiştir.

Söz konusu ödeme/harcama, Bankamız bilgi işlem sisteminde bir açık bulunup, işbu işlemi yapan kişi ya da kişilerin, müşterinin hiçbir dahli olmaksızın, Bankamızın bu güvenlik zaafiyetini kullanarak Banka bilgi işlem sistemlerine girerek kullanıcı bilgileri, kod, şifre vb. bilgileri çalması suretiyle gerçekleşmemiştir. Müşterinin istek ve niyeti dışında yapılan işlem bir kredi kartı dolandırıcılığıdır. Söz konusu harcama, Dolandırıcı kişi ya da kişilerin, müşterinin Çağrı Merkezi ile yaptıkları telefon görüşmelerinde belirttiği gibi, “ sigorta harcamaları iadesi ya da yeni kart göndereceğiz “ gibi “ yemleme/oltalama (fishing) “ olarak tabir edilen yöntem kullanarak, cep telefonuna gönderilen kod, şifreyi gönderdikleri sahte siteye girmesini ya da kendilerine iletilmesini sağlayıp, sonra da elde ettikleri kod ve şifreyiiş

yerine ait sanalposuna girmek suretiyle gerçekleşmiş olup, Bankamızın herhangi bir kusurunun bulunmadığı sonuç ve kanaatine varılmıştır.

Belirtmek gerekir ki, Uluslararası Kredi Kartı chargeback kuralları, şifre kullanılan işlemlerde müşteri itirazlarını, haklı olarak elbette, çoğunlukla dikkate alamamaktadır. Dolayısıyla, Bankamız, sanal pos sahibi karşı banka için söz konusu olayda chargeback kurallarını işletememiştir. Şifre kullanılan ve fiziki mal teslimi içermeyen harcama işlemlerinde müşteri itirazlarının chargeback'e konu edilmesi ve olumlu olarak değerlendirilmesi kredi kartı sisteminin kaosa girmesine neden olacaktır.Tüketici Hakem Heyetinin raporunda belirtilen 5464 sayılı kanunun 15. maddesinin 3. fıkrası ve beyan edilen Yargıtay 19. Dairesinin kararı fatura vb. harcama belgesi düzenlenmeyen uzaktan alışveriş olarak belirtilen mal ve hizmet alımları ile ilgili olduğundan (kart sahibine teslimatı yapılmayan mal ve hizmet alımı gibi) işbu olayda kullanılması isabetli olmamıştır. Konumuzla ilgili Yargıtay 19. Hukuk Dairesi kararı için, 2018/409 E, 2019/5522 K. örnek verilebilir.

Banka aleyhine alınan Tüketici Hakem Heyeti kararı için banka müfettişi tarafından olayın incelenerek düzenlenen işbu inceleme raporu, birebir adli muhasebecinin çalışma alanlarından olan "Dava Destek Danışmanlığı" faaliyetlerine verilebilecek örnek bir çalışmadır.

3.13. Vak'a 9

ABC Bankası Teftiş Kurulu Başkanlığı tarafından Müfettiş Ahmet U. 'ya aşağıda gösterilen talimat gönderilmiştir:

ABC BANKASI GENEL MÜDÜRLÜK Teftiş Kurulu Başkanlığı (İnceleme ve Soruşturma İşl. Birimi)	İstanbul; 21/09/2001 Sayı : 17
Sayın Ahmet U. ABC Bankası Müfettişi <u>Ankara</u>	
Kredi Kartları Merkezimizden alınan 20.9.2001 tarih ve 1597/285 sayılı onay yazısında;	
Keçiören/ANKARA Şubesi'nin Kredi Kartları Merkezi'ne gönderdiği 12.9.2001 tarih ve 453 sayılı yazıda; Söz konusu şubemize 23.7.2001 tarihinde Kredi Kartı Üye İşyeri olma talebiyle " Şengünler İnş.Gıda Taah.San.Ltd.Şti. " adıyla başvuran şahısların, şubeye sahte ve başka şahıslara ait belgeleri ibraz ederek üye işyeri oldukları "kabartma" yöntemi kullanmak suretiyle başka şahıslara ait benzer kartlar üreterek şubeden aldıkları imprinter cihazından geçirdikleri ve sonuçta 8.8.2001 – 20.8.2001 tarihleri arasında şubeyi toplam 3.357.400.000 TL dolandırdıklarının anlaşıldığı, belirtilmektedir.	
Konunun incelenmesini, gerekirse ihbar numarası istemek suretiyle soruşturulmasını rica ederim.	
Tam Ekran Alıntısı	
GENEL MÜDÜR A. TEFTİŞ KURULU BAŞKANI	
Yusuf Nuri K.	
<u>İLİŞİKLER (Üçer Nüsha) :</u>	
- Kredi Kartları Merkezinin 20.9.2001 tarih ve 1597/285 sayılı onay yazısı ve ekleri.	
Ö.N.	

Banka müfettişi tarafından yapılan inceleme sonucunda düzenlenen inceleme raporu kısaltılarak aşağıda verilmiş olup, adli muhasebecinin çalışma alanlarından biri olarak tanımlanan "Hile Araştırması" için uygun bir çalışma ve örnek rapor olduğu hususu okuyucuların takdirine sunulmuştur.

İNCELEME RAPORU

BAŞLANGIÇ:

*İnceleme çalışmalarına Genel Müdürlük (Teftiş Kurulu Başkanlığı) tarafından verilen talimat üzerine 24.9.2001 tarihinde başlanmıştır. **(İlişik: 1)***

İNCELEMENİN KONUSU:

Keçiören Şubesine 23.7.2001 tarihinde Kredi Kartı Üye İşyeri olma talebiyle “ Şengünler İnş. Gıda Taah.San.Ltd.Şti. ” adıyla başvuran şahısların, şubeye sahte ve başka şahıslara ait belgeleri ibraz ederek üye işyeri olmaları, “kabartma” yöntemi kullanmak suretiyle başka şahıslara ait kartlara benzer kartlar üreterek şubeden aldıkları imprinter cihazından geçirmeleri ve sonuçta 8.8.2001 – 20.8.2001 tarihleri arasında şubeyi toplam 3.357.400.000 TL dolandırdıkları,

*Hususlarının incelenmesinden ibarettir. **(İlişik: 2)***

İNCELEMENİN SAFHALARI:

İnceleme çalışmaları:

A- Şube İşlemlerinin İncelenmesi ve Değerlendirilmesi,

B) Dolandırıcılık Olayı Faillerinin Tespit Edilmesi Yönünde Yapılan Çalışmalar,

Başlıkları altında yürütülmüştür.

A-) SUBE İŞLEMLERİNİN İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ:

1-) Şengünler İnşaat – Veli Erkan Ş. 'nin Üye İşyeri Yapılması ve Sliplerinin Ödenmesi:

Kendisini Veli Erkan Ş. Olarak tanıtan bir şahıs, 17.7.2001 tarihinde Keçiören Şubesi Müdürü Ömer N. 'nin (Sc.4948) odasına gelerek eski bir ABC Bankası mensubu

olduğunu; Bilgi İşlem Merkezinde elektronik mühendisi olarak çalıştığını, daha sonra ayrılarak ticarete atıldığını, İstanbul'daki şirketlerinin bir irtibat bürosunu da Ankara'da açtıklarını anlatarak Kredi Kartı POS cihazı talep etmiştir. Müdür Ömer N., Kredi Kartları Servisi yetkilisi Mustafa E.'yi (Sc.13723) odasına çağırarak müşteriyle ilgilenmesini söylemiştir. **(İlişik: 3)** Adı geçen şahıs Müdür Ömer N.'ye anlattığı hususları yetkili Mustafa E.'ye de tekrarlayarak imprinter ve POS cihazı talep etmiştir. Yetkili Mustafa E. iş yeri ve kendisiyle ilgili istenilen belgeleri getirmesi durumunda üye iş yeri yapabileceklerini söyleyerek adı geçen şahsa vadesiz mevduat hesabı açmış ve hesaba da 1.000.000.000 TL tahsilat yapmıştır.

Veli Erkan Ş. Kimliğini kullanan şahıs 20.7.2001 tarihinde Veli Erkan Ş.'ye ait nüfus cüzdanı fotokopisi, ikametgah belgesi, Veli Erkan Ş.'ye aitVergi Dairesi yazılı oto kiralama servisi vergi levhası belgeleriyle şubeye gelmiştir. Yetkili Mustafa E. Şahsa üye iş yeri sözleşmesi imzalatmış ancak eksik belgeleri de getirmesini söylemiştir. 23.7.2001 tarihinde şubeye tekrar gelen şahıs, Veli Erkan Ş.'ye ait imza sirküsü getirmiş ve işlemlerin devam ettiğini, eksik belgeleri de işlemler biter bitmez getireceğini söylemiştir. Yetkili Mustafa E. Veli Erkan Ş. adına karşılıksız çek, protestolu senet ve Merbank Negatif kredi sorgulamaları yapmış olup, olumsuz bir durum tespit etmeyerek dosyayı servis yöneticisi Kadir E.'ye götürmüş ve onaylanan dosya sonunda da aynı tarihte Şengüller İnşaat – Veli Erkan Ş. adına imprinter ve POS cihazı talebinde bulunmuştur. **(İlişik: 4,5,6,7.)**

6.8.2001 tarihinde imprinter makinası şubede teslim edilen ilgili şahıs, tahsil etmek üzere 7.8.2001 tarihinde 1.048.000.000 TL'lik 4 adet slibi şubeye ibraz etmiştir. Sliplerden 3tanesinin 8.8.2001 tarihli olmasına firma sahibi Veli Erkan Ş. günleri karıştırdıkları cevabını vermiştir. Yetkili Mustafa E. 2.10.2001 tarihli ifadesinde bu kadar kısa sürede slip gelmesini şüpheyle karşıladığını, teyit almadan ödeme yapmayacağını ilgili şahsa söylediğini, bunun üzerine şahsın şubeyi terk ettiğini belirtmiştir. Yetkili Mustafa E. Aynı gün slipler üzerindeki otorizasyonları teyit amacıyla Kredi Kartları Merkezine Teyit Formu düzenlemiş olup, teyit formu olumlu gelmiştir. 8.8.2001 tarihinde slipler işleme alınmış ve komisyon düşüldükten sonraki meblağ Veli Erkan Ş.'nin hesabına yatırılmıştır. **(İlişik: 4,8,9,10.)**

Yetkili Mustafa E. 9.8.2001 tarihinde üye işyeri adresine giderek POS cihazını kullanıma açmıştır. Yetkili Mustafa E. 2.10.2001 tarihli ifadesinde üye işyeri ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “ POS bağladığım gün, 9.8.2001 tarihinde işyerine gittim. Dayalı-döşeli bir büroları vardı. 2 masa ve dolaplar vardı. Raflarda klasörler vardı. Telefon vardı. Normal bir iş yerinden farksızdı. İşyeri camına büyük puntolarla renkli olarak Şengünler İnş. Gıda Taah.San.Ltd.Şti. yazılmıştı.” **(İlişik: 4.)**

Veli Erkan Ş. 7.8.2001-20.8.2001 tarihleri arasında yukarıda anlatılan şekilde 15 adette toplam 3.357.400.000 TL'lik slip getirmiş olup, komisyonlar düşüldükten sonra 3.165.621.700 TL hesabına yatırılmıştır. . **(İlişik: 11.)**

Veli Erkan Ş. tarafından 20.8.2001 tarihinden sonra slip getirilmemiş olup, 12.9.2001 tarihinde Kredi Kartları Merkezi tarafından Keçiören Şubesinde 4 adet siple ilgili olarak bilgi istenilmiş olup, kart sahibi bankalar tarafından itiraz (chargeback) geldiği bildirilmiştir. **(İlişik:12.)** Bu durum üzerine Yetkili Mustafa E. Üye işyerine gitmiş ancak işyerinin terkedildiğini görmüştür. Şubece, Veli Erkan Ş. 'ye ulaşılmak amacıyla telefon numaraları araştırılarak sonuçta İzmir'de ikamet eden Uzman Dr. Veli Erkan Ş. 'ye ulaşılmıştır. Dr. Veli Erkan Ş. yaklaşık 2 sene önce kimliğini kaybettiğini, kayıp kimliği kullanılarak işlemler yapan şahıs ya da şahısların yakalanması için hukuki girişimler yaptığını, henüz bir netice alınmadığını ifade ederek suç duyurusu belgelerini şubeye göndermesiyle, olayın başka birisinin kimliği kullanılmak suretiyle yapılan bir dolandırıcılık olayı olduğu ortaya çıkmıştır.

1-) Şubece Yapılan Hatalı Uygulama ve İşlemler:

(Müfettiş tarafından bu bölümde, şube ve personel tarafından mevzuata aykırı olarak yapılan işlem ve uygulamalar (gerekli belgelerin firmadan alınmaması, yeterli istihbarat yapılmaması vb.) personel tarafından verilen ifadeler de aktarılmak suretiyle tafsilatlı olarak açıklanmaktadır.)

B-) DOLANDIRICILIK OLAYI FAİLLERİNİN TESPİT EDİLMESİ YÖNÜNDE YAPILAN ÇALIŞMALAR:

24.9.2001 tarihinde inceleme çalışmalarına başlanmış olup, firma adresine gidilmiş ve işyerinin boş olduğu görülmüştür. Çevre esnafla yapılan görüşmede, esnaf kendilerinin de alacakları olduğunu ancak yaklaşık 2 aydır söz konusu şahısların ortadan kaybolduğunu, kimsenin uğramadığını söylemiş ve şahsı Veli Erkan Ş. olarak tanıdıklarını ifade etmişlerdir.

Veli Erkan Ş. kimliğini kullanan şahsın gerçek kimliğini tespit edebilmek amacıylavergi dairesi, ikametgâh alınan muhtarlık ve iş yeri sahibi ile ilgili olarak yapılan araştırmalardan ilgili şahsın sürekli surette Veli Erkan Ş. 'ye ait kimliği kullanması nedeniyle sonuç alınamamıştır.

Dolandırıcılık olayını gerçekleştiren şahıslara ulaşmak amacıyla yapılan çalışmalara devam edilerek, yapılan incelemelerde 7.8.2001 tarihinde şubeye getirilen 22.500.000 TL 'lik slipin diğer sliplerden farklılık arz ettiği görülmüştür. Şöyle ki, bu slip meblağ olarak diğerlerinden daha düşük ve ibraz edilen ilk slip özelliği taşımakta ve bir defaya mahsus kullanılmıştır. Dolayısıyla, bu slip ile şubenin test edilmek istendiği ve kart sahibinin dolandırıcı şahıs ya da şahıslarla beraber hareket etmiş olabileceği şüphesi oluşmuştur. Slip üzerindeki kart numarasından kart sahibi İsmail Can İ. adlı şahsın adres ve telefon numaralarına ulaşılmıştır. Kendisine ulaşılarak söz konusu harcama ile ilgili sorulara cevap veren şahıs, anılan tarihlerde Ankara'da bulunduğunu ancak söz konusu iş yerinden alış verişi yapmadığını belirtmiştir. İsmail Can İ. müfettişliğimize ifade vermeyi kabul ettiğinden İstanbul'da bulunan Müfettiş Nedim N. Tarafından 10.10.2001 tarihinde istinabe yoluyla ifadesi alınmıştır.

Bu arada, 10.10.2001 tarihinde iş yerinde kullanılan telefonla yapılan aramaların dökümü ilgili sistemlerden alınarak, ilgili numaralar aranarak bir sonuç elde edilmeye çalışılmış olup, dolandırıcı şahıs ya da şahıslara ait bir bilgiye ulaşılamamıştır.

İsmail Can İ. verdiği ifadede telefonda belirttiği hususları tekrar etmiş olup, o tarihlerde Ankara'da bulunduğunu, ancak adı geçen işyerinden alış verişi yapmadığını slipteki imzanın kendisine ait olmadığını söylemiştir. İsmail Can İ. kimlik belgesi ile kredi kartı ekstresini de Müfettiş Nedim N.ye iletmiştir. **(İlişik:20, 21.)**

İsmail Can İ.'nin açıklamaları tatmin edici bulunmayarak 11.10.2001 tarihinde kapalı olan iş yerine gidilerek komşu esnafa İsmail Can İ.'nin kimlik belgesindeki fotoğrafı gösterilerek Veli Erkan Ş. ile bir yakınlığı olup olmadığı sorulmuştur. İsmi müfettişliğimizde saklı bir esnaf İsmail Can İ.'yi " Oktay " ismi ile teşhis ederek, Veli Erkan Ş. ile beraber hareket ettiğini belirtmiştir. İsmail Can İ. ile esnaf şahıs telefonda görüşürülmüş olup, konuşma diyaloglarından İsmail Can İ.'nin Oktay kod adıyla Veli Erkan Ş. ile beraber hareket ettiği sonuç ve kanaatine varılmıştır.

*Aynı tarihte, 11.10.2001, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından dolandırıcılık olayıyla ilgili suç duyurusunun intikal ettirildiği Ankara Emniyet Müdürlüğü Mali Büro Amirliğine gidilerek dosyamızla ilgili olarak İsmail Can İ.'ye ulaşıldığı, şahsın Oktay kod adıyla bir esnaf tarafından teşhis edildiği vb. bilgiler ifade verilmek suretiyle suç duyurusuna ek yapılmıştır. **(İlişik:22.)***

*5.11.2001 tarihinde müfettişliğimize telefon eden ve ismini vermeyen bir şahıs, daha önce kendisini aradığımızı ve Veli Erkan Ş. hakkında sorular sorduğumuzu, Veli Erkan Ş. kimliğini kullanan kişinin gerçek adının Mehmet Temel K. Olduğunu ve Edirne'de ikamet ettiğini söylemiştir. İş yerinde kullanılan telefonda yapılan aramalar ile ilgisi olan bu geri dönüş üzerine Mehmet Temel K. İsmi üzerinde bir araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırma sonunda, Mehmet Temel K.'nin Edirne Şubesinde 1993 yılında tüketici kredisi kullandığı ve kefilinin de şubemiz personeli Asiye Ö. Olduğu görülmüştür. **(İlişik:23.)** İlgili şube aranarak dosyanın müfettişliğimize gönderilmesi istenmiştir, ancak dosya şube tarafından bulunamamıştır. Ayrıca, şahsın İzmir Kordon şubesinde bir hesap açtığı tespit edilmiş ancak Kordon şubesi başka bir şubeye devredildiğinden dolayı herhangi bir evrakı bulunamamıştır.*

Veli Erkan Ş.'nin Bankada kayıtlı bulunan Edirne'deki adresine, aynı şehirde bulunan Müfettiş Hayri T. Tarafından 6.11.2001 tarihinde gidilmiş ancak komşuları Mehmet Temel K.'nin yıllar önce taşındığını belirtmiş olup, muhtarlıkta da bir evrakı bulunamamıştır.

6.11.2001 tarihinde Mehmet Temel K. 'nın ablası, bankamız emeklisi Asiye Ö. Aranarak kardeşi sorulmuştur; Asiye Ö. Kardeşini 1 yıldır görmediğini ve konuşmadıklarını, nerede ve ne iş yaptığını bilmediğini, kardeşinin Edirne Şubesi manuel sistemden bilgisayar sistemine geçerken, bilgisayar işlerinden anladığı için şubede çalışan bilgi işlem elemanlarına yardımcı olduğunu, hatta iş başvurusu yaptığını, iş isteme formunun insan kaynaklarında olabileceğini belirtmiştir.

7.11.2001 tarihinde İnsan Kaynakları Müdürlüğünden Mehmet Temel K. 'nın İş İsteme Formunun müfettişliğimize gönderilmesi istenmiş ve aynı tarihte müfettişliğimize intikal etmiştir. **(İlişik:24.)** İş İsteme Formundaki fotoğrafından, Mehmet Temel K. Şube personeli tarafından net bir şekilde teşhis edilmiş olup, Veli Erkan Ş. kimliğini kullanarak şubeyi dolandıran şahsın Mehmet Temel K. Olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum üzerine yeni elde edilen belge ve bilgiler yetkili Mustafa E. Tarafından ek ifade verilmek suretiyle Ankara Emniyeti Mali Büro Müdürlüğü'ne iletilmiştir. **(İlişik:25.)**

8.11.2001 tarihinde Mehmet Temel K. Müfettişliğimizi arayarak, Şengüller İnşaat adıyla yapılan dolandırıcılık olayında oluşan riski ödemek istediğini, imprinter ve POS cihazını iade etmek istediğini ifade etmiştir. 8.11.2001 tarihinde avukat olduğunu ve Mehmet Hamit Ç. Kimliğini ibraz eden şahıs “ Mehmet Temel K. 'nın borçlarına karşılık “ açıklamasıyla bankada oluşan risk ve fer'ilerinin kapatılması için 4.167.500.000 TL ödeme yapmıştır. **(İlişik:26.)** Yapılan ödeme ile Bankamız riski tamamen tasfiye edilmiş ancak Bankamız imprinter ve POS cihazları iade edilmemiştir.

Sonuç olarak, konuyla ilgili Bankamızca gerekli bilgi ve belgelerde verilmek suretiyle Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunularak dolandırıcılık faillerinin yakalanması ve cezalandırılması istenmiş olup, bilahare müfettişliğimizce elde edilen bilgi ve belgelerde ilgili dosyaya intikal ettirilmiştir. Suç duyurumuzla ilgili hukuki süreç devam etmektedir. Arz olunur. 21.11.200

Bu bölümden sonra müfettiş raporunda, şube yönetimi, ilgili personel ve Kredi Kartları Merkezi tarafından yapılan hatalı uygulamaların gösterilerek aynı hataların

tekrar edilmemesi yönünde adı geçenlere cezai mahiyette olmayan bir uyarı yazısı gönderilmesinin uygun olacağını yazıldığı görülmektedir.

SONUÇ

Adli muhasebe hakkında yerli ve yabancı literatürde pek çok çalışma bulunmaktadır ancak adli muhasebe çok geniş bir alanda çalıştığından ve farklı tanımlar yapıldığından adli muhasebeyi somut örnekler üzerinden anlatmanın onu anlamayı kolaylaştıracağı söylenebilir.

Farklı tanımlamaları yapılan adli muhasebeyi, çalışmanın 1. bölümünde ticari ve mali konulardaki uyumsuzluklar veya problemleri çözmek amacıyla araştırma, soruşturma, analiz yapabilme, sonuçlandırma ve raporlama yeteneğini haiz kişilerce yapılan özel bir muhasebe çalışması olarak tanımlamıştık. Çalışmanın 2. bölümünde ise denetim, iç denetim ve banka iç denetimi personeli olan banka müfettişlerine dair gerekli tanımlamalar ve açıklamalar yapılmıştı. Nitel araştırma özelliği taşıyan son bölümde ise banka müfettişlerinin özgün denetim faaliyetlerinden örnekler vermek suretiyle banka iç denetim personeli banka müfettişleri ile adli muhasebe arasındaki yakın ilişki ortaya konulmak istenmiştir.

Çalışmanın ana konusu adli muhasebe ile banka iç denetimi arasındaki yakın ilişkiyi faaliyetlerin benzerliğini göstermek yoluyla ortaya koymak ve bu suretle adli muhasebenin anlaşılmasına, adli muhasebe tartışmalarına ve kavramsal çerçeveye katkı vermektir. Çalışmada verilen banka müfettişleri çalışma örnekleri de gelecekteki adli muhasebeciler için bir örnek ve rehber niteliği taşımaktadır. Adli muhasebeci nasıl ki özellikle dolandırıcılık içeren çalışmalarında delil toplamakta, ifade almakta, rapor yazmakta ise banka müfettişi de olağan teftiş, inceleme ve soruşturma çalışmalarında üzerinde çalıştığı birim ve konusu çerçevesinde para ve diğer kıymetler sayımı yaparak tutanak tutmak, usulsüzlükleri tespit ve delilleri elde etmek için muhasebe evraklarını tetkik etmek, çalışanların ifadesine başvurmak, görevine devam etmesi uygun olmayan personele işten el çektirmek, şüpheliler hakkında suç duyurusunda bulunmasına yardımcı olmak, mevcut suç duyurularında ek ifade vermek, elde ettiği deliller ve tespitler sonucunda kanaatini oluşturarak rapor tanzim etmek suretiyle benzer bir faaliyet içerisinde bulunmaktadır. Bu yönden, çalışmanın çoğunlukla dolandırıcılık müfettişliği olarak da adlandırılan adli muhasebeciliği anlamaya ve onun gelişimine katkı sağlayacağını düşünmekteyiz. Öte yandan banka iç denetim faaliyetleri ile adli

muhasebe ilişkisini göstermek, ileride adli muhasebenin meslek tanım, eğitim ve sertifikasyon çalışmalarında da yol gösterici olabilecektir.

Ülkemizde, adli muhasebeci mesleği unvanına nasıl ulaşılabileceği henüz ortaya konulmamakla beraber, adli muhasebecinin temel olarak serbest muhasebeci ve mali müşavir unvanına sahip olması gerektiği kabul görmektedir ancak, sadece mali müşavir olmanın adli muhasebeci olmak için yeterli olacağı düşünülemez. Adli muhasebenin deneyim gerektiren ve farklı disiplinler hakkında bilgi sahibi olunmasını elzem kılan bir meslek olduğu çok açıktır.

Ülkemizde adli muhasebe bir meslek olarak henüz var olmamakla beraber literatürde bu konu hakkında çeşitli tartışmalar yapılmaktadır. Genel olarak mali müşavirlere yönelik olarak adli muhasebeci sertifika programı düzenlenmesi ve üniversite müfredatlarında adli muhasebeye yönelik derslerin konulması önerisi yapılmaktadır.

Çalışmanın sonuçları itibariyle adli muhasebenin bir meslek olarak ne şekilde düzenlenmesi gerektiği ile ilgili olarak bazı çıkarımlar yapılabilir. Öncelikle:

- Adli muhasebecinin muhasebe bilgisi olmalıdır,
- Adli muhasebeci farklı alanlarda araştırma ve inceleme yapabilecek bilgi, görgü ve deneyim sahibi biri olmalıdır,
- Teknolojik gelişmeleri takip edebilmeli ve gerektiğinde hangi uzmanlardan yardım alabileceğini bilmeli ve bu uzmanlara ulaşabilmelidir,
- Raporlama yapabilecek kadar kompozisyon yazma yeteneği ve iyi bir Türkçe bilgisi olmalıdır,
- Adli muhasebeyi sadece masa başı bir iş olarak görmemeli; hareketli, stressli ve yoğun bir çalışma temposu olduğunu bilmeli ve bu tempoya uyum sağlayabilmelidir,

- İfade alma ve yazma tekniklerine sahip olmalıdır,
- Suçlu ve şüphelilere yaklaşım tarzı konusunda psikoloji bilimine uygun davranabilmelidir,
- Çalışmasının sonuçlarını tarafsız bir şekilde hak ve hukuk dairesi içerisinde ortaya koymaktan çekinmemelidir.

Sonuç olarak,

- Adli muhasebecinin muhasebe bilgisi yanında, hukuk, işletme, yönetim bilimi, denetim, iç kontrol yapısı, halkla ilişkiler, bilişim sistemleri, hile denetimi, bilgisayar teknolojileri, sosyoloji, psikoloji, istatistik ve kriminoloji gibi pek çok farklı disiplin bilgisi sahibi olması gerektiği yanında deneyimli biri olması gerçeği ortaya çıkmaktadır. Adli muhasebeci mesleği düzenlemeleri adli muhasebecinin deneyim sahibi olması gerektiği göz önüne alınarak yapılmalıdır. Bu bağlamda, Adli muhasebecilerin bir yetişme dönemi “stajyer adli muhasebeci” süreci de olası düzenlemelerde düşünülebilir.

- Adli muhasebeci yetiştirmek için üniversite müfredatında ve sertifika programlarında verilecek derslerde sadece teori ile yetinilmemelidir. Sayım ve mutabakat işlemleri, ifade alınması ve rapor yazılması vb. uygulamalar için bu konularda uygulama yapmış deneyimli denetçilere eğitmen olarak görev verilmelidir.

- Adli muhasebenin sadece mali müşavirlere açık bir meslek olarak düzenlenmemesi de düşünülmelidir. Üniversitelerin iktisadi ve idari bilimler fakültesi, siyasal bilgiler fakültesi mezunlarına ve deneyim sahibi denetim personeline açık bir düzenleme yapılabilir. Bu çeşitlendirme mesleğe güç ve itibar kazandırabilir.

Kaynakça

- Akatak, A. (2021). *Adli muhasebe kapsamında hilelerin incelenmesi üzerine bir araştırma* [Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 681679).
- Akinbowale, O. E., Mashigo, P., ve Zerihun, M. F. (2023). The integration of forensic and big data technology frameworks for internal fraud mitigation in the banking industry. *Cogent business & Management*, (10), 2.
- Aktaş, H., ve Kuloğlu, G. (2008). Adli muhasebe ve adli muhasebecilik mesleği. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, (25), 102-113.
- Aslan, B. (2010). Bir yönetim fonksiyonu olarak iç denetim. *Sayıştay Dergisi*, (77), 77-78.
- Ataman, B., ve Aydın, R. (2017). Hile denetimi ve denetçilerin hile tespitine yönelik bir araştırma. *Marmara Business Review*, 2(1), 10.
- Aydın, H. (2018). *Adli muhasebe ile ilgili dünyadaki uygulamalar ve Türkiye'deki uygulanabilirliğinin araştırılması* [Doktora Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 492231).
- Badua, F. A. (2022). Poirot, Pacoli and pedagogy: using accounting history to build an introductory forensic accounting course. *Accounting Historians Journal*, 49(2), 4.
- Baykara, S. T. (2014). OECD ülkelerinde iç denetim. *Denetim*, (14), 44.
- Bayrak, N. (2016). *Adli muhasebecilik mesleği ve Türkiye'de uygulanabilirliğinin tespitine yönelik bir araştırma* [Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 446062).
- Bekçioğlu, S., Coşkun, A., ve Gümüş, T. (2013). İşletmelerde hile ve yolsuzlukların önlenmesinde farklı bir yaklaşım: adli muhasebe. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (59), 7-13.
- Bozkurt, N. (2022, Kasım 15). Muhasebe ve denetim mesleğinde yeni bir alan adli muhasebecilik. *Adli Muhasebe*. http://www.adli-muhasebe.com/index.php?option=com_content&view=article&id=29:muhasebe-ve-denetim-mesleğinde-yeni-br-alan-adli-muhasebecilik&catid=2:makaleler&Itemid=7
- Çabuk, A., ve Yücel, E. (2012). Adli muhasebecilik mesleği ve Türkiye'de uygulanabilirliğine yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (54), 31-38.
- Çabuk, A., ve Yücel, E. (2012). Adli muhasebecilik mesleğinin Türkiye'deki gelişme potansiyeline yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (56), 67.

- Çankaya, F., ve Gerekan, B. (2009). Hile denetçiliği mesleği ve sertifikalı hile denetçiliği mesleki standartları ve ahlak kuralları. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (28), 96.
- Çatıkkaş, Ö. (2005). *Bankalarda iç kontrol sistemi ve iç denetim fonksiyonunun etkinliği* [Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 158980).
- Çendik, Y. Y., ve Anıl Keskin, D. (2021). Türk bankacılık sektörünün iç sistemlerine eleştirel bir yaklaşım. *TIDE Acedemia Research*, (3), 22-36.
- Desi, A., Akintoye, R. I., ve Agugoum, T. A. (2021). Forensic accounting, a veritable financial tool for qualitative financial reporting systems. *International Journal Professional Business Review*, 8(5), 16.
- Dönmez, A., ve Çavuşoğlu, K. (2015). Hilelerin ortaya çıkarılması bakımından bağımsız denetim ile adli muhasebenin karşılaştırılması. *Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies*, (3), 47.
- Elitaş, B. L. (2012). Seçilmiş örneklerle adli muhasebe eğitimi ve Türkiye için bir değerlendirme. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (55), 161-162.
- Gray, Dahli. (2008). Forensic accounting and auditing: compared and contrasted to traditional accounting and auditing. *American Journal of Business Education*, 1(2), 115.
- Grant Thornton Türkiye. (2022, Mart 5). *İş suistimali ve istismar*. Grant Thornton Türkiye. <https://www.grantthornton.com.tr/en-guncel/makaleler/is-suistimali-ve-istismar/>
- Gülten, S. (2010). Adli muhasebe kavramı ve adli müşavirlik mesleği. *Ankara Barosu Dergisi*, (3), 310-313.
- Hatch, L. (2023). Who is interested in forensic accounting? *Journal of Accounting and Finance*, 23(2), 111-115.
- İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası. (2019, Ocak 15) *İç denetime genel bir bakış*. İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası. [2019 ic denetime genel bir bakis.pdf \(ismmmo.org.tr\)](https://www.ismmmo.org.tr/2019-ic-denetime-genel-bir-bakis.pdf).
- Joldeska, I. ve Kosarkoska, D. (2023). Forensic accounting a challenge for Macedonian enterprises and institutions in the fight against financial crime. *Vizione*, (40), 396-397.
- Kaban, İ. (2020). Bankalarda amacına göre iç denetim: Türkiye bankacılık sektörü özelinde örnek denetim vak'aları. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 181-188.

- Kaban, İ., ve Gül, M. (2019). Sürekli denetim yöntemi olarak bankalarda merkezden denetimin hile ile mücadelede önemi: personel üzerinde bir araştırma . *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (54), 54-55.
- Karacan, S. (2012). Hukuk ile muhasebenin kesişme noktası: adli muhasebe. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (8), 108-196.
- Kartal, M. T., ve Çoban Çelikdemir, N. (2019). Bankalarda iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin eşgüdümü: şube denetim faaliyetleri üzerine bir inceleme. *TİDE Academia Research*, (1), 37-50.
- Kıracı, M., ve Çorbacıoğlu, S. (2008). Kamu bankalarında iç denetimin yeniden yapılandırılması: Ziraat Bankası Teftiş Kurulunda yaşanan örgütsel, teknik ve kültürel değişim . *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 337.
- Kuloğlu, G. (2007). *Adli muhasebe kapsamında kredi kartı dolandırıcılıkları ve Türkiye örneği*. [Doktora Tezi, Celal Bayar Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 228824).
- Kurt, G., ve Uçma, T. (2009, Aralık 10). Adli muhasebecilik mesleği ve adli muhasebeci olabilme sürecinin Türkiye'deki ve Amerika'daki yasal düzenlemeler açısından karşılaştırılması. *Adli Muhasebe*. http://www.adli-muhasebe.com/index.php?option=com_content&view=article&id=24:adli-muhasebecik-mesle-ve-adl-muhasebecolablme&catid=2:makaleler&Itemid=7
- Küçük, D. (2021). Adli muhasebe perspektifinden bankacılık hileleri: banka muhasebe hilelerinde hilekâr profili ve hilenin nitelikleri. *Muhasebe ve Denetime Bakış*, (64), 232.
- Mercan, S. (2010). *Bankacılık yönetiminde iç denetimin önemi ve uygulamadan bir örnek*. [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 273789).
- Meriç, A., ve Erkuş, H. (2016). Türkiye'de bilirkişilik müessesesi bağlamında muhasebe meslek mensuplarının yaptığı uzman tanıklık faaliyetlerinin değerlendirilmesine yönelik bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 339.
- Mert, İ., (2022). Investigation, techniques, methods, types, and increasing impact of forensic accounting in digital period. *Maliye ve Finans Yazıları*, 36(118), 15-24.
- Neşeli, A. E. (2010). *Türk bankacılık sistemlerinde iç denetim ve iç kontrol sistemlerinin analizi ve uluslararası denetim standartlarına uyumlaştırılması kapsamında bir değerlendirme: örnek bir uygulama*. [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 254236).

- Oberholzer, C. (2002). *Quality management in forensic accounting*. [Yüksek Lisans Tezi, University of Pretoria]. 15 Ekim 2022, https://repository.up.ac.za/bitstream/handle/2263/28494/Oberholzer_Quality_2004.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Okur, Y. (2010). Türkiye'de teftiş ve iç denetim: kavramlar, beklentiler ve hayatla yüzleşme. *Maliye Dergisi*, (158), 576.
- Örenay, H. (2012). Teftiş ve denetim kavramları ve denetimin yeniden yapılandırılması. *Denetişim*, (9), 93.
- Özer, H. (1997). Kamu kesiminde performans denetimi ve Türkiye açısından değerlendirilmesi. *T.C. Sayıştay 135. Kuruluş Yıldönümü Yayınları*, 44-67.
- Özeren, B. (2000). İç denetim, standartları ve mesleğin yeni açılımları. *T.C. Sayıştay Araştırma/ İnceleme/ Çeviri Dizisi*, 8-13.
- Özkul, F. U., ve Pektekin, P. (2009). Muhasebe yolsuzluklarının tespitinde adli muhasebecinin rolü ve veri madenciliği tekniklerinin kullanılması. *World of Accounting Science*, 11(4), 60.
- Pazarçeviren, S. Y. (2005). Adli muhasebecilik mesleği. *Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(5), 2-14.
- Ramaswamy, V. (2007). New frontiers: Training forensic accountants within the accounting program. *Journal of College Teaching & Learning*, 4(9), 32.
- Rezaee, Z., ve Burton, E. J. (1997). Forensic accounting education: insights from academicians and certified fraud examiner practitioners. *Managerial Auditing Journal*, 12(9), 479.
- Sezal, L. (2017). Türk bankacılık sektöründe etkin bir iç denetim sistemi uygulamasında karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(53), 795-799.
- Şahin, B. (2011). *Adli muhasebecilik mesleği ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu açısından incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 290877).
- Şenat, G. (2017). *Türk bankacılık sektöründeki iç denetim mevzuatının Amerikan bankacılık sistemindeki iç denetim mevzuatı ile karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 454570).
- Taşpınar, G. (2022, Mart 22). Bankacılık sektöründe iç denetim sistemi ve Basel komite kararları. *Türklider*. <http://www.turklider.org/TR/EditModule.aspx?tabid=1&mid=1935&ItemID=450&it>

- Taştan, H. (2018). *Adli Muhasebe*. İstanbul Okan Üniversitesi Yayınları.
- Tosun, A., (2021). Muhasebe denetimi ve denetim türleri. *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences*, (07), 103.
- Toyran, F. (1990). *Bankaların iç denetiminde banka teftiş kurulları ve denetim düzeninin değerlendirilmesi*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 11705).
- Türkiye İç Denetim Enstitüsü. (2022, Mart 22). *İç denetimim değeri*. <https://www.tide.org.tr/file/documents/pdf/UMUC-2017-updated.pdf>
- Uluslararası Suistimal İnceleme Uzmanları Derneği. (2022, Mart 13). *Usiud hakkında*. Acfetr.com. https://www.acfetr.com/index.php?pg=hk_main
- Usul, H., ve Topçuoğlu, M. (2011). Finansal manipülasyonların ortaya çıkarılması ve önlenmesinde adli muhasebenin önemi: Türk hukuk sisteminde var olması gerekliliği üzerine bir tartışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(3), 63.
- Uzun, A. K. (2006). *Yönetim kurulu denetim komitesi uygulamaları: İMKB'de işlem gören reel sektör şirketlerinde yönetim kurulu denetim komitesinin varlığını etkileyen faktörler ve kurumsal yönetim ilkelerine uyum*. [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi], Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi. (Tez No: 211862).
- Ünal Uyar, G. F., Oruç Erdoğan, E., Erdoğan, M., ve Doğan, D. (2022). Adli muhasebe kavramlarının incelenmesi: ABD'de bir vaka incelemesi. *Mali Çözüm*, 32(174), 60-61.
- Williams, J. W. (2002). *Playing the corporate shell game: the forensic accounting and investigation industry, law and the management of organizational appearances*. [Doktora Tezi, Canada York University]. 15 Eylül 2022. <https://www.proquest.com/docview/305495832/>
- Yenigün, E. (2015). Kariyerimi şekillendirirken iç denetim. *Türkiye İç Denetim Enstitüsü*. 15 Eylül 2022. <https://www.tide.org.tr/uploads/kampusten-gelecege.pdf>
- Yurtsever, G. (2009). Teftiştten iç denetime banka müfettişliği. *Türkiye Bankalar Birliği*. 30 Eylül 2022. <https://www.tbb.org.tr/dosyalar/yayinlar/dokumanlar/kitap.pdf>
- Zysman, A. (2022, Mart 4). What does a forensic accountant do? *Forensicaccounting*. [www.forensicaccounting.com/three\(5\).htm](http://www.forensicaccounting.com/three(5).htm)